ఆరె జానపద గేయాలు

సమీకరణ-సంపాదకత్వం

ఆచార్య పేర్వారం జగన్నాథం

తెలుగుశాఖాధ్యక్షులు

కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయం

వరంగల్లు-ఆం. ప్ర.

ప్రచురణ :

ఆరె జానపద వాఙ్మయ పరిశోధక మండలి

వరంగల్లు

1987

ముఖపత్రి రచన : శ్రీ శీలా వీర్రాజు

ముఖపత్రం మీది ఛాయా చిత్రం :

శ్రీమతి పేర్వారం అమృతాబాయి

చి॥ చైతన్య చి॥ వైదేహి వగైరా

అంకుశాపురంలో పాటలు రికార్డు చేసినప్పుడు

వెల : రూ॥ **40/-**

(సభ్యులకు రూ॥ **20/-**)

ప్రతులకు :

పేర్వారం అమృతాబాయి

1/7C5/5-1-c, మిథిలానగర్

హనుమకొండ-వరంగల్లు జిల్లా

ఆంధ్ర ప్రదేశ్

AARE JANAPADA GEYALU

(A Collection of Folk Songs)

Compilator & Editor

Dr. PERVARAM JAGANNADHAM

Professor & Head Department of Telugu

Kakatiya University, Warangal. A. P.

Publishers :

Aare Janapada Vangmaya Parishodhaka Mandali

WARANGAL.

1987

Publication No. 2

Copies: 1000

First Edition:

Prabhava Vinayaka Chavithi
D/ 28-8-1987

Price: Rs. 40/-
(Rs. 20/- For Members Only)

Printed at:

Lakshmi Printing Press
Chowrastha-Hanamkonda

అంకితం

'అమ్మ'కు ప్రతిరూపం
అనురాగానికి ప్రతీక
తొలగిన దివ్యాను భూతిని
తోడి తెచ్చిన అమృతమూర్తి
'ఆయి' అనంతంలో లీనమై
'బాయి'గా అవతరించిన

మాతృశ్రీ

పేర్వారం వీరమ్మకు

భక్తితో

సమర్పితం



మాతృశ్రీ
పేర్వారం వీరమ్మ

ప్రకాశకీయం

సుమారు వేయి సంవత్సరాల క్రితం మరాఠీనుండి విడివడిన ఆరెభాష నేటికి తెలంగాణంలో సజీవంగా ఉన్నది. ప్రాచీన మరాఠీ భాషా స్వరూపాన్ని తెలుసుకోవాలంటే ఆరెభాషను అధ్యయనం చేయవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉన్నది. ఆధునిక మరాఠీ నుండి లుప్తమైపోయిన పదాలు కొన్ని ఈనాడు కేవలం ఆరెబాషలోనే కనిపిస్తాయంటే అత్యుక్తి కాదు.

ఆరె భాషలో నేటికి పాటలూ కథలూ ఎన్నో వ్యాప్తిలో ఉన్నాయి. వీటిని చాలావరకు ఇక్కడి గొంధళీలూ ఆరెవాళ్ళ ఇంటి ఆడుబిడ్డలూ మౌఖిక రూపంలో భద్రపరుస్తున్నారు. ఇవి ఆంధ్ర మహారాష్ట్ర ప్రజల సౌభ్రాతృత్వాన్ని సహజీవన సౌందర్యాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నాయి. భారతదేశ జాతీయ సమైక్యత కివి నిలువుటద్దంగా భాసిస్తున్నాయి. వీటిని సేకరించి భద్రపరచి భావితరాల కందివ్వవలసిన బాధ్యత నేటితరంపై ఉన్నది. ఆధునిక నాగరికతాప్రభావంవల్ల నేడీ జానపద సాహిత్యం క్రమంగా ప్రజల నాలుకల నుండి వైదొలగి పోతున్నది. ఇది పూర్తిగా కనుమరుగై పోకముందే ఈ మౌఖిక సాహిత్యాన్ని భద్రపరచుకొని దానిలో నిక్షిప్తమై ఉన్న సాంస్కృతిక సంపదను వెలికితీయవలసిన బాధ్యత పరిశోధకులపై ఉన్నది. అట్టి గురుతర బాధ్యతను గుర్తించి మేము ''ఆరె జానపద వాఙ్మయ పరిశోధక మండలి''ని ఇటీవల స్థాపించినాము. ఈ రంగంలో మొట్టమొదటిసారిగా పరిశోధన సలిపి డాక్టొరేటు పట్టం పొందినవారు- ప్రొఫెసర్ పేర్వారం జగన్నాథంగారు వారు ఆంధ్ర దేశమంతా తిరిగి సేకరించిన జానపద కథల్ని పాటల్ని విడి విడిగా ప్రచురింపనెంచి ముందు కథల్ని 'ఆరె జానపద గాథలు' అన్న పేరుతో ప్రచురించినాము. ఇప్పుడీ ''ఆరె జానపద గేయాలు'' ప్రచురిస్తున్నాము. తోటి బంధుమిత్రుల సహాయ సహకారాలు మాకు సంపూర్ణంగా లభిస్తే వారు ''ఆరె జానపద సాహిత్యంపై తెలుగు ప్రభావం'' గూర్చి

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయానికి సమర్పించిన సిద్ధాంత గ్రంథాన్ని కూడ అతిత్వరలో ప్రచురింపవలెనని సంకల్పించినాము. అంతేకాక ఆరె జానపద సాహిత్యాన్ని గూర్చి, భాషావిశేషాల్ని గూర్చి పరిశోధనాత్మకమైన గ్రంథాల్ని మునుముందు ప్రకటింప దలచినాము. ఆరెభాషా నిఘంటువును కూడా తయారు చేయించాలని మా సంకల్పం. మా ఈ ఆశయాల్ని కార్య రూపంలో పెట్టడం కోసం బంధుమిత్రుల సహాయ సహకారాల్ని అర్థించ డానికి ఈ క్రింది సభ్యులతో కూడిన ఒక ప్రచురణ సంఘాన్ని కూడ ఏర్పాటు చేసినాము—

శ్రీ నాయికోటి శంకరార్రావు
శ్రీ బామండ్లపల్లి వీరన్న
శ్రీ పేర్వారం సోమనాథం
డా॥ మోర్తాల రాజేశ్వరరావు
డా॥ అడగాని మాదాజి
శ్రీ ఉగిలె సత్యనారాయణ

శ్రీ సురావు మోహన్‌రావు
శ్రీ శాపురం రవీందర్
శ్రీ తుమ్మలపల్లి వీరన్న
శ్రీ లడే సుధాకర్
శ్రీ పేర్వారం శంకరార్రావు
శ్రీ అంగరిక రాజన్న
(సంయోజకుడు)

సాహితీవేత్తలూ జానపద సాహిత్య విద్వాంసులూ పరిశోధకులూ ఆరె భాషాభిమానులూ మా ఈ కృషిని ఆదరిస్తారని ఆశిస్తున్నాము. దీన్ని మా సంస్థ తరపున ప్రచురించడానికి అనుమతించిన డా॥ పేర్వారం జగన్నాథం గారికీ ధన్యవాదములు. పుస్తకాన్ని అందంగా అచ్చువేసి మన కానందాన్ని పంచిపెట్టిన లక్ష్మి ప్రింటింగ్ ప్రెస్- హనుమకొండ యాజమాన్యానికీ, దాని సిబ్బందికీ మా కృతజ్ఞతలు.

— అంగరిక రాజన్న
సంయోజకుడు- ప్రచురణల విభాగం
ఆరె జానపద వాఙ్మయ పరిశోధక మండలి
వరంగల్లు

హుజూరాబాదు
ప్రభవ భాద్రపద శు॥ ४
వినాయక చవితి

PUBLISHER'S NOTE

Aare language which emerged from Marathi nearly a thousand years ago is still in vogue in Telangana. It is essential to study Aare dialect to learn the linguistic subtleties of Marathi since Aare preserves even now some of the words which are no longer current in the present day Marathi.

There are several songs and tales in Aare language popular in various parts of Telangana. They are orally preserved by Aare household women and Gondhalies. They reflect the culture of fraternity and coexistence of Telugu and Maharastra people and simbolise the best form of national integration of India. It is the duty of the present generation to preserve the rich folklore of Aare for the benefit of coming generations. The researchers of today have the responsibility to highlight the rich cultural heritage of the Aare folklore before it is completely eroded by the influence of so called modern civilization. Recognizing this great responsibility we have establised "Aare Janapada Vangmaya Parishodhaka Mandali". Prof. Pervaram Jagannadham is the first scholar to recearch in this field and obtain a doctorate. As our first venture we had published the folk tales under the name of "Aare Janapada Gathalu". Now we are publishing the folk songs by the name of "Aare Janapada Geyalu" collected by the learned professor from the different parts of the Andhra Pradesh. With the active cooperation of friends and lovers we also hope to publish very soon Prof. Jagannadham's doctoral thesis on "The Influence of Telugu on Aare Folk Literature" submitted to Osmania University. Besides, we plan to publish in future many books of research value on Aare Folk Literature and language We are keen on prepairing a Dictionary of Aare Language as well To muster cooperation for this project we have constituted a "Publication Committee" with the following :—

1) **Sri N. Shankar Rao**
2) **Sri B. Veeranna**
3) **Sri P. Somanadham**
4) **Dr. M. Rajeswar Rao**
5) **Dr. A. Madaji**
6) **Sri V. Satyanarayana**
7) **Sri S. Mohan Rao**
8) **Sri S. Ravinder**
9) **Sri T. Veeranna**
10) **Sri L. Sudhakar**
11) **Sri P. Shankar Rao**
12) **Sri A. Rajanna** (Convenor)

There is another custom called 'Gondhalai' conducted separately at both the houses of bride and bridegroom, before the marriage. According to the custom the new garments bought for the couple are taken to the Anjaneya Temple, shown to the God with incense and light and brought back home. The relatives in a procession take the new garments to the temple in the evening with music. It offers a delightful sight With flamed torches in their hands, the people go in a procession dancing and often chanting the name of Anjaneya and singing the following song. :-

LAGADILO THUJA GONDADILO
ACHADILO THUJA PICHADILO
VEERA HANUMANTHACHA HE GOUNDALE
NAVVA NARSINGACHA HE GONDALE
DEVE JETIYASA HE GONDALE
DAYITHA VEERACHA HE GONDALE
LAGADILO THUJA GONDADILO
AYI BHAVANI AYI GONDLA YAVO
THULJAPURI THUKOBAI GONDLA YAVO
SATHIYASARA GONDLA YAVO
LAGADILO THUJA GONDADILO
AYI GAVOO DEVI GONDLA YAVO

That is: the people invoke various Gods by their individual names, and implore them to accept 'Gondhalai' offered them In the series of Gods worshipped, the village Goddess Pochamma also comes. Although various Gods are invoked, the main intent of the custom is to offer prayers to Lord Anjaneya and Amba Bhavani. The word 'Gondhalai' is used here to mean the worship (KOLUPU) offered to Gods In Maharastra it is regarded as a distinct 'Bhajan'. The Telugu Dictionaries explain the word 'Gondili' as a variety of circular dance The story tellers who depend on Aares are also called 'Gondhalis' There is a traditional story that these people were appointed only to worship Mother Bhavani with dancing, singing and chanting. Hence it is evident that all these words derived from the same root or derivative. 'Gondhalai' must have acquired greater prominence as the Bhakti cult has been predominent in Maharastra from the beginning.

In the Aare marriages 'Nakabali' after 'Lagnam' is performed solely by ladies. There is no custom of Brahmins per-

forming this with mantra. Ladies sing the folk songs for hours together in 'Aare' and fulfil the 'Nakabali' ritual. Soon after this, the bridegroom with the reins and 'Beredu Jollu' (a leather belt tied round the neck of the yoked Bullook) on his back goes to the installed Mother Bhavani accompanied by the bride and scattering the maize seeds along side the path to bow to the Goddess. The song sung by the women then is as follows :-

ACCHA DIVASU SONACHA BAI SONACHA
PAVUSU PADATHE MOTHACHA
GUJU GUJU PANKARE MAHEREECHA VATA
AMBIYACHA BANU SAVULEELA BASATHA
MAYILA SANGEETHA ACHA DIVASU
SONACHA BAI SONACHA
MARATHANTHU JALMUNU PUDE SAMBARU BAYILA
KALE REGADICHA VATU KARUNU JODU
SAPTHASA KANSRA
DHAVORE DONE DANE BEE KASTHU KARUNU
MODALA LAVTHAVU DOLALA JOJU
PIKALA AMRAVATHI HAJJARU KHANDACHA.

That is : "Today is the golden day. We should take leave of Mother Bhavani and go along this way hoppily while the birds sing in a mango grove and pearls rain. Born as Maratha, we drive the hundred bullocks ahead with beautiful 'Beredu Jollu' (A leather belt tied round the neck of the bullock yoked) in our hands through this black soil. We sow these twelve grains and reap a harvest of thousand tonnes".

This song delineates the agr cultural activity which is the chief occupation of Aares. It is to be noted that much of the land in Maharastra is black soil.

There are also many lullabies in vogue in Aare language. It has been customary to sing them at cradle ceremonies. They are called 'Jogalacha Geetu' in Aare tongue. One of the songs is as follows :-

JO JO JO JO JO BALA – JO CHIMNA KRUSNA
VASU DEVACHA PUTHRA JHOMPI JAVAVO JOJO
JOJO MANUNU HALAVITHE YASODA
BALARE GOVINDA DEESTU JHALAYA THULA JOJO
ANGI TOPI THULACHU BALA
TOPILA PIMPALU PANAYA BALA JOJO
DANDACHA DANDA – BAVATA BALA
HATHALA YELA LAVUNU THULA JOJO
MAJALA GOPI KARDOLA BALA
PAYALA PAYINJANA THULA JOJO
CHANDA SURYACHA KALA SIRALA BALA
HATHTHU SUDAMU CHAKKARU THULA JOJO
BOMBILA BARA HEERAYA BALA
PATI MAGE PANCHU BANA THULA JOJO
JOJO BALA JO CHIMNI KRUSNA
VASU DEVACHA PUTHRA JHOMPI JAVAVO JOJO
JOJO MANUNU HALVITHE YASODA
BALARE GOVINDA DEESTU JHALAYA THULA JOJO
KARE KARE BALA JHOMPI NAHI THULA
KAVULASA SAVULI PADDAYA THULA JOJO

It can be translated thus : "Sleep 'O' little Krishna-Son of Vasudeva, Yashoda is swinging your cradle Have the evil looks of others made you sleepless? You are dressed in a shirt and head cap with a peepul leaf adorning it like a feather. Your hands have silver bangles. Your waist has a silken thread as Mola Thadu, Your feet have jingling anklets You outshine the Sun and the Moon 'O' Krishna, go to sleep with 'Chakram' in your hand and five weapons on your back. Why don't you sleep even when Yashoda swings your cradle? Why do you cry? Has the evil crow cast it's shadow on you? Will you stop crying and sleep?" Thus sing Aare women comparing their children with Lord Krishna.

The ceremonies of marriage aud other auspicious activities are followed by 'Mangalaratis' sung by the sisters of the family. These 'Mangalaharatis' are panegyrics on Mother Bhavani They are called 'Bhavanicha Aarati, in Aare language. The following is one such song :-

ARATHI MAYI AMBA BHAVANI PAVANI
BHARULA ARATHI NIVALI THULACHU
ANASUTU PHULA THULA PUJALA
ARATHI GHEVAVO THUJA AMALA DAYA PHAVAVO
DHARANI MATHACHA RANI AMBA BHAVANI
HALADI KUNKUTHU AVUTHARU VUCHULUNU
PARASU RAMALA KADALA GHEVUNU
JALAJALATU JALAKUNA RAHILEESU
MARATHI VAMSU VUTHUPATHI KARAYICHI
VUKSHALAVANI AMBA BHAVANI
THULJA PURATHU AVUTHARU VUCHULUNU
DHARANI UPENDARLA PAVANTHA JHALISU

That is : 'O' Mother Bhavani accept our 'Harati' and the fresh blossoms and protect us in your magnanimity. You are the daughter of Mother Earth incarnate in vermilion and turmeric. Parasurama was in your lap Bless the Maratha community with prosperity 'O' Bhavani of Tuljapur protect your devotee 'Upender' Thus all auspicious occasions end with a 'Mangalaharathi'. They invariably praise Mother Bhavani and seek her Grace. It is a unique feature of Aare culture.

There are quite a few folk songs which reflect the social life of Aares However, only songs concerning marriages, families and relations are more in vogue, The agricultural and labour songs are not popular although agriculture is their chief occupation. Only a few grinding songs reflecting their domestic life are available The disappearance of argricultural and labour songs may be due to the compulsive necessity of using Telugu in all their transactions outside homes.

Thus the folk songs in Aare language reveal a harmonious interaction of Telugu - Maharastra cultures and cultural assimilation involved in them. They protect the unity in diversity of India and project emotional integration of India to the world. As ripples in the main stream of national life the Aare songs and customs invest us with a whole integral approach.

Inspite of alround illiteracy and backwardness this community has been the torch bearer of integrated social life. This could be possible only because of the invert culture nurtured by this community.

(Paper presented in the "All India Oriental Conference" held at Ahmedabad from 6th to 8th November 1985)

—*Dr. Pervaram Jagannadham*

ఆ ము ఖ ం

"ఆరె జానపద సాహిత్యంపై తెలుగు ప్రభావం" అన్న విషయంపై నేను ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో డాక్టొరేటు పట్టంకోసం పరిశోధన చేసే నిమిత్తం ఆంధ్రదేశమంతా సంచరించి జానపద గాదల్నీ, గేయాల్నీ సేకరించినాను. నేను సేకరించిన 15 కదల్ని కలిపి ఇంతకుముందే "ఆరె జానపద గాధలు" అన్న పేరుతో ఒక పుస్తకం ప్రచురించినాను. ఇప్పుడీ పాటల్ని సంకలితంచేసి ప్రకటి స్తున్నాను. విజ్ఞులు సమాదరస్తే త్వరలో నా సిద్ధాంత గ్రంధాన్నికూడ ప్రకటింప దలచినాను. నా పరిశోధనకు అవకాశం కలిపించిన ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం- తెలుగుశాఖవారికీ, పర్యవేక్షకులుగాఉండి నన్ను ముందుకు నడిపించిన గురువర్యులు ఆచార్య బి. రామరాజు, ఆచార్య ఎస్. ఆర్. కులకర్ణిగారలకు నా కృతజ్ఞతాభి వందనములు.

ఆరె భాష మాట్లాడే ఒకరకం జాతిజనులు ఆంధ్ర దేశమంతటా చిరకాలం నుండి నివసిస్తున్నారు. వీళ్లను ఆ యా ప్రాంతాల్లో ఆరె, ఆరెకాపు, ఆరెమరాటి, మరాటీ, ఆర్య క్షత్రియ వంటి వివిద నామాలతో పిలుస్తున్నారు. ఒక్కొక్క ప్రాంతంలో ఒక్కొక్క పేరుకు ఎక్కువ ప్రాచుర్యం కనిపిస్తున్నది. ఆయుదోప జీవులై వివాహాది శుభ కార్యాల్లో క్షత్రియోచితమైన ఆచార వ్యవహారాలను పాటిస్తుండడంవల్ల ఆర్యక్షత్రియులుగానూ సంభావింపబడుతున్నారు.

'ఆర్య' శబ్దమే 'ఆరె'గా మారిందని పండితులేకాక నైఘంటికు లందరూ అభిప్రాయపడుతున్నారు. వీళ్లు మాట్లాడేది ఆరెభాష. దీన్ని ఆరెమరాటీ అని కూడా వ్యవహరిస్తారు. ఈ భాషకు లిపి లేదు. కేవలం కౌటుంబిక వ్యవహా రాలను తెలుపుకునే మౌఖిక భాషగానే ఉంటున్నది. ఆరె పదాన్నేకాక, ఆరె భాషనూ తన కావ్యాల్లో ప్రయోగించిన మొట్ట మొదటి తెలుగుకవి పాల్కురికి సోమనాధుడు. వృషాధిప శతకంలో ఆరెభాషలో ఒక పద్యం రాయడమేకాక పండితారాధ్య చరిత్ర- పర్వత ప్రకరణంలోను కొన్ని ద్విపదలు రచించినాడు. అందువల్ల పాల్కురికి సోమనాధుని కన్న ముందే అంటే- కాకతీయుల కాలం నుంచే ఆంధ్రదేశానికి మహారాష్ట్రుల వలసలు ప్రారంభమైనట్లు ఊహింపవచ్చు. చరిత్రకారులుకూడ ఈ అభిప్రాయాన్నే వెలిబుచ్చుతున్నారు. ఐనా శాతవాహనుల కాలంనుంచే ఆంధ్ర మహారాష్ట్రుల సంబంధాలు విడదీయరానివిగా కనిపిస్తున్నాయి

శాతవాహనులు ఆంధ్రులా? లేక మహారాష్ట్రులా? అన్న అనుమానం ఇంకా కొంద రిలో తొలగిపోలేదు. పంచద్రావిడులలో ఆంధ్రులతోపాటు మహారాష్ట్రులను కూడ చేరుస్తున్నారు. · ఎందరో మహారాష్ట్రులు తెలుగు దేశంలో స్థిరపడి తెలుగు వాళ్లై పోయి తెలుగు భాషా సాహిత్యాలకు ఎనలేని సేవ చేసినారు– చేస్తున్నారు.

ఈనాడు ఆంధ్రదేశంలో స్థిరపడిన ఆరెవాళ్ళంతా మహారాష్ట్రం నుండి ఒకే కాలంలోగానీ, ఒకే కారణంచేతగానీ, ఒకే మార్గంద్వారాగానీ వచ్చినవారు కాదని వాళ్ళభాషా సాహిత్యాలవల్లనూ ఆచార వ్యవహారాలవల్లనూ విదితమవుతున్నది. తెలంగాణా జిల్లాలలో నివసించే ఆరెవాళ్ళు మిగతా ప్రాంతాలవారికన్న అతి ప్రాచీనులుగా కనిపిస్తున్నారు. వీళ్ళు కాకతీయుల కాలంలో వరంగల్లు పరిసర ప్రాంతాలకు వలసవచ్చినట్లు కనిపిస్తున్నది. ఆరెవాళ్ళ గూర్చి మొట్టమొదటి సారిగా తన కావ్యాల్లో వర్ణించిన పాల్కురిక్కి సోమనాథుని జన్మస్థలం వరంగల్లుకు సమీపమందున్న పాలకుర్తి గ్రామం. దీని పరిసర గ్రామాల్లో ఆరెవాళ్లు అధిక సంఖ్యలో నివసిస్తున్నారు. తెలంగాణా ప్రాంతంలోని ఆరెవాళ్లకు యజ్ఞోపవీతం లేదు. ఐనా శాకాహారులు. వీళ్ళకు వ్యవసాయమే ముఖ్య వృత్తి. పల్లెసీమలే వాసస్థానములు. సాధారణంగా వీళ్ళంతా వీరశైవులు. చాలామంది లింగధారులు. వైష్ణవమతానుయాయులు చాలా కొద్ది సంఖ్యలో కనిపిస్తారు. వీళ్ళ ఇంటిపేర్లు కొన్ని మహారాష్ట్రంలోని మరాఠా క్షత్రియ నామాలతో కలుస్తున్నాయి. మరికొన్ని మరాఠా వంశనామాలే అయినా తెలుగుదనం సంతరించుకొని తెలుగు పదాలుగా భాసిస్తున్నాయి. కాగా మరికొన్ని అచ్చమైన తెలుగు పదాలే గోత్రనామాలు చాలామందికి తెలియవు. ఎవరైనా చెప్పగలిగితే అది చెట్టుపేరు వంటిదో లేక పిట్టపేరు వంటిదో అయి ఉంటుంది. కొందరి ఇంటిపేర్లు మరికొందరికి గోత్రనామాలుగా కనిపిస్తున్నాయి. నేడు వీళ్ళు పాటించే కొన్ని ఆచార వ్యవహారాలు మహారాష్ట్రంలో ఒకప్పుడు ఆదిమ సమాజాల్లో వ్యాప్తిలో ఉన్నట్లు భావించడానికి వీలున్నది. వీళ్ళు మాట్లాడే భాషలో క్రీ.శ. 10 లేక 11వ శతాబ్దాల నాటి మరాఠీ భాషాపదాలు నిక్షిప్తమై ఉన్నట్లు ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి (రిటైర్డు మరాఠీ శాఖాధ్యక్షులు– ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం) నిరూపిస్తున్నారు. ఈ పదాలు చాలావరకు ఆధునిక మరాఠీ భాషనుండి లుప్తమైనాయి. ప్రొఫెసర్ పీ. జి. లాలే, ప్రొఫెసర్ వి. డి. కులకర్ణి, డా॥ అరవింద కోర్హా వంటి మరాఠీ పండితులు కూడా ఆరె భాషను జ్ఞానేశ్వరునికన్న పూర్వపుదిగా అభిప్రాయపడుతున్నారు. అంటే జ్ఞానేశ్వరునికన్న ముందే ఈ ఆరెవాళ్ళు తెలంగాణాకు వలస వచ్చి శాశ్వతంగా స్థిరపడినారని ఊహించవచ్చు.

ఇన్ని శతాబ్దాలు గడిచినా నేటికీ ఆరెవాళ్ళు తమ ఇండ్లలో ఆరెభాషనే మాట్లాడుతుంటారు. ఆచార వ్యవహారాల్లో పండుగపబ్బాల్లో కొన్ని ప్రత్యేకతలు కూడా కనిపిస్తున్నాయి. ఐనా వీళ్ళు తెలుగునాట తెలుగువాళ్ళుగానే స్థిరపడి తెలుగు సంస్కృతితో విడదీయరాని విధంగా తెలుగు జీవన స్రవంతిలో ఒక కులంగా విలీనమైపోయినారు. కడప దాటితే మాత్రం స్వచ్ఛమైన అచ్చమైన తెలుగుభాష మాట్లాడుతూ తెలంగాణా గ్రామీణ వ్యవస్థలో చక్కగా ఇమిడిపోయి నారు. భారతదేశ జాతీయ సమగ్రత కిది అచ్చమైన మచ్చుతునక. ఇది ఉప న్యాసాల ఊరేగింపులవల్లనో వారోత్సవాల ప్రచార సంస్కృతివల్లనో అబ్బింది కాదు. జాతి రక్తంలో సహజంగానే ప్రవహిస్తున్న- ప్రవహింపవలసిన జీవ లక్షణ మిది. సనాతనంగా సాగుతూ వస్తున్న ఆరోగ్య ప్రదమైన ఆదర్శవంత మైన ఈ జాతి ధర్మాన్ని భ్రష్టుపరచి కుటిల కుతంత్ర రాజకీయవాదులు కుల మత వర్గ ప్రాంతి భాషా భేదాల్ని సృష్టించి వాతావరణాన్ని కలుషితం చేస్తున్నారు లాభసాటిగా సాగుతున్న ఈ వ్యాపారంతో కొందరు 'దేశసేవా పరాయణులు' తమ పబ్బం గడుపుకుంటున్నారు.

ఈ పాటల్ని నేను ఆంధ్రదేశంలోని పలు గ్రామాలకువెళ్లి సేకరించినాను. నా పరిశోధన దృష్టితో ఆ యా ప్రాంతీయ భాషాభేదాలనుబట్టి వీటిని నాలుగు భాగా లుగా విభజించినాను. ఒక్క తెలంగాణా ప్రాంతాన్నే మూడు భాగాలుగా విభా గించినాను. అవి——

1. <u>మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతం.</u> దీనిలో వరంగల్లు, కరీంనగరం, నల్లగొండ జిల్లాలు చేరుతాయి.

2. <u>మహారాష్ట్ర సమీప ప్రాంతం.</u> దీనిలో నిజామాబాదు జిల్లాలోని కామారెడ్డి, ఆదిలాబాదు జిల్లాలోని నిర్మల్‌వంటి తాలూకా ప్రాంతాలు చేరుతాయి. మహా రాష్ట్రానికి కొంత సమీప ప్రాంతమిది.

3 <u>మహారాష్ట్ర సరిహద్దు రేఖా ప్రాంతం.</u> దీనిలో మహారాష్ట్రము నానుకొని ఉన్న ఆదిలాబాదు నిజామాబాదు జిల్లాలలోని సరిహద్దు రేఖ నానుకొని ఉన్న ప్రాంతం చేరుతుంది. సూక్ష్మ పరిశీలన చేస్తే ఈ మూడు ప్రాంతాలలో మాట్లాడబడుతున్న ఆరెభాష మూడు రకాలుగా ఉంటున్నది.

4. అట్లాగే రాయలసీమలోని ఆరె మరాఠీలు మాట్లాడే భాష ఈ మూడింటితోనూ కొద్దిగా భేదిస్తున్నది. ఐనా మౌలికంగా ఇవన్నీ మరాఠీకి మాండలికాలే.

నా పరిశోధనను పూర్తిగా మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతంపైననే కేంద్రీక రించినాను. అంటే వరంగల్లు, కరీంనగరం, నల్లగొండ జిల్లాలలో వ్యవహరింప బడుతున్న ఆరె జానపద సాహిత్యానికే పరిమితం చేసుకున్నానన్న మాట. ఎందు కంటే- ఇక్కడి ఆరెవాళ్లకు మహారాష్ట్ర ప్రజలతో ఎలాంటి సంబంధబాంధవ్యాలు లేవు వీళ్లకు సాంస్కృతిక పరంగాగాని, వ్యాపారపరంగాగానీ, వ్యవహారపరం గాగానీ, రాజకీయాది వివిధ విషయ పరంగాగానీ మహారాష్ట్రులతో కలిమిడి లేదు. ఈ ప్రాంతంలో వ్యవహరింపబడుతున్న భాషపై ఆధునిక మరాఠీ ప్రభావం ఏ మాత్రం లేదు.

నైజాం రాష్ట్రంలో ఇటు తెలంగాణా ప్రాంతమూ, అటు మరాఠ్వాడా ప్రాంతమూ ఒకే ఏలుబడిలో ఉన్న రోజుల్లో కూడ ఆరెవాళ్ల గురించి మహారాష్ట్రు లకుగానీ, మహారాష్ట్రుల గురించి ఆరెవాళ్లకుగానీ ఎట్టి పరిచయాలు లేవు. ఆరె వాళ్లనబడేవాళ్లు ఉన్నారనిగానీ, వాళ్లు మాట్లాడే భాష మరాఠీజన్యమనిగానీ మహా రాష్ట్ర ప్రజలకు తెలియదు. ఇట్లా ఆరెభాష కొన్ని వందల సంవత్సరాలనుండి అనగా కాకతీయుల కాలంనుండీ తెలంగాణా గడ్డమీద ఊపిరి నిలుపుకుంటూ వస్తున్నది.

ఆరె భాషకు లిపి లేనందున తెలుగు లిపినే వాడడం తప్పనిసరి అవు తున్నది. ఐతె ఈ పాటల్ని అచ్చువేయడంలో కొన్ని ధ్వనులగురించి ఇబ్బంది పడవలసి వచ్చింది. ఆరెభాషలో సాధారణంగా అకారాంతములైన అక్షరములను తేల్చి పలుకవలసి ఉంటుంది. అట్లాగే 'య'వత్తు సంయుక్తాక్షరంగా వచ్చినప్పుడు కూడ తేల్చి పలుకవలసి ఉంటుంది. ఉదాహరణకు—

'<u>అత్య</u>' పదంలో సంయుక్తాక్షరంగా ఉన్న 'త్య' ను తేల్చి పలుకవలెను.

అట్లాగే

'<u>త్యన</u>' పదంలో సంయుక్తాక్షరంగా ఉన్న 'త్య' నేకాక చివరి అక్షరమైన 'న'ను కూడ తేల్చి పలుకవలెను.

వీటిలో అర్థంకాని కొన్ని పదాలకు అర్ధ వివరణ చేయడానికి ప్రయత్నించి నాను. సాధ్యమైనంతవరకు ఆరెవాళ్లనే అడిగి అర్థాలు తెలిసికున్నాను. వాళ్లు కూడ చెప్పలేని పదాలకు ఆచార్య ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి వంటి మరాఠీ పండితుల నడిగినాను. వారుకూడ కొన్నింటికి అర్థాలు ఊహించడమే జరిగింది.

ఈ పాటల్ని పాడినవాళ్ల పేర్లన్నీ ఊర్ల పేర్లతో సహా పుస్తకం చివరలో ప్రకటించి ఉన్నాను. ఒక పాటను ఒక్కరు మాత్రమే పాడిన సందర్భాల్లో వారి పేరును పాట చివరలోనే ప్రకటించినాను. ఒకే పాటకు వేరు వేరు ప్రాంతాల్లో లభించిన రూపాంతరాలనూ, పాఠాంతరాలనూ కూడ సేకరించి ఇందులో కూర్చి నాను. మా నాయనగారైన కీ. శే. పేర్వారం సంతాజి గతంలో ప్రచురించిన పాటల్ని సైతం ఇందులో చేర్చినాను. ఆచార్య ఎస్.ఆర్. కులకర్ణిగారు తన ఆరె భాషా పరిశోధన నిమిత్తం సేకరించిన కొన్ని పాటల్ని కూడా స్వీకరించి దీనిలో చేర్చినాను. పాటలుపాడి నా ఈ పరిశోధన సఫలీకృతం కావడానికి తోడ్పడిన మాతృమూర్తులూ, సోదరీ సోదరులకూ, నా ప్రయాణ సందర్భాల్లో సంపూర్ణ సహ కారమందించిన బంధుమిత్రులకూ నా హార్దిక కృతజ్ఞతాభివందనములు. పాటలుపాడి కొన్నింటికి వ్యాఖ్యానం కూడచేసి ఇటీవలనే పరమపదించిన నా సోదరి– శ్రీమతి అస్నాల రామక్కకు నా ప్రణతులు. నాకు తెలియని కొన్ని పదాలకు అర్థంతెలిపి సహకరించిన నా అర్ధాంగి– శ్రీమతి పేర్వారం అమృతాబాయికి– ఆట పాటలతో ఆహ్లాదం కలిగిస్తూ పరిశోధన కార్యక్రమభారాన్ని మరిపించిన నా తనూజుడు– చిరంజీవి పేర్వారం శ్రీనాధ్‌కు ఈ పాటల్ని రికార్డు చేయడానికి తగిన పరికరాల్ని సమకూర్చిన నా అనుజుడు– చిరంజీవి పేర్వారం లక్ష్మణకు అక్షరాశీస్సులు.

హనుమకొండ
ప్రభవ, భాద్రపద, శు॥ ౪
వినాయక చవితి

— పేర్వారం జగన్నాథం

ఇట్లా సవరించండి

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
29	16	నాకౌమనా	నొకొమనా
35	5	ఘాలీ	ఫాలీ
35	11	ఘాలా	ఫాలా
41	10	ముస్పట	మస్పట
76	12	కసా	కస్సా
78	1	నయ్యో	సయ్యో
98	7	బోభాలావవోరే	బోలాభావవోరే
107	9	బాపురేంకూ	బాపులేంకూ
109	23	దేనతూనూ	దేసతూనూ
111	12	బాట	పాట
129	8	నుకాన	సుకాన
132	3	పీసరె	పీవరె
139	5	ఫాయజే	ఫాయీజే
143	6	హాలగ	హాలదు
147	6	బుచ్మాయి	పౌచ్మాయి
164	7	అష్లమిచా	అష్టమిచా
195	8	కస్సిభుట్లి	కస్సిసుట్లి
197	7	భరీ	భర్తీ

* పాట ప్రారంభం నుండి మాత్రమే పంక్తులను లెక్కించవలెను.

విషయ సూచిక

డా॥ పేర్వారం జగన్నాథం

జననం : 23-8-1934

తల్లి : సయ్యమ్మ

తండ్రి : సంతాజి

జన్మ స్థలం : ఖిలాషాపురం, రఘునాథపల్లి మండలం
జనగామ తాలూక, వరంగల్లు జిల్లా- ఆం. ప్ర.

వృత్తి : తెలుగు శాఖాధ్యక్షుడు, కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయం
వరంగల్లు

ముద్రిత రచనలు :
1) సాగర సంగీతం (కవితా సంపుటి)
2) వృషభ పురాణం (కవితా సంపుటి)
3) 'చేతనావర్తం' కవులలో ఒకరు
4) సాహిత్యావలోకనం (వ్యాస సంపుటి)
5) సంపాదకత్వం- ఇంద్రద్యుమ్నీయము
6) సమీకరణ, సంపాదకత్వం- ఆరె జానపద గాథలు
7) సంపాదకత్వం- అభ్యుదయ కవిత్వానంతరధోరణులు

పరిశోధన : ఆరె జానపద సాహిత్యముపై తెలుగు ప్రభావము

సమీకరణ : సర్వాయి పాపన్న వాఙ్మయ సర్వస్వం

పదవులు :

1) సంయుక్త కార్యదర్శి : ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీ 1979-83
2) కార్యవర్గ సభ్యుడు : ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు-హైదరాబాదు
3) సంపాదక మండలి సభ్యుడు ! ఇంటర్మీడియేట్ తెలుగు పాఠ్య గ్రంథా
4) డైరెక్టర్ : కాకతీయ అధ్యయన కేంద్రం
5) అధ్యక్షుడు : కాకతీయ విశ్వ విద్యాలయ అధ్యాపక సంఘం

త్వరలో : ఆరె జానపద సాహిత్యం
గొంధళే నాటక సంప్రదాయం
శునక పురాణం

మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతం
పెండ్లి పాటలు

1

వివిధ దేవతల్ని ఆవాహన చేయడం :—

దేవార వోరీలె[1] దేవార వోరీలె
దేవ గాందేయీ[2] గోరీ హో
దేవ గాందేయీ గోరీ హో
త్యామీ కొలసే[3] త్యామీ కొలసే
హీరా[4] మాణిక జోడీలే
హీరా మాణిక జోడీలే

దేవార వోరీలె దేవార వోరీలె
దేవ పోచ్మాయీ గోరీ హో
దేవ పోచ్మాయీ గోరీ హో
త్యామీ కొలసే త్యామీ కొలసే
హీరా మాణిక జోడీలే
హీరా మాణిక జోడీలే

దేవార వోరీలె దేవార వోరీలె
దేవ రాజన్నా గోరా హో
దేవ రాజన్నా గోరా హో
త్యామీ కొాలసే త్యామీ కొాలసే
హీరా మాణిక జోడీలే
హీరా మాణిక జోడీలే

దేవార వోరీలె దేవార వోరీలె
దేవ ఈరన్న గోరా హో
దేవ ఈరన్న గోరా హో
త్యామీ కొాలసే త్యామీ కొాలసే
హీరా మాణిక జోడీలే
హీరా మాణిక జోడీలే

దేవార వోరీలె దేవార వోరీలె
దేవ నర్సియ్యా గోరాహో
దేవ నర్సియ్యా గోరాహో
త్యామీ కొాలసే త్యామీ కొాలసే
హీరా మాణిక జోడీలే
హీరా మాణిక జోడీలే

దేవార వోరీలె దేవార వోరీలె
దేవ మల్లన్న గోరాహో
దేవ మల్లన్న గోరాహో
త్యామీ కొాలసే త్యామీ కొాలసే
హీరా మాణిక జోడీలే
హీరా మాణిక జోడీలే

దేవార వోరీలె దేవార వోరీలె
దేవ వెంకటేశ్వరుడూ గోరాహో
దేవ వెంకటేశ్వరుడూ గోరాహో
త్యామీ కొలసే త్యామీ కొలసే
హీరా మాణిక జోడీలే
హీరా మాణిక జోడీలే

దేవార వోరీలె దేవార వోరీలె
దేవ సకిలెకె దేవూ గోరాహో
దేవ సకిలెకె దేవూ గోరాహో
త్యామీ కొలసే త్యామీ కొలసే
హీరా మాణిక జోడీలే
హీరా మాణిక జోడీలే

ఇంకా ఇట్లాగే 'రాములూ' 'క్రిష్ణమూర్తి' 'మెట్టరామన్నా' సిద్దేశ' అంటూ వివిధ దేవతల్ని కొలుస్తారు.

— ''త్యామీ'' పదంలోని 'య'కారాన్ని ''మాణిక'' పదాంతంలోని 'అ' కారాన్ని తేల్చి పలుకవలెను.

---

1. వోరీలె → భారీలె = నింపినారు.
   ('భారిల్లె' 'హోరిల్ల' — పాఠాంతరాలు.)
2. గాందేయీ → గాందేవి = గ్రామదేవత.
3. కొలసే = కొలిచినారు. ('కొలుచు' — తెలుగు క్రియా పదం?)
4. హీరా = మణి (హల్లు లోపించగా 'యీరా' అనే పాఠాంతరం కూడా వ్యాప్తిలో ఉన్నది.)
5. ఈరన్న = వీరన్న.

2

అంబా భవానీని ఆవాహన చేయడం :—

అమ్బా గిరివరు[1] తుల జగదంబా
తూ లగ్నాలా ఏవావో జగదంబా
పాంజన సవ్వాసీని మిలువునా
లింబా నారేలూ అనూనా
పాంజన్ గొందశే మిలూనా
లింబా వంటీ భరూనా
లింబాచ గోందశూ ఘాలూనా
అంబా జగదంబా
తూ లగ్నాలా ఏవావో జగదంబా

సేకరణ: ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి
హైదరాబాద్.

1. గిరివరు = ?

3

పెండ్లికి పసుపు విసరడం :—

ఎకు పానూ హాల్దాయీ
ఎకు పానూ హాల్దాయీ
దొను పానా యాలేహో
ఎకు పానూ హాల్దాయీ
హాల్దాయీ ఖందీలే
హాల్దాయీ ఖందీలే
నౌరాచే భావాన
హాల్దాయీ ఖందీలే
గోనాయీ భరీలే
గోనాయీ భరీలే
నౌరాచే భావాన
గోనాయీ భరీలే
గోనాయీ ఉత్తర్లే
గోనాయీ ఉత్తర్లే
నౌరాచే పాంతాన
గోనాయీ ఉత్తర్లే
సొయిరీచే జూడాలె[1]
సొయిరీచే జూడాలె
పెంటాచే సర్దాల[2]
సొయిరీచే జూడాలె
దొను పానా హాల్దాయీ
దొను పానా హాల్దాయీ

తీను పానా యాలేహో
దొను పానా హల్దాయీ
హల్దాయీ ఖందీలే
హల్దాయీ ఖందీలే

నౌరీచే భావానా
హల్దాయీ ఖందీలే
గోనాయీ భరీలే
గోనాయీ భరీలే

నౌరీచే భావాన
గోనాయీ భరీలే
గోనాయీ ఉత్రల్లే
గోనాయీ ఉత్రల్లే

నౌరీచే పాంతాన
గోనాయీ ఉత్రల్లే
సొయిరీచే జోడాలె
సొయిరీచే జోడాలె

పెంటాచే సర్దూల
సొయిరీచే జోడాలె

ఇట్లాగే "ఎకు" అన్న సంఖ్యావాచక పదానికి బదులుగా, వరుసగా 'దోను', 'తీను', 'చారి' వంటి సంఖ్యావాచక పదాల్ని పెంచుతూ ఈ పాటను పాడుతుంటారు.

---

1. జోడాలె = చుట్టిరకము కలువడం.
2. సర్దూల = సరిహద్దు, శివారు.

4

పెండ్లికి పసుపు విసరడం :—

ఎకుపానూ హల్దాయీ ఎకుపానూ హల్దాయీ
దొనిపానా ఆలేగా ఎకుపానూ హల్దాయీ
హల్దాయీ ఖందీలే హల్దాయీ ఖందీలే
గోనాయీ ఖారీలే హల్దాయీ ఖందీలే
నౌరాచే భావానా నౌరాచే భావానా
గోనాయీ ఖారీలే నౌరాచే భావానా

దొనిపానా హల్దాయీ దొనిపానా హల్దాయీ
తినుపానా ఆలేగా దొనిపానా హల్దాయీ
హల్దాయీ ఖందీలే హల్దాయీ ఖందీలే
గోనాయీ ఖారీలే హల్దాయీ ఖందీలే
నౌరాచే భావానా నౌరాచే భావానా
గోనాయీ ఖారీలే నౌరాచే భావానా

తినుపానా హల్దాయీ తినుపానా హల్దాయీ
చార్‌పానా ఆలేగా తినుపానా హల్దాయీ
హల్దాయీ ఖందీలే హల్దాయీ ఖందీలే
గోనాయీ ఖారీలే హల్దాయీ ఖందీలే
నౌరాచే భావానా నౌరాచే భావానా
గోనాయీ ఖారీలే నౌరాచే భావానా

ఇట్లాగే ఈ పాటలో కూడ వరుసగా సంఖ్యావాచక పదాల్ని పెంచుతూ పాడుతుంటారు.

5

పెండ్లికి పసుపు విసరడం :—

హాలదనీ మలదనీ[1]— బాయికనీకా[2] పాటావరే
హాలదీతా మలదీతా[3]— మాలాన[4] గోరీతా[5]
అవావొయా పదర్యాబాయీ[6]— శ్రీకృష్ణా నౌరయా బాయీ
రాధాబాయీ నౌరియా— హాలదనీ మలదనీ

—''మరాఠీ పెండ్లి పాటలు''నుండి
—పాడినవారు : శ్రీ దూదాటి ఉపేందర్‌జీ
గ్రామం : మహాలింగంపల్లి, తా॥ జి॥ వరంగల్
సంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజి
ప్రచురణ : 1, నవంబరు 1967

---

1. మలదనీ = మర్దనచేయు
2. బాయికనీకా = అమ్మలక్కలు
3. మలదీతా = మర్దించినారు
4. మాలాన = ?
5. గోరీతా = చక్కదనము కలిగిన ?
6, పదర్యాబాయి = ?

6

పెండ్లి పిల్లవానిని చేయడం :—

(ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను.)

పయ్యేనీ హలద   పాటావరే వంటాలా
దుసరీ హలద   వాటాచా బాయిాలా
తీన జో హలద   నవ్వా నర్సింగాలా
చారో జో హలద   గాఁవాఁ జేటియాలా[1]
పాంచ జో హలద   సవ్వసినాల
సా జో హలద   వీర హన్మంతాల
సాత్త జో హలద   ఈశ్వర పార్వతీల
              గంగాభాగీరధీల
ఆట జో హలద   రామాచే సీతాల
నౌ జో హలద   సగ్గేకా దేవాల
ధా జో హలద   కృష్ణాలా లావీలే
              రాధాలా లావీలే

—"మరాఠీ పెండ్లిపాటలు" నుండి
—పాడినవారు : శ్రీ దూదాటీ ఉంపేదర్ జీ
నంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజి

---

1. గాఁవాఁ జేటియాలా = గ్రామ జ్యేష్ఠుడు ?

7

పెండ్లి పిల్లవానిని చేయడం :—

ఛేలా ఛేలాగా[1] ఛెంబుర్క్లీ[2]
ఛేలా ఛేలాగా ఛెంబుర్క్లీ
తేల్ లవ్లా ఆయీ ఘౌశాయీసె ఖానా
ఆయీ ఘౌశాయీసె కానా
నాక్ నౌరా ఉపేందా్రిసె ఖానా
నాక్ నౌగా ఉఫేందా్రిసె కానా

ఛేలా ఛేలాగా ఛెంబుర్క్లీ
ఛేలా ఛేలాగా ఛెంబుర్క్లీ
తేల్ లవ్లా ఆయీ బవానీసె కానా
ఆయీ భవానీసె కానా
నాక్ నౌరా ఉపేందా్రిసె కానా
నాక్ నౌరా ఉపేందా్రిసె కానా

ఇట్లాగే ఈ పాటలో— 'ఆయీ ఈదాయీ', 'ఆయీ హన్మంతూ', 'ఆయీ నర్సియ్యా' వంటి దేవతల పేర్లను ఉదాహరిస్తూ పాడుతుంటారు.

1. ఊతపదం
2. ఊతపదం

8

పెండ్లి పిల్లవానిని చేయడం :-

గాంఁదేయిాల చౌకి[1] భరీలె
గాంఁదేయిాల చౌకి భరీలె

దారి మాండవా సోనియాచా సోనియాచా

పాంచి పాండవా[2] రూపియాచా రూపియాచా

పోచాయిాల చౌకి భరీలె
పోచాయిాల చౌకి భరీలె

దారి మాండవా సోనియాచా సోనియాచా

పాంచి పాండవా రూపియాచా రూపియాచా

మల్లన్నాలా చౌకి భరీలె
మల్లన్నాలా చౌకి భరీలె

దారి మాండవా సోనియాచా సోనియాచా

పాంచి పాండవా రూపియాచా రూపియాచా

రాజన్నాలా చౌకి భరీలె
రాజన్నాలా చౌకి భరీలె

దారి మాండవా సోనియాచా సోనియాచా

పాంచి పాండవా రూపియాచా రూపియాచా

నర్సియ్యాలా చౌకి భరీలె
నర్సియ్యాలా చౌకి భరీలె

దారి మాండవా సోనియాచా సోనియాచా

పాంచి పాండవా రూపియాచా రూపియాచా

ఇట్లాగే వివిధ దేవతల్ని పేర్కొంటూ పాడుతుంటారు.

---

1. చౌకి = సేసలు 2. పాంచి పాండవా = పంచ పాండవులు-?

9

పెండ్లి పిల్లను చేయడం :—

(ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను.)

పాయె రంగాలే   హలదీనా
డోళె రంగాలే   కాజలీనా
హొంట రంగాలే   టంబోలీనా
కపాల్ రంగాలే   కుంకవానా

త్యంచె కానీగే[1]   రుకుంబాయీ
త్యంచె కానీగే   సోనియాచే
అంచె కానీగే   సోనియాచే

దారి మండవ్వ   సోనియాచే సోనియాచే
దారి మండవ్వ   మోతియాచే మోతియాచే
అంచె మండవ్వ   సోనియాచే
త్యంచె మండవ్వ   సోనియాచే

---

1. కానీగే — కన్య

10

పెండ్లి పిల్లను చేయడం :—

(ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను)

హాలదా దలీలే
హాలదా ఖందీలే[1]
గోనాయీ[2] భరీలే
కపల్ రంగీలే కుంకవానా
హొంట రంగీలే తంబొలానా
ఖాంక రంగీలే కుంకవానా
ఖాంక భరీలే కుంకవానా
వాంగు[3] రంగీలే హాలదీనా

1. ఖందీలే = దంచినారు
2. గోనాయీ = గోనె నంచి
3. వాంగు → అంగు = శరీరం. ('అ' కారానికి 'వ' గాగమం)

11

అవిరేణి కుండలు తేవడం :—

(ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను)

కుంబార మాజె దాద
వారూలె తూజె హోంతె
వారూలాసూగ ఏత
పాంజానా సావసీని
చాందావా ఖాలె ఏతా
చాందావా ఖాలె జాతా
హీరీవె మాండవాతూ
నౌరీచె మాయిబాపా
కునవారె రూసయాలే
నౌరానె మాయిబాపా
కునవారె రూసయాలే

12

అవిరేణి కుండలు తేవడం :—

(ఒక్కొక్క చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను)

పాంజేన సావసీనే

చేందవ్వ ఖాలె జేతా
కుంబార మాజె దాదా
తూజె వారూలె మోతే
దంతాచె నావ ఘేతే
వరుస వర్మాయి హోతే
లావీలెగా దంతోలీ
నౌరీచె మాయిబాపు
నౌరాచె మాయిబాపు
లావీలెగా దంతోలీ
వరుస వర్మాయి హోతె
కుంబార మాజె దాద
తూజె వారూలె మోతే

పాంజేన సావసీని

చేందవ్వ ఖాలె జేతా
వారూలాలేగా దంతా

కుంబార మాజె దాద
తూజే వారూలె మోతె
వరుస వర్మాయి హోతె
దంతాచె నావ ఘేతే
నౌరాచె మాయిబాప
లావీలెగా దంతోలీ

ఫాతీలే కవ్వతీకు...

నౌరీచె మాయిబాప

వరుస వర్మాయి హోతె

కొల్లూరాచాగ దారీ

వాజాలాగా వజంత్రి

పాంజాన సావసీన

చాందవ ఖాలె జాత

కుంబార మాజె దాద

తుజె వామ[1] నోనియాచె

తుజె వామ రూపీయాచె

---

1. వామ → ఆవ(ము) = కాల్చుటకై పేర్చిన కుండల రాశి. ('అ'కారానికి 'వ'గాగమం)

13

అవిరేణి కుండలు తేవడం :—

కుంబార మాజే దాద   పాంజోన సావసీన
వర్లాల జోత హోతా   వోరే సోనాచే చోంద్వా
త్యాలా రుపియాస గరబు   త్యాలా మోతియాస జోలరు
కుంబార మాజే దాద   చోందవ ఖాలూను జోత
పాంజోన సావసీన   వర్లాల జోత హోత
తుజే ఆలీ గంగకడ[1]   తుజే ఆవ రూపియాచే
చక్కర్ సోనాచే   వరులూ మోతియాచే
కుంబారా మాజే దాద   పాంజేన సావసీన
వరులాల జోతహోతా   కుంబారా మాజే దాద
తుజే ఆలీ వార్లకడ[2]   తుజే ఆవ రూపియాచే
చక్కర్ సోనీయాచే   పరూలూ మోతీయాచే
వరూలూ దేవావా దాద   మోతే ఘేవావా దాద
కుంబారా మాజే దాద   పాంజేన సావసీన
వరులాల జోతహోతా   కుంబారా మాజే దాద
తుజే ఆలీ ఖల్లైకడ[3]   తుజే ఆవ రూపియాచే
చక్కర్ సోనీయాచే   వరూలూ మోతియాచే
వరూలూ దేవావా దాద   మోతే ఘేవావా దాద
కుంబారా మాజే దాద   పాంజేన సావసీన
వరులాల జోతసోతా   కుంబారా మాజే దాద

తుజే ఆలీ రాకేసుకడ[4] తుజే ఆవ[5] రూపియాచే

చక్కర్ సోనియాచే వరూలూ మోతీయాచే

వరూలూ దేవావా దాద మోతే ఘేవావో దాద

కుంబారా మాజే దాద పాంజేన సావసీన

వరులాల జాత హోతా కుంబార మాజే దాద

—"మరాఠీ పెండ్లిపాటలు" నుండి
—పాడినవారు : శ్రీ దూదాటీ ఉంపేదర్ జి
సంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజి

---

1. గంగకడ = ఉత్తరం దిక్కు
2. వొర్లకడ = పడమర దిక్కు
3. ఖల్లెకడ = తూర్పు దిక్కు
4. రాకేసుకడ = దక్షిణం దిక్కు
   మహారాష్ట్రలో— 'గంగకడ' అంటే దక్షిణం దిక్కు 'డొంగరకడ' అంటే ఉత్తరం దిక్కు అనే అర్థాలు వాడుకతో ఉన్నాయి.
5. ఆవ→ఆవ(ము) = కాల్చుటకై పేర్చిన కుండలరాశి.

14

దేవక్ కట్టడం :—

(ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను)

సోనియా కురాడీ
రుపియాచే దండా
ధాయ భాతాచే సిదోరీ
దేవక్ దాదాచే పదారీ
సోనియాచే గడా
రుపీయాచే నాడా
డాలే పాలే బైలా
బైలా నహ్వా బాస్వదేవ[1]
చతుర[2] చాలాలో దొంగరా
త్యామీ తోడీలే[3] మొగరా[4]
త్యానా బందీలే నాగారూ
అస్తోరీ పురుషా
బ్రమ్మ ఘూంటు ఘూలూను
బైసో బైసోకీ దేవకీ
దేవక్ దాదాచే పదారే
సోనియాచే గడా
రుపీయాచే నాడా
సోనియా కురాడీ
రుపీయాచే దండా
సందడీచే ఘంట
ఆలే మండవాచే ధారీ

రేసమాచే దోరీ
దేవకాల ఆలే
సోనియా కురాడీ
రుపీయాచే దండా

---

1. బాస్వదేవ = బసవదేవుడు = బసవన్న
2. చతుర్ → చేతురు → క్షత్ర్ = క్షత్రియుడు
3. తోడీలే = నరికినారు (విధ్వంసం చేసినారు)
4 మొగరా = నడిమి గుంజ (పదాతి దళం)

15

దేవక్ కట్టడం :—

సోనాచె కురాడీ రుపియాచె దండా
ధయీా భతాచె సిదోరీ దేవుక దాదాచె పదరీ
సోనియాచె గడ రూపియాచె నాడా
ఢాలెపోలె బయీాల బైల నహ్వీ బాస్వదేవ
చేతురు చాలాలే డొంగరా త్యామీ తోడీలే మొగరా
అస్త్రోరీ[1] పురుస బర్మ ఘూంటూ ఘాలూను
ఘేతో నారీచె హేనావూ సందడి[2] ఘూవోజో[3] ఘాతీలా
సందడీచె ఘంట సోనాచా ఢాలాతూ
వాజాతూ గాజాతూ బజారా మిర్వతూ
చౌబజారా మిర్వతూ
ఆలే మండవాచె దారీ ఆగాసీ మండవ
ధర్తలీ బవుల సందడీచె ఘంట
రేసమాచె దోరీ బైస బైసకు దేవకు
బైసకు దేవకు జయజయ ఖంబాల
ఫిర్తీమీచె రాజే దేవకాల ఆలే
రామసీతాచె వరాడు సీతారామాచె వరాడు

—'మరాఠీ పెండ్లి పాటలు'' నుండి

—పాడినవారు : శ్రీ దూదాటి ఉపేందర్ జీ

సంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజీ

---

1. అస్త్రోరీ = స్త్రీ ?
2. సందడి = జమ్మి
3. ఘూవోజో = నరికినారు ?

16

దేవక్ కట్టడం :—

బయీసయీ[1] దేవకా బయీసయీ దేవకా
అంబూకుసా[2] రామ్‌కుసా[3] జంబూకుసా[4] సందడీ[5]

నావ్ ఘేత్లా సోనేరీ హిర్వీపాటావ్ కరుంజా
కాలీకనీక్[6] తాందూలూ త్యాచీ కేలా సిదోరీ

దేవకా దాదాచే పదరీ దేవకా దాదాచే పదరీ

దేవకా చాలీలా డొంగరీ దేవకా చాలీలా డొంగరీ

ఆలో వాజేతూ గాజేతూ త్యానా ఫిర్తిమీ లవ్వాతు
సుర్వ్యాచే[7] ఘరీ కాజేవా[8] సుర్వ్యాచే ఘరీ కాజేవా
ఆలో ఫిర్తిమీచే రాజా ఆలో ఫిర్తిమీచే రాజా
అంబూ పూసాత జంబూలా జాతా కునాచే వాడాలా
సుర్వ్యాచే ఘరీ కాజేవా ఆలో ఫిర్తిమీచే రాజా

— సేకరణ : ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి
హైదరాబాదు.

---

1. బయిసయీ = కూర్చుండుము
2. అంబూకుసా = మామిడి చెట్లయొక్క
3 రామ్‌కుసా = పొదలయొక్క
4. జంబూకుసా = జామ చెట్ల యొక్క
5. సందడీ = జమ్మి
6. కాలీకనీక్ = నల్లని గుమ్మి
7. సుర్వ్యాచే → సూర్యాచే = సూర్యుని యొక్క
8 కాజేవా = మిణుగురు పురుగు

17

గొండ్లాయి తీయడం :—

(ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను)

అచాడరే తుజే పిచాడరె
అచాడరే తుజే గొందాడరే
గొందాడరే తుజే పిచాడరే
గొందాడరే తుజే లగాడరే

అయి భవానీచే హే గొంధళే
వీర హనుమంతాచే హే గొంధళే
అయి గాందేయాచే హే గొంధళే
అయి పిరాయాచే[1] హే గొంధళే
అయి పొచ్మాయాచే హే గొంధళే
తుమ్మపురి[2] తుక్కాబాయాచే హే గొంధళే
పంచెపాండవాచే హే గొంధళే

అచాడరే తుజే పిచాడరే
అచాడరే తుజే గొందాడరే
గొందాడరే తుజే పిచాడరే
గొంధాడరే తుజే లగాడరే

(ఇట్లా ఆ యా దేవుళ్లను కొలుస్తూ ఊరేగింపుగా ఆడుతూ పాడుతూ వెళ్లుతుంటారు)

—పాడినవారు : శ్రీ పగిడె నర్సిమ్మ (65 సం॥)
కంచనపల్లి, తా॥ జనగామ, జి॥ వరంగల్లు

---

1. పిరాయిచే = 'పీరాయి' అనే దేవత ('పీరోజీ' అనేది పురుషనామం. ఇది తురుష్కుల 'పీరి' నుంచి వచ్చిన పేరు)
2. తుమ్మపురి = తుల్జాపురి (అపభ్రంశ రూపం)

18

గొంద్లాయి తీయడం :—

లగాడిలో తుజే గొందాడిలో

అచాడిలో తుజే పిచాడిలో

వీర హనుమంతాచే హే గొందశే

నవ్వ నర్సింగాచే హే గోందశే
గాంవం జేటియాస[1] హే గొందశే

దయిత[2] వీరాచే హే గొందశే

లగాడిలో తుజే గొందాడిలో
ఆయీ భవానీ అయి గొంద్లాయావో
తుల్జపూరి తుకోబాయీ గొంద్లాయావో
సాతియాసరా[3] గొంద్లాయావో

లగాడిలో తుజే గొందాడిలో
అయీ గావూందేవీ గొంద్లాయావో
ఆయీ పోచాయీ గొంద్లాయావో ॥లగా॥

—"మరాఠీ పెండ్లి పాటలు" నుండి
—పాడినవారు : శ్రీ దూదాటి ఉపేందర్‌జీ
సంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజీ

1. గాంవం జేటియాస = గ్రామ జ్యేష్ఠుడు (గ్రామంలోని పెద్దవాడు)
2 దయిత = దేవత
3 సాతియాసరా = సర్వజనులు

19

ఒడినింపడం :-

తుంచా మనసా తుమకాయ జానా
అంచా మనసా అంబీయ బానా
జానా జానా నంద పరతాన
ఆంచే మనసా కోబేర బనా
కోబేరా బానా ఏలావ దేతీ
దేతీ దేతీ జీవీయ[1] దోతీ
జానా జానా నంద పరతాన
ఫంటో ఫంటో తోడావీలె
దెంటో దెంటో ఉత్తారీలె
ఆసీవీలె నేలీయ[2] పదరి[3]
బసీవీలె సరవయ్య మండి[4]
ఛరీవీలె పురిడీయ వంటీ[5]
తుంచా మనసా తుమకాయ జానా
జానా జానా నంద పరతాన
ఫంటో ఫంటో తోడావీలె
దెంటో దెంటో ఉత్తారీలె

ఆసీపీలె సేలీయ పదరి
దేతీ దేతీ జీవీయ దోతీ
బసీపీలె సరవయ్య మండి
భరీపీలె పురిడీయ వంటీ

—పాడినవారు : శ్రీమతి కంటాల రాజమ్మ
వయస్సు : 60 సం॥
గ్రామం : సీతారాంపురం (కడవెండి)
తా॥ కొడకండ్ల, జి॥ వరంగల్లు
డి. 14-6-1981

---

1. జీవీయ = ప్రాణంతో సమానమైన (కూతురు)
2. సేలీయ = ఉత్తరీయం
3. పదరి = కొంగు
4. మండి = తొడ
5. పురిడీయవంటి = ముందటి ఒడి

20

ఒడినింపడం :—

నందన్ బహినీచే తోరూ రాజే
త్యాంచే కన్యా రుకుంబాయీ
నుగుడ నేసీలే హలదీన

చోలీ లేవీలే ఖనావాచే
దంత రంగీలే దంతోనాన
హొంట రంగీలే తంబోలాన

దోలే రంగీలే కాజాలాన
నేస భరీలే మోతీయాన
భాంకా భరీలే కుంకవాన
వరవట[1] భరీలే హలదీన
వంటి భరీలే తందూలాన
నుగుడ పదరీ రామాసీతా

—"మరాఠీ పెండ్లి పాటలు" నుండి
—పాడినవారు : శ్రీ దూదాటి ఉపేందర్‌జీ
సంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజీ

1. వరవట = పసుపు, నూనెకలిపి ముఖానికి పూయడం

21

ఒడినింపడం :—

(ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను)

ఇరవయ్యిట్లీ[1] యాపారీ[2] గేలీ కోమటాలీ
కోమటిదాద కామంటో జాయ్‌జువ్వి చామంతీ
వాటే కితీ మీ దేవూ జాయ్‌జువ్వి చామంతీ

ఇరవయ్యిట్లీ యాపారీ గేలీ కుంబరాలీ
కుంబరిదాద కామంటో జాయ్‌జువ్వి చామంతీ
వర్లి కితీ మీ దేవూ జాయ్‌జువ్వి చామంతీ

ఇరవయ్యిట్లీ యాపారీ గేలీ కొాష్టెశాలీ
ఖొట్టీదాద కామంటో జాయ్‌జువ్వి చామంతీ
నుగిడీ కితీ మీ దేవూ జాయ్‌జువ్వి చామంతీ

ఇరవయ్యిట్లీ యాపారీ గేలీ సోనారాలీ
సోనార్‌దాద కామంటో జాయ్‌జువ్వి చామంతీ
హొాస్త[3] మీ కితికారూ జాయ్‌జువ్వి చామంతీ

ఇరవయ్యిట్లీ యాపారీ గేలీ వడివీశాలీ
వడివీదాద కామంటో జాయ్‌జువ్వి చామంతీ
పాటూ మీ కమ్మకారూ జాయ్‌జువ్వి చామంతీ

ఇరవయ్యిట్లీ యాపారీ గేలీ కుంబరాలీ
కుంబరిదాద కామంటో జాయ్‌జువ్వి చామంతీ
మడికీ మీ కమ్మఆనూ జాయ్‌జువ్వి చామంతీ

---

1. ఇరవయ్యిట్లీ = ?
2. యాపారీ = వ్యాపారులవంటివాళ్లు, గొప్పవాళ్లు
3. హొాస్త → వొాస్త = నగలు ('వ' కారానికి 'హ' గాగమం)

22

పెండ్లి పిల్లవాడు అలుక పోవడం :—

ఇస్స్ నవ్వరా[1] సీనాథూ[2]
ఇస్స్ నవ్వరా సీనాథూ
దారి[3] సోనారా ఉబ[5]
దారి సోనారా ఉబ

ఇస్స్ నవ్వరా సీనాథూ
ఇస్స్ నవ్వరా సీనాథూ
ధొల్లె గొలుసూల్ నొకొమనా
ధొల్లె గొలుసూల్ నొకొమనా
సంగ సాసరా లచ్మయ్యా
సంగ సాసరా లచ్మయ్యా
దారి సోనారా ఉబ
దారి సోనారా ఉబ

ఇస్స్ నవ్వరా సీనాథూ
ఇస్స్ నవ్వరా సీనాథూ
ధొల్లె మొలతాడ్ నొకొమనా
ధొల్లె మొలతాడ్ నొకొమనా
సంగ సాసరా లచ్మయ్యా
సంగ సాసరా లచ్మయ్యా
దారి సోనారా ఉబ
దారి సోనారా ఉబ

నవ్వారి థోలాస[4] సీనాథూ
నవ్వారి థోలాస సీనాథూ
థొల్లె బటువుల్ నొకొమనా

ఘోల్లె బటువుల్ నౌకౌమనా
సంగ సాసరా లచ్మయ్యా
సంగ సాసరా లచ్మయ్యా
దారి సోనారా ఉబ
దారి సోనారా ఉబ

(ఇట్లాగే ఈ పాటలో 'ఘొల్లె గడియారం' 'నవ్వ ఘోడీ' 'నవ్వే సైకలు' అంటూ కట్నాలు ఇవ్వవలసిన ఆయా వస్తువుల పేర్లను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పాడుతుంటారు.)

—పాడినవారు : శ్రీమతి అస్నాల రామక్క
వయస్సు : 65 సం॥
గ్రామం : కడవెండి,
తా॥ కొడకండ్ల, జి. వరంగల్లు
ది 27-3-1984

---

1. నవ్వరా → నౌర = పెండ్లి పిల్లవాడు
2. సీనాధూ → శ్రీనాథ్ = పురుషనామం (పెండ్లి పిల్లవాని పేరు)
3. దారి = తోవ్రలో
4. ఉబ = నిల్చున్నాడు
5. ఘోలాన = పెద్దవాడైన
* 'గౌలుసులు', 'మొలతాడు', 'బటువులు' వంటివి తెలుగు భాషకు సంబంధించిన భూషణాల పేర్లు

23

పెండ్లి పిల్లవాడు అలుక పోవడం :—

నౌరకాకి రూసలో రూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో
సోనానే ఏలవోరె   నౌరకాకి రూసలో రూసలో
త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
సోనాచే దరియవోరె   త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో
హాతాచే గడియవోరె   నౌరకాకి రూసలో రూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో
హాతాచే బటువులోరె   నౌరకాకి రూసలో రూసలో
త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
సోనాచే దరియవోరె   త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో
సోనాచే ఏలవోరె   నౌరకాకి రూసలో రూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో
కంకాచే లేడియ్యావోరె   నౌరకాకి రూసలో రూసలో
త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
సోనాచే దరియవోరె   త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో
మాజాచే గొలుసులువోరె   నౌరకాకి రూసలో రూసలో
త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
సోనాచే దరియవోరె   త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో

నౌరకాకి రూసలో రూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో
తూడాచే సైకిలోరె నౌరకాకి రూసలో రూసలో
త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
సోనాచే దరియవోరె త్యావరెకాకి పూసలో పూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో
నౌరకాకి రూసలో రూసలో

24

పెండ్లి పిల్లవాడు అలుక పోవడం :—

(ఒక్కొక్క చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను)

ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరదేవా ఘరి సస్రి వాటు ఫాలా
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరదేవా ఘరి సాసు వాటు ఫాలీ
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరదేవా ఘరి మిహూన వాటు ఫాలా
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరదేవా ఘరి మిహూని వాటు ఫాలీ
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరదేవా ఘరి వాజె[1] వాటు ఫాలా
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరదేవా ఘరి వాజి[2] వాటు ఫాలీ

---

1. వాజె → అజె = తాత
2. వాజి → అజి = అమ్మమ్మ లేక నాయనమ్మ ('అ' కారానికి 'వ'గాగమం)

25

పెండ్లి కూతురు నుద్దేశించికూడ ఇదే విధంగా పాడుతారు :—

ఔరంగ ఘోడెవోరె సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి సాసు వాటు ఫాలీ
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి ససర్రి వాటు ఫాలా
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి జేవు వాటు ఫాలీ
ఔరంగ ఘోడెవోరె సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి భాయి వాటు ఫాలా
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి బైల్లెంకి వాటు ఫాలీ
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి దేరు వాటు ఫాలా
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి వాజి వాటు ఫాలీ
ఔరంగ ఘోడెవోరే సౌరంగ గుంపిలేతా
ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి వాజే వాటు ఫాలా

(ఇట్లా ఆయా వరుసలు కలవాళ్లను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పాడుతుంటారు)

26

పెండ్లి పిల్లవాడు అలుక పోవడం :—

ఇందులో ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను. ఒక పక్షంవాళ్లు పెండ్లి పిల్లవానిని ఉద్దేశిస్తూ పాడుతుంటే, రెండవ పక్షంవాళ్లు పెండ్లి పిల్లను ఉద్దేశిస్తూ పాడుతుంటారు.

మొదటి జట్టు :—

ఔరంగి[1] ఘోడెవోరే సౌరంగి[2] గుంపిలేతా[2]

ఊటూటు నౌరదేవా ఘరి సస్రి వాటు ఫౌలా

రెండవ జట్టు :—

ఔరంగి ఘోడెవోరె సౌరంగి గుంపిలేతా

ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి సాసు వాటు ఫౌలీ

మొదటి జట్టు :—

ఔరంగి ఘోడెవోరే సౌరంగి గుంపిలేతా

ఊటూటు నౌరిదేవీ ఘరి సాసు వాటు ఫౌలీ

రెండవ జట్టు :—

ఔరంగి ఘోడెవోరే సౌరంగి గుంపిలేతా

ఊటూటు నౌరదేవా ఘరి సస్రి వాటు ఫౌలా

ఇట్లాగే 'మిహున' 'మిహుని' వంటి వరుసలను విలోమ అనులోమ పద్ధతిలో ఉదాహరిస్తూ ఇరుపక్షాలవాళ్లు పెండ్లి పిల్లవానినీ, పెండ్లి పిల్లనూ ఉద్దేశిస్తూ పాడుతుంటారు.

---

1. ఔరంగి = ప్రాస కోసంవాడిన పదం = ఉత్తమజాతి గుఱ్ఱం ?
2. సౌరంగి = చౌరంగ్ (అందమైన వేదిక) — సౌరంగ → పాఠాంతరం
3. గుంపిలేతా = తీర్చినారు, అలంకరించినారు

27

పెండ్లి పిల్లవానికి, పిల్లకూ సొమ్ములడుగడం :—

(ఒక్కొక్క చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను)

గంగాగా పైలాడూ
సితాగ్రిమా సోనారా
అమంచా నౌరాలా కర్డోరా ఘూడవ్వా

గంగాగా పైలాడూ
సితాగ్రిమా సోనారా
ఆమంచా నౌరీలా నాగీరీ ఘూడవ్వా

గంగాగా పైలాడూ
సితాగ్రిమా సోనారా
ఆమంచా నౌరాలా సైకాలూ ఘూఢవ్వా

గంగాగా పైలాడూ
సితాగ్రిమా సోనారా
ఆమంచే నౌరీలా కమ్మాలూ ఘూడవ్వా

ఇట్లాగే ఈ పాటలో—

''ఆమంచా నౌరాలా గోల్సూలూ'' ఘూడవ్వ
''ఆమంచే నౌరీలా సొనె సేలూ'' ఘూడవ్వ
''ఆమంచే నౌరాలా గడియారం'' ఘూడవ్వ
''అమంచే నౌరీలా నానూలూ'' ఘూడవ్వ

''ఆమంచా నౌరాలా అందేలూ'' ఘోడవ్వా
''ఆమంచా నౌరీలా మస్పట'' ఘోడవ్వా
''ఆమంచా నౌరాలా రేడియ్యా'' ఘోడవ్వా
''ఆమంచా నౌరీలా జిగ్నీలు'' ఘోడవ్వా
''ఆమంచే నౌరాలా గాయివంసరి'' ఘోడవ్వా
''ఆమంచే నౌరీలా బుట్టాలూ'' ఘోడవ్వా

అంటూ ఆ యా నగలను ఉదాహరిస్తూ పెండ్లి పిల్లవాని పక్షాన కొందరూ పెండ్లిపిల్ల పక్షాన మరి కొందరూ ఉండి పాడుతుంటారు.

28

పెండ్లి పిల్లకు సొమ్ములడుగడం :-

గంగాగా పల్లాడూ   గంగాగా పల్లాడూ
సితార్మా[1] సోనారా   సితార్మా సోనారా
ఆమంచే నౌరీలా
గొలుసూలూ ఘోడవ్వా[2]   గొలుసూలూ ఘోడవ్వా

గంగాగా పల్లాడూ   గంగాగా పల్లాడూ
సితార్మా సోనారా - సితార్మా సోనారా
ఆమంచే నౌరీలా
పూలాయీ[3] ఘోడవ్వా   పూలాయీ ఘోడవ్వా

ఇట్లాగే ఈ పాటలో వివిధ రకాలకు చెందిన నగలను ఉదాహరిస్తూ పాడుతుంటారు.

---

1. సితార్మా = సీతారామ (కంసాలిపేరు)
2. ఘోడవ్వా = చేయాలి, చేయించాలి
3. పూలాయీ = చెవుల కమ్మలు

29

పెండ్లి పిల్లకు సొమ్ములడుగడం :—

(ఒక్కొక్క చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను)

నవ్వరి[1] కాయి రూసలీ
కానాచే 'కమ్మల' వోరె
త్యావోరే కైబోలో[2]
గున్నాలా[3] దరియవోరె[4]

నవ్వరి కాయి రూసలీ
కానాచే 'జిగ్నీల'వోరె
త్యావోరే కైబోలో
గున్నాలా దరియవోరె

నవ్వరి కాయి రూసలీ
దొస్కీచే 'నాగఫణి'వోరె
త్యావోరే కైబోలో
గున్నాలా దరియవోరె

ఇట్లాగే రెండవ చరణంలో వేరువేరు నగలను ఈ విధంగా—

"గాలాచే నాను వోరె"
"గాలాచే గొలుసు వోరె"
"హాతాచే సొనెసెల వోరె"
"మాజాచే మస్పట వోరె"
"పాయాచే ఏల వోరె"

అంటూ విడివిడిగా ఒక్కొక్క నగను ఉదాహరిస్తూ పాటను పాడుతుంటారు.

1. నవ్వరి → నౌరి = పెండ్లి పిల్ల
2. కైటోలో = ఏం చెప్పాలె?
3. గున్నాలా = ఒకరకమైన నగపేరు
4. దరియవోరె = ?

* 'కమ్మలు', 'జిగ్నీలు'? 'నాగఫణి' వంటి స్త్రీల భూషణాలకు సంబంధించిన పదాలు తెలుగు భాషకు సంబంధించినవి

30

పెండ్లి పిల్లకు సొమ్ములడుగడం :—

దుర్పతి[1] మాయిాచే గారీ
గరి సొనారాచే దారీ
దుర్పతి మాయిాచే గారీ
గరి సొనారాచే దారీ
'కమ్మలు' లవుత మంటెగా
ఇతవ[2] తుంచె మాయా
'కమ్మలు' లవుత మంటెగా
ఇతవ తుంచె మాయా

ఇట్లాగే ఈ పాటలో 'కమ్మలు' అనేచోట 'నానవ' 'బిల్లలు' 'జిగ్నీలు' 'ఎలా' 'గొలుసులు' 'మురాలు' 'ముదా' 'జకిట్లు' 'మున్పట' 'నాగిరి' వంటి ఆయా నగలను పేర్కొంటూ పాడుతుంటారు

ఇందులో పేర్కొనబడిన కమ్మలు, బిల్లలు, జిగ్నీలు, గొలుసులు, మురాలు, జకిట్లు, నాగిరి వంటి నగల పేర్లన్నీ తెలుగు పదాలు

---

1. దుర్పతి = ఆటవిక జాతుల్లో భూమాతగా ఆరాధింపబడే దేవత పేరు ?
2. ఇతవ = ? ?

31

పెండ్లి పిల్లకు సొమ్ములడుగడం :—

సీతల 'కమ్మలు' ఫావుజెమనా ఫావుజెమనా
ఆహో దాద మాజె దదా సీత మాహెర జాతెమనా

సీతల 'బుట్టలు' ఫావుజెమనా ఫావుజెమనా
ఆహో దాద మాజె దదా సీత మాహెర జాతెమనా

సీతల 'గొలుసులు' ఫావుజెమనా ఫావుజెమనా
ఆహో దాద మాజె దదా సీత మాహెర జాతెమనా

ఇట్లాగే సొనెసెల, ఏల, జోడి, కంక్న, బట్టి, చోలె, నెక్లెసు, నానులు, మప్పటి, నాగిరి, నాతు వంటి నగలను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పాడుతారు.

ఇందులో ఉదాహరింపబడిన జోడి, బట్టి, నెక్లెసు, నాగిరి, వంటి నగల పేర్లు తెలుగు పదాలు.

32

పెండ్లి పిల్లకు సొమ్ములడుగడం :—

శనిగరపురీస[1] సోనర్గా[2] శాజోనీ[3]
శనిగరపురీస సోనర్గా శాజోనీ
అంతా యాలా మస్పట కేలా
త్యాలా కా వజువన్[4] కేలిసుగా శాజోనీ
త్యాలా కా వజువన్ కేలిసుగా శాజోనీ

శనిగరపురీస సోనర్గా శాజోనీ
శనిగరపురీస సోనర్గా శాజోనీ
అంతా యాలా కమ్మలు కేలా
త్యాలా కా వజువన్ కేలిసుగా శాజోనీ
త్యాలా కా వజువన్ కేలిసుగా శాజోనీ

ఇట్లాగే 'గున్నాలుకేలా' ,మూదీకేలా' 'పట్టగొలుసులుకేలా' 'సొనెసెలకేలా' 'పాయెసెలకేలా' అంటూ ఆ యా నగల పేర్లను ఉదాహరిస్తూ పాడుతుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీమతి ఉపాసి ఈశ్వరి
వయస్సు : 30 సం॥
గ్రామం : కొత్తపల్లి,
తా॥ వర్దన్నపేట, జి॥ వరంగల్లు
ది. 21-5-1984

---

1. శనిగరపురీన = శనిగరం గ్రామానికి చెందిన
2. సోనర్గా → సొనారుగా = కంసాలి
3. శాజోనీ = ?
4. వజువన్ → వజన్ = ఎత్తు (బరువు)

33

పెండ్లి పిల్లకు సొమ్ములడుగడం :—

ఈ పాట ముక్త పదగ్రస్తంలో సాగింది.

సీకాటు[1] పానీన భౌలె[2] ఘాతోలె[3]
ఘాతోలె సీరుముగ్గు[4] దోగా బసాలె
బసాలె నొరీచె మాయాబాపా కాయా మాగాలె
మాగాలె లాంఘేయా 'గొలుసులు' మాగాలె

సీకాటు పానీన భౌలె ఘాతోలె
ఘాతోలె సీరుముగ్గు దోగా బసాలె
బసాలె నొరీచె మాయాబాపా కాయా మాగాలె
మాగాలె లాంఘేయా 'కమ్మలు' మాగాలె

ఇట్లాగే 'పుల' 'సొనెసెలు' 'మస్పులు' 'కర్దోరు' వంటి నగలను పేర్కొంటూ ఈ పాటను పాడుతుంటారు

---

1. సీకాటు = మట్టి బురద
2. భౌలె = పెండ్లి గద్దె
3. ఘాతోలె = వేసినారు
4. పుల = కమ్మలు
5 సీరు ముగ్గు → శ్రీముగ్గు = శోభాయమానమైన ముగ్గు ('ముగ్గు' — తెలుగు పదం)

* 'గొలుసులు' 'కమ్మలు' వంటి స్త్రీల భూషణాల పేర్లు తెలుగు భాషకు చేందినవి.

34

నాకబలి వి త్తనాలు చల్లుతూ వెళ్లడం:—

అచ్చా దివసు సోనాచే బాయీ సోనాచే
పావూసు పడతే మోతాచే
గుజుగుజు పంకారే మాహేరీచే వాటా
అంబియాచే బాను సావులీలా బసాత
మాయీల సంగీత అచ్చా దివసు సోనాచే బాయీ సోనాచే
మరతాంతు జల్మాన పుడే శంబరు బయీల
కాలే రేగడీచే వాటూ కారూను జోడూ సప్తాచే కాంస్రి
ధావారే దోన్ దానె బీ కాస్తు కరూను
మోడాల[1] లవుతవు[2] డూలాల[3] జోజూ
పీకాల అమ్రావతీ[4] హజ్జారూ ఖండాచా అచ్చా॥

—"మరాఠీ పెండ్లి పాటలు" నుండి
—పాడినవారు: శ్రీ దూదాటి ఉపేందర్ జి
సంపాదకుడు: శ్రీ పేర్వారం సంతాజి

---

1. మోడాల = మోడు + ఆల = మొలకవచ్చింది
2. లవుతవు = విరివిగా
3. డూలాల = ఊగుతున్నది
4. అమ్రావతి = సమృద్ధిగా

35

తలుపు దగ్గరి పాట :—

ఇందులో ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను.

ఇది పురుషునికీ స్త్రీకీ జరిగే సంభాషణ రూపంలో ఉన్నది.

1

పురుషుడు :—

గామాకోరీ   వంగాస మాల మాజా

ఏగా గోరే   డొంగార సేతు మాజా

స్త్రీ :—

సక్కాలె ఊటూను   సూలీ సారావా మీ

ఎయినరె పంపా   సంసారరీతు మాజా

2

పురుషుడు :—

గామాకోరీ   లింటాస మాల మాజా

ఏగా గోరే   డొంగార సేతు మాజా

స్త్రీ :—

సక్కాలె ఊటూను   పానీ ఆనావా మీ

ఎయినరె పంపా   సంసారరీతు మాజా

3

పురుషుడు :—

గామాకోరీ   మిచ్చానె మాల మాజా

ఏగా గోరే   డొంగార సేతు మాజా

స్త్రీ :—

సక్కాలె ఊటూను   అదను రొవావొ మీ
ఎయినరె పంపా   సంసారరీతు మాజా

4

పురుషుడు :—

గామాకోరీ   అంబాస మాల మాజా
ఏగా గోరే   డొంగార సేతు మాజా

స్త్రీ :—

సక్కాలె ఊటూను   తందులు భిజువావొ మీ
ఎయినరె పంపా   సంసారరీతు మాజా

5

పురుషుడు :—

గామాకోరీ   చించాస మాల మాజా
ఏగా గోరె   డొంగార సేతు మాజా

స్త్రీ :—

సక్కాలె ఊటూను   ఖాతూ ఏలావొ మీ
ఎయినరె పంపా   సంసారరీతు మాజా

6

పురుషుడు :—

గామాకోరీ   జంబ్లాస మాల మాజా
ఏగా గోరే   డొంగార సేతు మాజా

స్త్రీ :—

సక్కాలె ఊటూను   సిబ్ల కాడావొ మీ
ఎయినరె పంపా   సంసారరీతు మాజా

36

తలుపు దగ్గరి పాట :—

1

పెండ్లి పిల్ల పక్షంవాళ్లు :—

సింపీ సింపీ[1] సోనా దేతా
దార్ సోడూ దారూబాయీ
దారూ గంబీలే గామే[2]
దారూ గంబీలే గామే

పిల్లవాని పక్షం వాళ్లు :—

తుంచే సోనా తుమీచే
రాజ్ కరాండిగానీ
ఆమా ఘూరీ సూన హోయీ
ఆమా ఘూరీ సూన హోయీ

2

పిల్ల పక్షం వాళ్లు :—

దోన్ దోన్ సింపీ[3] సోనా దేతా
దార్ సోడూ దారూబాయీ
దారూ గంబీలే గామే
దారూ గంబీలే గామే

పిల్లవాని పక్షం వాళ్లు :—

తుంచే సోనా తుమీచే
రాజ్ కరాండిగానీ[4]
ఆమా ఘూరీ సూన హోయీ
ఆమా ఘూరీ సూన హోయీ

3

పిల్ల పక్షం వాళ్లు :-

తీన్ తీన్ సింపీ సోనా దేతా
దార్ సోడూ దారూబాయీ
దారూ గంబీలే గామే
దారూ గంబీలే గామే

పిల్లవాని పక్షం వాళ్లు :-

తుంచా సోనా తుమీచే
రాజ్ కరాండిగానీ
ఆమా ఘారీ సూన హోయీ
ఆమా ఘారీ సూన హోయీ

—పాడినవారు : శ్రీమతి అస్నాల రామక్క
వయస్సు : 65 సం॥
గ్రామం : కడవెండి,
తా॥ కొడకండ్ల, జి॥ వరంగల్లు
ది. 27-3-1984

ఇట్లాగే సంఖ్యావాచక పదాల్ని ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

---

1. సింపీ సింపీ = కొచిప్పెడంత కొచిప్పెడంత
(ఏ కేక్ తోలా → పాఠాంతరం)
2 దారిగంభీలే గామే + థారీగా + అంబీలే + గహూలె
దారిలో + అంబలి + గోధుమ పిండితో (తడిపి ఉంచినారు) (వివాహాలలో 'సేమ్యా' (సేవయ్) వండి వధూవరులకు పెట్టడం ఆచారం అందు కోసం గోధుమ పిండిని తడిపి పెట్టి నారన్న మాట ?)
3. దోన్ దోన్ సింపీ → దోన్ దోన్ తోలే (పాఠాంతరం)
'ఇట్లాగే తీన్ తీన్ తోలే' 'చార్ చార్ తోలే' అంటూ సాగుతుంది.
4. కరాండిగానీ = చేయండికని

37

పాన్పుమీది పాట —

పిల్ల పక్షం వాళ్లు :—

అమీ దోగి బహినీ బహినీ
బామానీడా[1] ఘెట్టాముా ఘెట్టాముా
బామానీడా దేలాముా దేలాముా
అంచే భావూ రాజూ రాజూ

పిల్లవాని పక్షం వాళ్లు :—

రాజూ నహ్వా లస్కరీ[2] లస్కరీ
లస్కరి నహ్వా పుస్కరీ[3] పుస్కరీ
నవిరిచే భావూ ఎడంబా ఎడంబా
గడవ్ సంగా ఉడుంబా ఉడుంబా

2

పిల్ల పక్షం వాళ్లు :—

అమీ దోగి బహినీ బహినీ
కోమాటీడా ఘెట్టాముా ఘెట్టాముా
కోమాటీడా[4] దేలాముా దేలాముా
అంచే భావూ రాజూ రాజూ

పిల్లవాని పక్షం వాళ్లు :—

రాజూ నహ్వా లస్కరీ లస్కరీ
లస్కరి నహ్వా పుస్కరీ పుస్కరీ
నవిరిచే భావూ ఎడంబా ఎడంబా
ఘోడే సంగా ఉడుంబా ఉడుంబా

3

పిల్ల పక్షం వాళ్లు :—

అమీ దోగీ బహినీ బహినీ
ఏలామీడా[5] ఘొట్టామూ ఘొట్టామూ
ఏలామీడా దేలామూ దేలామూ
అంచే భావూ రాజూ రాజూ

పిల్లవాని పక్షం వాళ్లు :—

రాజు నహ్వ లస్కరీ లస్కరీ
లస్కరి నహ్వ పుస్కరీ పుస్కరీ
నవిరిచే భావూ ఎడంబా ఎడంబా
కుత్రి సంగా[6] ఉడుంబా ఉడుంబా

—పాడినవారు : శ్రీమతి కంటాల రాజమ్మ
వయస్సు : 60 సం.
గ్రామం : సీతారాంపురం (కడవెండి)
తా॥ కొడకండ్ల, జి॥ వరంగల్లు.
డి. 14-6-1981

---

1. బామానిడా = బ్రాహ్మలచేతి విడియం
2. లస్కరి = సైన్యాధిపతి
3. పుస్కరి = పురుషకారి, పురుషార్థి
4. కోమాటీడా = కోమట్ల చేతి విడియం
5. ఏలామీడా = వెలమల చేతి విడియం
   * ఇట్లాగే ఆ యా ఉన్నత కులాలను ఉదాహరిస్తూ తమను గొప్పగా వర్ణించుకుంటారు
6. కుత్రిసంగా = కుక్కవెంట
   * ఇట్లాగే ఆ యా జంతువులను ఉదాహరించి పెండ్లిపిల్ల తమ్ముడు వాటివెంట పరుగెత్తినట్లు అవహేళన చేస్తూ పాడుతుంటారు

38

పాన్పుమీది పాట :—

జంబ్ల వానాచే[1] పాటవోటీ[2]
పీతల్[3] మోరాచే[4] పానిపీతి
పీతా పీతాల ఉడుంగేలా
సువర్ బన్నాచా[5] నావ ఘేతీ
నవరచే కమ్మాచే బోలతీల
నవిరిచే కమ్మాచే చాలతీల

పింప్లా వానాచే పాట వోటి
పీతల్ మోరాచే పాని పీతి
పీతా పీతాల ఉడుంగేలా
సువర్ బన్నాచా నావ ఘేతీ
నవరచే కమ్మాచే బోలతీల
నవిరిచే కమ్మాచే చాలతీల

ఇట్లాగే బబ్లా వానాచే, చించేన వానాచే, వడాన వానాచే, అంటూ వివిధ రకాలకు చెందిన చెట్ల పేర్లను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీమతి కంటాల రాజమ్మ
వయస్సు : 60 సం॥
గ్రామం : సీతారాంపురం (కడవెండి)
తా॥ కొడకండ్ల జి॥ వరంగల్లు
ది. 14-6-1981

1. జంబ్లవానాచే = జామవనం యొక్క
2. పాటవోటి = పీటపై నుండి
3. పితల్ = ఇత్తడి (తోచేసిన)
4. మోరాచే = ?
5. సువర్ బన్నాచా = ?

39

పాన్పుమీది పాట :—

ఉడ్తి పంకారా పడ్తి లెంకాల[1]
నౌరా గేలాగా పర్నె[2] గేలాగ
అండ్ల మోతాగా దేలా హాతీగా
వర్లెకాలీ[3] పర్నెశాలీ[4]
నవరం[6] సీతానీ[5] నవరం సీతానీ

—పాడినవారు : శ్రీమతి కంటాల రాజమ్మ
వయస్సు : 60 సం॥
గ్రామం : సీతారాంపురం (కడవెండి)
తా॥ కొడకండ్ల, జి॥ వరంగల్
ది. 14–6–1981

---

1. పడ్తిలెంకాల = కిందపడుతున్న కొడుకు
2. పర్నె = అలుక
3. వర్లెకాలీ = ?
4. పర్నెశాలీ = ?
5. నవరం = ?
6. సీతానీ = ?

40

పాన్పుమీది పాట :—

ఘూర్ మాఘిల్లా ఎరండె ఝూడాల
త్యాలా నహితె ఖొండే
లెంకి మాగాయీచ మైనాబాయీలా
తీలా నాహీత మాజ

ఘూర్ మాఘిల్లా రంజానాలా[1]
త్యాలా నాహిత కంటే[2]
లెంకి మాగాయీచ మైనాబాయీలా
తీలా నాహీత హొంట

—పాడినవారు : శ్రీమతి కాత్మాండె నర్సమ్మ
వయస్సు : 58 సం॥
గ్రామం : సీతారాంపురం (కడవెండి)
తా॥ కొడకండ్ల, జి. వరంగల్
ది 14-6-1981

---

3. రంజానాలా = గోలెముకు
'రంజన్' అనే పదం ఆదిలాబాదు, నిజామాబాదు జిల్లాలలో—మట్టితో చేసిన పెద్ద సైజు కూజావంటిపాత్ర పేరు ఆరెభాషలో 'రంజన్' అంటే. మట్టితో చేసిన 'గోలెము' అనే అర్థం

1. కంటే → కంఠము → మెడ = ఏదైనా ఒక పాత్రకుగానీ, కుండకుగానీ చుట్టూ ఉండే అంచు

41

పాన్పుమీది పాట :—

చెల్లెలు :—

పడాచే కలబూ[1] దే
పడాచే కలబూ దే జూంకా[2] దే
జూంకాల మొల[3] ఘలిగా దాదా
జూంకాల మొల ఘలిగా దాదా

అన్న :—

పడాచే కలబూ నాహీ
పడాచే కలబూ నాహీ జూంకా నాహీ
జూంకాల మొల నాహీ బాబే
జూంకాల మొల నాహీ బాబే

2

చెల్లెలు :—

వంసాౖచే కలబూ దే
వంసాౖచే కలబూ దే జూంకా దే
జూంకాల మొల ఘలిగా దాదా
జూంకాల మొల ఘలిగా దాదా

అన్న :-

వంసాౖచే కలబూ నాహీ
వంసాౖచే కలబూ నాహీ
జుంకాల మొల నాహీ బాబే
జుంకాల మొల నాహీ బాబే

ఇట్లాగే 'గాయాన కలబూ' 'మెండాౖచే కలబూ' 'సెలీస కలబూ' అంటూ వివిధ పశు సంతతిని ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పాడుతుంటారు

—పాడినవారు : శ్రీమతి దుక్కిడి నర్సమ్మ
వయస్సు : 60 సం॥
గ్రామం ; సీతారాంపురం (కడవెండి)
తా. కొడకండ్ల, జి॥ వరంగలు
ది, 14-6-1981

---

1. కలబు = మంద
2. జుంకా = చెవులకు ధరించే ఒకరకమైన నగ
3. మొల = నగలను అమర్చే చీల (ఇది తెలుగు పదం ?)

42

పాన్పుమీది పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను.

దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
సూను ఆలి రాతీ   దర్వాతు రామూలూ
దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
సూను ఆలి రాతీ   దర్వాతు ఇందిరా
దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
సూను ఆలి రాతీ   దర్వాతు లస్మయ్యా
దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
సూను ఆలి రాతీ   దర్వాతు ఊర్మిళా
దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
భవుజై ఆలి రాతీ   దర్వాతు శంకారీ
దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
జావు ఆలి రాతీ   దర్వాతు వీజేయా
దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
నాతి ఆలి రాతీ   దర్వాతు యీరమ్మా
దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
నాతి ఆలి రాతీ   దర్వాతు లచ్చమ్మా
దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
సూను ఆలి రాతీ   దర్వాతు యేశోదా

దురిడివల్ల దురిడీ   దురిడిం బాయీచా
నాతి ఆలి రాతీ   దర్వతు శాంతమ్మా

ఇట్లాగే ఆ యా వరుసలు కలవాళ్ల పేర్లను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీమతి అస్నాల రామక్క
వయస్సు : 65 సం॥
గ్రామం : కడవెండి,
తా॥ కొడకండ్ల, జి॥ వరంగల్లు
ది. 27-3-1984

43

పొన్పుమీది పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

చర్‌చర్[1] మొతాచె బాసింగా
సీరు[2] బాసింగా పరాన జాతే[3]
కృష్ణ దేవాచే నవారసాటీ[4]
రాణొాలు దాదాచే[5] లగానసాటీ
'కమ్మలు' కాడీలే గడంబరాతీ[6]

చర్‌చర్ మొతాచె బాసింగా
సీరు బాసింగా పరానజాతే
కృష్ణ దేవాచే నవారసాటీ
రాణొాలు దాదాచే లగానసాటీ
'గొలుసులు' కాడీలే గడంబరాతీ

చర్‌చర్ మొతాచె బాసింగా
సీరు బాసింగా పరానజాతే
కృష్ణ దేవాచే నవారసాటీ
రాణొాలు దాదాచే లగానసాటీ
'బుట్టలు' కాడీలే గడంబరాతీ

ఇట్లాగే ఈ పాటలో ఆ యా నగలను ఉదాహరిస్తూ పాడుతుంటారు

---

1. చర్ చర్ = సేరుసేరు
2. సీరు = శిరస్సు
3 పరాన జాతే = ?
4. నవారసాటీ → నౌరసాటీ = పెండ్లి పిల్లవాని కొరకు
5. రాణొాలు దాదాచే = రాజేశ్వర్ అన్నయొక్క
6. గడంబరాతీ = ?

* 'కమ్మలు' 'గొలుసులు' 'బుట్టలు' అనేవి నగలను సూచించే తెలుగు పదాలు

44

పొన్పుమీది పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

చర్‌చర్[1] మొతాచె బాసింగా
తిత్తా అనివిలె మల్లన్నా
దోన్‌దోన్ సెరాసె బాసింగా
తిత్తా అనివిలె హనుమంతూ
తీన్‌తీన్ సెరాసె బాసింగా
తిత్తా అనివిలె యీరన్నా
చార్‌చార్ సెరాసె బాసింగా
తిత్తా అనివిలె నర్సియ్యా
పాంచ్‌పాంచ్ సెరాసె బాసింగా
తిత్తా అనివిలె భవ్వానీ
సా సా సెరాసె బాసింగా
తిత్తా అనివిలి పోశాయీ

ఇట్లాగే సంఖ్యావాచక నామములను పెంచుతూ ఆ యా దేవతల పేర్లను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పాడుతుంటారు

1. చర్‌చర్ = సేరు సేరు

45

పొన్నుమీది పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

సీర్[1] బాసింగా పరాన గేలో[2]
రాన దేవాసా[3] లగానసాటీ
సీర్ బాసింగా పరాన గేలో
కృష్ణ దేవాసా లగానసాటీ
సీర్ బాసింగా పరాన గేలో
సీత దేవీసా లగానసాటీ
సీర్ బాసింగా పరాన గేలో
కృష్ణ దేవాసా లగానసాటీ
సీర్ బాసింగా పరాన గేలో

---

1. శీర్ = శిరస్సు
2. పరాన గేలో = ?
3. రాన దేవాస = రాజన్న దేవుని

46

పాన్పుమీది పాట :—

తిక్కడ్డే కోనూ   ఇక్కడ్డే కోనూ
నారిసే కోమా   నారాసే కోనూ
ఎస్స నౌరి గోరీ   తాపును తెస్స సేరీ[1]
ఎస్స నౌర కాలా   మసేరాసా[2] సోలీ[3]

తిక్కడ్డే కోమా   ఇక్కడ్డే కోమా
నారిసే కోనూ   నౌరాసే కోమా
తిస్స నౌర కాలా   మసేరాసా సేలా
తిస్స నౌరి గోరీ   కమ్మలాస[4] వంట[5]

తిక్కడ్డే కోమా   ఇక్కడ్డే కోనూ
నారిసే కోమా   నౌరాసే కోమా
ఎస్స నౌరి గోరీ   తాపును తెస్స సేరీ
ఎస్స నౌర కాలా   మసేరాసా సోలీ

తిక్కడ్డే కోమా   ఇక్కడ్డే కోనూ
నౌరిసే కోనూ   నౌరాసే కోనూ
తిస్స నౌర కాలా   మసేరాసా సేలా
తిస్స నౌరి గోరీ   కమ్మలాస వంట

---

1. సేరీ = ?
2. మసేరాసా = మసిబొంత యొక్క
3. సోలీ → చోలీ = రవిక
4. కమ్మలాస = ?
5. వంట = ?

47

పాన్పుమీది పాట :—

వియ్యపురాలును స్నానానికి ఆహ్వానించుట : వియ్యపురాండ్రి సంవాద రూపంలో ఉన్నది

లింబాస పాటూ యే హిన్ని నాఃయాలా[1]
  యెయిన హిన్ని నాఃయాలా లింబాస పాటూ
అంబాస పాటూ యే హిన్ని నాఃయాలా
  యెయిన హిన్ని నాఃయాలా అంబాస పాటూ
జమ్లాస పాటూ యే హిన్ని నాఃయాలా
  యెయిన హిన్ని నాఃయాలా జమ్లాస పాటూ
బబ్లాస[2] పాటూ యే హిన్ని నాఃయాలా
  యెయిన హిన్ని నాఃయాలా బబ్లాస పాటూ
రుపాస పాటూ యే హిన్ని నాఃయాలా
  యెయిన హిన్ని నాఃయాలా రుపాస పాటూ
సొనాస పాటూ యే హిన్ని నాఃయాలా
  ఏత హిన్ని నాఃయాలా సొనాస పాటూ

—పాడినవారు : శ్రీమతి పేర్వారం అమృతాబాయి
వయస్సు : 48 సంll
గ్రామం : బిలాషాహపురం,
తాll జనగామ, జిll వరంగల్లు
ది. 28-3-1984

1. నాఃయాలా = స్నానం చేయడానికి
2. బబ్లాన = తుమ్మ (చెట్టు కర్ర)

48

పాన్పుమీది పాట –

వియ్యపురాలును స్నానానికి ఆహ్వానించడం సంవాద రూపంలో ఉన్నది.

బోరీచే[1] హూంట్టని[2]
ఎయిన హిన్ని హూంట్టని
యా హిన్ని హూంట్టని
ఎయిన హిన్ని హూంట్టని

మూగాచే హూంట్టని
ఎయిన హిన్ని హూంట్టని
యా హిన్ని హూంట్టని
ఎయిన హిన్ని హూంట్టని

జొండ్లాచే హూంట్టని
ఎయిన హిన్ని హూంట్టని
యా హిన్ని హూంట్టని
ఎయిన హిన్ని హూంట్టని

హర్బరాచే హూంట్టని
ఎయిన హిన్ని హూంట్టని
యా హిన్ని హూంట్టని
ఎయిన హిన్ని హూంట్టని

బామంచాస[3] హుట్టని
మన్విలె హిన్ని హుట్టని
యా హిన్ని హుట్టని
యాలె హిన్ని హుట్టని

—పాడినవారు : శ్రీమతి కంటాల రాజమ్మ
వయస్సు : 62 సం॥
గ్రామం : సీతారాంపురం, (కడవెండి)
తా॥ కొడకండ్ల, జి॥ వరంగల్లు
ది. 21-5-1984

---

1 బొరీచే = రేగు కాయల
2. హుట్టని = గట్టి పిండి
3. బామంచాస = ఒక రకమైన చెట్టు (గింజలు). దీని గింజలతో చేసిన గట్టిపిండి శ్రేష్ఠమైనది. ఇతర జాతులకు సంబంధించిన చెట్ల గింజలతో చేసిన గట్టిపిండి పేరు చెప్పి స్నానానికి ఆహ్వానిస్తే వియ్యపురాలు రానంటుంది. కాని 'బామంచాస హుట్టని' అని పేర్కొన్నప్పుడు మాత్రం వస్తానంటుంది. ఇది వియ్యపురాండ్ర మధ్య జరిగే హాస్య పూరిత సంభాషణ రూపంలో ఉన్న పాట.

49

పాన్పుమీది పాట :—

వాఃనా వాఃనా[1] కొబ్బెరాచే వాఃనాజీ
త్యానా జాతో కడువజంతో[2] జాతోజీ
రాంతోడీ లచ్మణ దుర్డీ భరోజీ
చిమ్నాలా హాఃరీ వకులెపానా[3] గోరోజీ[4]

వాఃనా వాఃనా ఉతుతాచే వాఃనాజీ
త్యానా జాతో కడువజంతో జాతోజీ
రాంతోడీ లచ్మణ దుర్డీ భరోజీ
చిమ్నాలా హాఃరీ వకులె పానా గోరోజీ

వాఃనా వాఃనా సుపారాసే వాఃనాజీ
త్యానా జాతో కడువజంతో జాతోజీ
రాంతోడీ లచ్మణ దుర్డీ భరోజీ
చిమ్నాలా హాఃరీ వకులె పానా గోరోజీ

---

1. వాఃనా = వాయనము
2. కడువజంతో = నూనెలో వేసి కాల్చిన పాపడాలు?
3. వకులెపానా = ?
4. గోరోజీ = ?

50

వధూవరులు తమ ఇల్లు చేరడం :—

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

ఈడె[1] మోడీలే[2] హోలుహోలూ
నాకరు ఖండె పానాచె[3] కేలేబా యూడె
త్యాలా బొల్ల్యాతా ఘోడావోరీ
నౌరు మారాయీ థోరూ జమాయీ
నంగ్రి బసాలే థోరూ జమాయీ
అంగ్న బసాలే ధోరూ జమాయీ
వాసెర్రి బసాలే జనూ లోంకూ
నౌరా నౌరీలా బోలూనాండాతా
తోండ రంగాలే హోలదీనా
కపాల్ రంగాలే కుంకువానా
ఖంకా రంగాలే మోతీయానా
గలా రంగాలే నానూవానా
మాజూ రంగాలే మస్పటానా
హాత రంగాలే ఏలావానా
మంకట్ రంగాలే తుడియానా
పాయీ రంగాలే పయింజనానా
బోట రంగాలే జోడియానా
దంత రంగాతే దంతోసీనా
దోలె రంగాలే కాజాలీనా
హొంట రంగాలే తంబోలీనా
నౌరూ మారాయీ ధోరూ జమాయీ

ఘోడా వోరే త్యామీ బసాలె
ఘోడా పర్థానేయా కోనూ గేలే
ఘోడా ఫిరాయా రంగయ గేలా
అడువ పర్తాయా కోనూ గేలే
అడువ పర్తాయా రాములు గేలా
పాయీ ధరాయా కోనూ గేలే
పాయీ ధరాయా మొగిలి గేలో
హాత ధరాయా కోనూ గేలే
హాత ధరాయా మౌళీ గేలో
ఘూరు భరువాయ కోనూ యాలె
ఘూరు భరువాయ పీరయ్య[4] యాల
అను వాడాయా కోనూ అలె
అను వాడాయా చంద్రియ్యాలో
నౌరు మారాయీ ధోరూ జమాయీ
ఆంచె దేశీలా ధోరూ జమాయీ
ఆంచా ముల్కాలా ధోరూ జమాయీ

---

1. ఈడె = విడియములు
2. మోడీలె = మడచినారు
3 హాలు హాలు = మెలమెల్లగా
4. ఖండెపానాచె = పుట్టెడు ఆకులతో
5. పీరయ్య → పీరయ్య = పీరోజీ. పీరయ్య అనేవి ఆరెవాళ్ల పురుషనామాలు తురుష్కుల 'పీరి' అనే పదంనుండి ఈ పేరు వచ్చింది. తురుష్కులు మొహర్రం పండుగలో పీరీలను నిలుపుతారు.

51

పెండ్లిపిల్ల తల్లిగారి ఇంటికి వెళ్లడం :—

గుజెగుజె పంకారా గుజెగుజె పంకారా
మీ జెతా మాహేరా మీ జెతా మాహేరా
మాహేర్చే వాటాలా
అంబియాస బొసి
లింబియాస బొసీ
త్యావారే బాసాతే
మాఃతారా బాసాతే
లెంకానే లెంకీలా
నాతీలా పూసాతే నాతీలా పూసాతే

గుజెగుజె పంకారా గుజెగుజె పంకారా
మీ జెతా మాహేరా మీ జెతా మాహేరా
మాహేర్చే వాటాలా
అంబియాస బొసీ
లింబియాస బొసీ
త్యావారే బాసాతే
మాఃతారా బాసాతే
లెంకానే లెంకాలా
నాతాలా పూసాతే నాతాలా పూసాతే

♦ 'అంబియాన ఝాడు' 'లింబియాస ఝాడు' పాఠాంతరాలు

52

పెండ్లిపిల్ల తల్లిగారి ఇంటికి వెళ్లడం :—

పలికీతిల్లే వనజవ్వాలా
ఝురీచే పదరా ఝురీచే పదరా
సోడు సోడు రాసురావూ
జావుందే మాహేరా జావుందే మాహేరా
మాహేరా జావూనూ
ఆనీతే గాయివంసూ్రి ఆనీతే గాయివంసూ్రి

పలికీతిల్లే వనజవ్వాలా
ఝురీచే పదరా ఝురీచే పదరా
సోడు సోడు రాసురావూ
జావుందే మాహేరా జావుందే మాహేరా
మాహేరా జావూనూ
ఆనీతే సొనెసేలా ఆనీతే సొనెసేలా

పలికీతిల్లే వనజవ్వాలా
ఝురీచే పదరా ఝురీచే పదరా

ఇట్లాగే ఆయానగలనూ, కట్నాలనూ పేర్కొంటూ పాడుతుంటారు.

మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతం
సీమంతం పాటలు

53

సీమంతం పాట :-

ఏకో మాసో సయ్యే   ఏకో మాసో సయ్యే
దోసీ మాసో సయ్యే   దోసీ మాసో సయ్యే

దోనయ్య మాసో   దోనయ్య మాసో
సాసు పూసత   సూనూ తుమంచా
ఢవ్వాల కస్సా   ఢవ్వాల కస్సా జోజో॥

శ్యామ్[1] ఢవ్వాలే   పర్వ[2] ఢవ్వాలే
జావావ హాటా[3]   అనావ పండ్లా
టాకావ పాటా   ఖారావో వంటీ జోజో॥

తీనయ్య మాసో తీనయ్య మాసో
సపాౢ పూసాత సూన తుమంచా
ఢవ్వాలె కస్సా ఢవ్వాలె కస్సా జోజో॥

శ్యామ్ ఢవ్వాలే పర్వ ఢవ్వాలే
జావావా హాటా ఆనావ వాడే
టాకావ పాటా ఖారావా వంటీ జోజో॥

చారయ్య మాసో చారయ్య మాసో
భవుజై పూసాత బైల్లెంకి తుమాంచా
ఢవ్వాలె కస్సా ఢవ్వాలె కస్సా జోజో॥

జావావా హాటా ఆనావ ఊతూతె
టాకావా పాటా ఖారావా వంటీ జోజో॥

పాంచయ్య మాసా పాంచయ్య మాసా
జావా పూసాత బహినీ తుమంచా
ఢవ్వాలె కస్సా ఢవ్వాలె కస్సా జోజో॥

జావావా హాటా ఆనావ లింబా
టాకావా పాటా ఖారావా వంటీ జోజో॥

---

1. శ్యామ్ → సాంగ్ = చెప్పు (అపభ్రంశ రూపం?)
2. పర్వ → పురమి = ? (అపభ్రంశ రూపం ?)
3. హాటా = బజారు

54

సీమంతం పాట :-

ఏకయ్య మాసా ఏకయ్య మాసా
మూసి మండితీ[1] జోజో॥
దోనియ్య మాసా దోనియ్య మాసా
అంగా ఫిరాతీ జోజో॥
తీనయ్య మాసా తీనయ్య మాసా
వంకారె లావ జోజో॥
చారియ్య మాసా చారియ్య మాసా
పిష్ల సాయ పాడ జోజో॥
పాంచియ్య మాసా పాంచియ్య మాసా
హల్ది కుంభ పూత జోజో॥
సారియ్య మాసా సారియ్య మాసా
బాల నివ్వడ[2] జోజో॥
సాత్తీయ మాసా సాత్తీయ మాసా
ఆవస[3] ఝూలీ జోజో॥
ఆటియ్య మాసా ఆటియ్య మాసా
పోట ఫీరీతి జోజో॥
నావియ్య మాసా నావియ్య మాసా
హోంసక ఝూలీ జోజో॥

---

1. మూసి మండితీ = సాంచాపోసినట్లుగా ఒక నిర్దుష్టమైన ఆకారాన్ని పొందడం.
2. నివ్వడ = ప్రత్యేకమైన అస్తిత్వాన్ని పొందడం.
3. ఆవస = ఆయుష్యం పొందడం.

55

సీమంతం పాట :—

ఏకూయె మాసా ఏకూయె మాసా సాసు పూసత
సూను తుంచే ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజో
శామ్[1] ధవ్వాలే పురమి[2] ధవ్వాలే జోజో
జావావా హాట[3] అనావా ఊతూతె
భరావా వంటీ జోజో

దోనీయె మాసా దోనీయె మాసా సాసరా పూసత
సూన తుంచే ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజో
జావావా హాట అనావా ఖుబెు
భరావా వంటీ జోజో

తీనీయె మాసా తీనీయె మాసా నంద[4] పూసతే
బహినీ తుంచే ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజో
జావావా మలే అనావా జంబే
భరావా వంటీ జోజో

చారీయె మాసా చారీయె మాసా దేరు పూసత
భాబీ తుంచే ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజో
జావావా మలే అనావ లింబ
భరావ వంటీ జోజో

పాంచీయె మాసా పాంచీయె మాసా భావూ పూసత
భయినీ తుంచే ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజో
జావావ సేత అనావ వల్కా
భరావా వంటీ జోజో

సాయీయె మాసా సాయీయె మాసా భయినీ పూసత
భయినీ తుంచే ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజో

జావావా మలే ఆనావ బోరీ
ధరావ వంటీ జోజో

సాతువ మాసా సాతువ మాసా బాపు పూసత
లెంకీ తుంచే ధవ్వాలె కస్పా ధవ్వాలె కస్పా జోజో
ఘూలావా సిదా[5] తోడావ అంబే
ధరావా చంటీ జోజో

ఆటువ మాసా ఆటువ మాసా భావా పూసత
భాబీ తుంచే ధవ్వాలె కస్పా ధవ్వాలె కస్పా జోజో
జావావా మలే ఆనావా కవటే[6]
ధరావా వంటీ జోజో

నవయీ మాసా నవయీ మాసా మాయ పూసత
లెంకీ తుంచే ధవ్వాలె కస్పా ధవ్వాలె కస్పా జోజో
ఆనావా ధయీభాతాచ సిదోర
ధరావా తాట జోజో

ధాయీయె మాసా ధాయీయె మాసా ఆజీ పూసాత
నాతీ తుంచే ధవ్వాలే కస్పా ధవ్వాలే కస్పా జోజో
ఝూడావా ఖోలీ ఘూలావా బాజా జోజో

—సేకరణ: ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి
హైదరాబాదు.

---

1. శ్యామ్ → సాంగ్ = చెప్పు (అపభ్రంశ రూపం?)
2. పురమి (పర్వ — రూపాంతరం) = ? (అపభ్రంశ రూపం?)
3. హాట = బజారు
4. నంద → ననంద = భర్త చెల్లెలు
5. సిద్దా = చెట్టునుండి కాయలు తెంపే ఒక రకమైన చిక్కాము
6. కవటే = వెలగ కాయలు

౨ర

సీమంతం పాట :—

ఏకీయె మాసా ఏకీయె మాసా
ఏకె రూప హోతీ జోజో

దోనీయె మాసా దోనీయే మాసా
వంకార దేతీ జోజో

తీనీయె మాసా తీనీయె మాసా
వంకార దేతీ జోజో

చారీయె మాసా చారీయె మాసా
చౌక రుందతీ[1] జోజో

పాంచీయె మాసా పాంచీయె మాసా
బాల హాంకాతీ[2] జోజో

సాయిమ్యే మాసా సాయిమ్యే మాసా సాపు పూసతే
సూను తుంచె ధవ్వాల కస్సా ధవ్వాల కసా జోజో

సాత్తవ్వ మాసా సాత్తవ్వ మాసా ఉమ్మక్క[3] పూస
హీనీ తుంచె ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజో

రానీచె మన్ కశీయేవరీ కశీయేవరీ జోజో

ఆటుయ్యే మాసా ఆటుయ్యే మాసా దేర్ పూసత
రానీ తుంచె ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజో

నవీయ మాసా నవీయ మాసా మాయ పూసత
లెంకీ తుంచె ధవ్వాలె కస్సా ధవ్వాలె కస్సా జోజ

ఘూడావో ఖోలా ఘూలావో బాజా
ఘూలావో బాజా జోజో

బోలావో సుయిన్ బాయీలా
బోలావో సుయిన్ బాయీలా[4] జోజో
సఖే సిరికిృష్ణ జల్మలే కిృష్ణ జల్మలే జోజో

—సేకరణ: ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి
హైదరాబాదు.

1. పౌక రుందతి = పొత్తి కడుపు వేదల్ను అగుట
2 హంకాతి → చైతన్యం
3. ఉమ్మక్క = పేడు
4. సుయిన్‌బాయీ = మంత్రసాని

మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతం

నామకరణం పాటలు

57

నామకరణం పాట :—

పైల మాస సయ్యే పైల మాస సయ్యే
సోనో దో వయ్యే సోనో దో వయ్యే
హాని[1] గేలి యానా హాని గేలి యానా
పరసి[2] గేలి కోనా పరసి గేలి కోనా
దేవై నారాయణా దేవై నారాయణా
దేవై ఘూరీ బాలా కృష్ణాసీ ఢాకోలే[3]
దేవై నేసీలీ జూన్న పాన్న
దేవై నేసీలీ జూన్న పాన్న
పరసి గేలి కోనా పరసి గేలి కోనా
దేవై నారాయణా దేవై నారాయణా
దేవై దేతే గూగ్రి వ్హానా[4]
పల్ల సర్వే సోనాచే వాంకోడే[5]
వోరే మోతాచే వరిసా

దేవై నీగాలీ వసిరీ
దేవై నేసీలీ జోన్న పొన్న
సగురం గుంపీలేగా[6] జాన
దేవై నీగాలీ అలీల
దేవై నీగాలీ సేతాల
దేవై నీగాలీ రంజోన
దేవై నీగాలీ హీరీల

1. హాని = గడ్డపార
2. పరసి = పరశు = గొడ్డలి
3. ఢాకోలె → ఢక్లె = చిన్నవాడు
4. గూగెర్హ్వానా → గూగెర్ = గుడాలు; వాఃనా = వాయనము
5. వాంకోడే → అంకోడే = ఇనుపకొండ్లు ('అ'కారానికి 'వః'గాగమం)
6. సగురం గుంపీలేగా = చౌరంగ్‌తో చక్కగా అలంకరించుట.

58

నామకరణం పాట :—

వడివాస మజే దాద

వడివాస మజే దాద
మాసక్కా హోతీ జోజో జోజో

బాలాచే పాలాన
ఘాడీతు కారునానీతీ జోజో జోజో

మంగాచే మజే దాద

మంగాచే మజే దాద
మాసక్కా హోతీ జోజో జోజో

బాలాచే పాలాన

చేర్వాచే ఈనునానీతీ జోజో జోజో

మాఃరీను మజే మాయి

మాఃరీను మజే మాయి
మాసక్కా హోతీ జో॥

బాలాచే పాలాన

చేర్వాచే పూలాన గుంపినానీతీ జో॥

సింపీను మజె మాయి
సింపీను మజె మాయి
మాసక్కా హోతీ జో॥

బాలాచే అంగికుల్లె
ఘాశీతు పీవునావీతీ జో॥

వట్టీను మజె మాయి
వట్టీను మజె మాయి
మాసక్క హోతీ జో॥
బాలాస అంగికుల్ల
ఘాడీతు కుంభకారీతీ జో॥

తేలీను మజె మాయి
తేలీను మజె మాయి
మాసక్క హోతీ జో॥
బాలాచే అంగికుల్లె
తేలాతు ఝిడ్పునానీతీ జో॥

సోనార మజే దాద
సోనార మజే దాద
మాసక్క హోతీ జో॥
బాలాచే సరిఏల
ఘాడీతు కారునానీతీ జో॥

సుతార మజే దాద
సుతార మజే దాద
మాసక్క హోతీ జో॥
బాలాచే పల్నా
హాల్వీతు రాఃతో జో॥

59

నామకరణం పాట :–

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

పల్నా హాలీలా ఆజానా
సౌరం గుంపీలేగా జానా
పల్నా సర్వే సోనాచే అంకోడే[1]
వోరే మోతాచే హారాతా

పల్నా హాలీలీ అజీనా
సౌరం గుంపీలేగా జానా
పల్నా సర్వే సోనాచే అంకోడే
వోరే మోతాచే హారాతా

పల్నా హాలీలీ ఆతానా
సౌరం గుంపీలేగా జానా
పల్నా సర్వే సోనాచే అంకోడే
వోరే మోతాచే హారాతా

ఇట్లాగే శిశువుకు ఆప్తులైన వాళ్లనందరినీ ఆ యా వరుసలతో ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

1. అంకోడే = కొండ్లు (తొట్టెను తాళ్లతో కట్టుట కేర్పరచినవి)

60

నామకరణం పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

పైల మాస సయ్యే[1]
సలదా[2] వయ్యే
హాని[3] గేలి యానా
పరసి[4] గేలి కోనా[5]
దేవై నారాయణా
దేవై నీగాలీ రంజానా
దేవై దేతే గూగ్రి వాఃనా[6]
దేవై నేసే జూన్నె పాన్నా
దేవై ఘారీ బాలాకృష్టాసీ ఢాకోతే[7]

దొని మాస సయ్యే
సలదా వయ్యే
హాని గేలి యానా
పరసి గేలి కోనా
దేవై నారాయణా
దేవై నీగాలీ పరసా[8]
దేవై దేతే గూగ్రి వాఃనా
దేవై నేసే జూన్నె పాన్నా
దేవై ఘారీ బాలాకృష్ణాసీ ఢాకోతే

తీవో మాస సయ్యే
సలదా వయ్యే
హాని గేలి యానా

పరసి గేలి కోనా
దేవై నారాయణా
దేవై నీగాలీ హీరీలా
దేవై దేతే గూగెర్ వాఃనా
దేవై నేసే జూన్నె పాన్నా
దేవై ఘూరీ బాలాకృష్ణాసీ ఢాకోలే

ఇట్లాగే 'చారోమాసా' 'పాంచోమాన' అంటూ సంఖ్యావాచక పదములను పెంచుకుంటూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

---

1. సయ్యే = సఖీ ;
2. నలదా = నందూక
3. హాని → ఆని = గడ్డపార
4. పరసి = పరశువు. గొడ్డలి
5. కోనా = మూలకు
6. గూగెర్ వాఃనా → ధూర్ వానా = గుగ్గిలం పొగ (అపభ్రంశ రూపం)
7. ఢాకోలే → ఢక్ల = చిన్నవాడు
8. పరసా = దొడ్డి

61

నామకరణం పాట :—

ఒక్కొక్క చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

కృష్ణ తు కాలా రాద మి గోరీ
యేశొదాలా లేంకు జల్మలా
నందస మమలా సంగును వెదమూ[1]
ఆయఖాండీ బాయఖాండీ
వంగి[2] చోలే శివున గెవునా
జవున ఫవునా వెదము[3] యాండీ[4]
అంగిచోలే హతల లవునా
ఆయెఖాండీ బాయెఖాండీ
హీర జల్మలో చంద్రి యూగలో
యేశొదాలా లేంకు జల్మలో
డైవరు[5] కాలా రాఃతె గాగరీ
యేశొదాలా లేంకు జల్మలా
కృష్ణ తు కాలా రాద మి గోరీ

---

1. వెదమూ → ఎదాము = వద్దాము
2. వంగి → అంగి = అంగి = చొక్క
3. వెదము → ఎదాము = వద్దాము
   1, 2, 3 లలో అచ్చుకు 'వ' గాగమం.
4. యాండి = రండి → 'డి'—తెలుగు క్రియా విభక్తి
5. డైవరు → దైవరు = దేవుడు, దేవత

62

జోల పాట :—

సై బాలక్ జల్మలా దేవ పావలా[1]
బాలా జోజారే కితీ సమ్జావా తులా
అంగి టోపీ బాయీ టోపీల పింపళ్ పాన[2]
దండచే దండ[3] బావకే[4] హతాల యేలా లావూనూ
మాజేలా గోపీ కర్దోల పాయాల పాయింజన
సై బాలక్ జల్మలా దేవ పావలా
బాలా జోజారే కితీ సమ్జావా తులా
యెస హిరా జల్మలా చంద్రి వూగలా
జనలోంకు మంతీలే బాయీ యెపడ చేందు హా నారిలా
యెస హిరా జల్మలా చంద్రి వూగలా
బాలా జోజారే కితీ సమ్జావా తులా
బాల పనపన తాపలా[5] నరి విగురును గేలీ[6]
తుల్జపూరి తుకూబాయీ తుల గోందళ్ ఘాలీన
ఏమగాంవూంచే[7] మావబాయీ[8] తుజే దర్బారీ ఏయీన
మాలగాంవూంచే[9] మల్లురాయ[10] తుల శేరన[11] వాస్టీన
ఎస హిరా జల్మలా చంద్రి వూగలా
బాలా జోజారే కితీ సమ్జావా తులా

—"మరాఠీ పెండ్లి పాటలు" నుండి
—పాడినవారు : శ్రీ దూదాటి ఉపేందర్‌జి
సంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజి
పరిచురణ : 1, నవంబరు 1967

---

1. పావలా = ప్రసన్నుడైనాడు
2. పింపళ్‌పాన = రావిఆకు (పిల్లలకు చెడు గ్రహాలు సోకండా బంగారంతోగానీ, వెండితోగానీ రావిఆకు ఆకారంలో రేకులు చేయించి తలపైన టోపికి చెక్కడం ఆచారం)
3. దండచే దండ = దండిముల వంటి
4. బావటే = బాహువులు
5. పనపన తాపలా = నలనల కాగుట
6. విగురును గేలీ = క్రుంగి క్రుశించి పోయినది
7. ఏమగాఁవ్చాఁచే = 'ఏమెగాం' అనే ఊరుయొక్క
8. మావ బాయీ = 'మావబాయి' అనే దేవత ?
9. మాలగాఁవ్చాఁచే = 'మాలెగాం' అనే ఊరియొక్క
10. మల్లురాయ = మల్లురాయడను దేవుడు-మలహర్ ?
11. శేరన = ప్రసాదము, ఫలహారము.

63

జోల పాట :—

జో జో జో జో జో బాలా జో చిమ్న కృష్ణా
వాసుదేవచ పుత్ర ఝొంపి జేవావో జో జో ॥
జో జో మనూనూ హాలవితే యశోద
బాలారే గోవింద దీష్ట ఝూలయ తులా జో జో ॥

అంగీ టోపీ తూలాచే బాలా
టోపీల పింపలు పానయా బాలా జో జో ॥
దండచ దండ బావట బాలా జో జో ॥
హాతాల యేల లావూను తూల జో జో ॥

మాజేల గోపే కర్దోల బాలా
పాయాల పాయింజన తూల జో జో ॥

చాండా సూర్యాచే కళ సీరాల[1] బాల
హతాతు సదాము చక్కార్ తుల జో జో ॥
బొంబీల[2] బారా[3] హీరాయ[4] బాల
పాటే మాగే పాంచు బాణ[5] తూల జో జో ॥
జో జో బాలా జో చిమ్ని కృష్ణా
వాసుదేవచ పుత్ర ఝొంపి జేవావో జో జో ॥
జో జో మనూను హాలవితే యశోద
బాలారే గోవింద దీష్ట ఝూలయ తూల జో జో ॥
కారేకారే బాల ఝొంపి నాహీ తూల జో జో ॥
కవులాస[6] సావులీ పడయా తూల జో జో ॥

---

1. సీరాల = శిరస్సుకు
2. బొంబీల = బొడ్డుకు
3. బారా = పన్నెండు
4. హీరాయ = మణులు
5. బాణ = స్ఫటికమణులు (పిల్లలకు గ్రహదోషాలు కలుగకుండా పెట్టేవి.)
6. కవులాస = కాకి యొక్క

64

జోల పాట :—

* జోజో నందా జోపరమానందా రాజగోవిందా జోజో

బాలాచే కర్దోర కోను లావీలే—
మాయీచె మాహేరి మాజే అజ్జోలే

బాలాచే కుల్లాయి కోను లావీలే—
మాయీచె మాహేరీ మాజె అజ్జోలే

బాలాచే అంగి కోను లావీలే
మాయీచె మాహేరీ మాజె అజ్జోలే జోజో

—సేకరణ : ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి
హైదరాబాదు.

* ఈ పాదం మొత్తం తెలుగు పాటల్లోకూడ కనిపిస్తుంది.

65

శివాజీని జోకొట్టే పాట :-

చిమ్నె బాలా శివాజి లెంకా
మాజే లెంకా శివాజి బాలా జోజో
అంబా భవానీచే వరదాన్ తులా జోజో
తురేలా[1] కవుడాచే[2] గోపు[3] జోజో
గలాంతు సోనియాచీ సరీ జోజో
ఘోడాంచా సవారీ తుజే జోజో
హాతాంతు తల్వారు తుజే జోజో
కమ్మాలా[4] గోపుకర్దోరా జోజో
చాంద్ సూర్యాచీ కళా బాలా జోజో
డగ్గాతల[5] ఈజూ[6] బాలా జోజో
ధరనీ ఉపేందరాలా దయా ఫావావో జోజో

—సేకరణ : ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి
హైదరాబాదు.

---

1. తురేలా = తురాయికి
2. కవుడాచే = గవ్వల యొక్క
3. గోపు = హారము
4. కమ్మాలా → కమ్మర్‌లా = నడుముకు
5. డగ్గాతల = మేఘ సమూహం
6. ఈజూ = మెరుపు

మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతం
కుటుంబపు పాటలు

66

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

అమీగా పాంజన బహినీ
అమాంచే పాంచే గామాన దేలె
ఫులానె సోలె లేయి
భవుజై దోల బడి
భవుజైన దోల మోడి
ధారు ధారు దాద తుజే సోలి
కాలేకీగ రేగడీతు
సూడె హాత లావసీతు
సూడె హాత లావసీతు
భవు హాగ దీవనాతు
అంబాటుగా[1] అంభరాయి[2]
అంబె నహిత అంచే దేసు
అమీ పాంజేన బహిని
అమాంచే పాంచే గామాన దేలే
పాంచే గామానకీగా
ఫులానె వల్లె[3] బందొ

ఫులా సెగా సోలె లేవో
హోలాల పానె జాయె
మాజేగ ఘార పుడే
పరికి పండ్లాస ఝూడు
అయ్యి కిష్టవ్వ[4] కిగా
పరిపరిస[5] సోలె ధారి
మాజేగా ఘార పుడే
హీరూ రహిలాకిగా
మాజేగా హీరివోరే
జనపీ నారాస[6] సెన్న
గిరుకూ గిరుకూన సేంది
తొండా ధూవీ పాండే
వాసిరీ ఖల్లేగ వాఃనా
హే కొస్నె సోయిరాచే
భవూకిగా మోహన్‌రావూ
బొల్నేయా యాలకిగా
మానునుగా మానుకేలా
బొలుమగా లెంకీల దేలా

---

1. అంబాటు = పుల్లని
2. అంభరాయి = మామిడి పండ్లు
3. వట్లె = చీర (తెలుగు పదం)
4. కిష్టవ్వ = కిష్టవ్వ — తెలుగు భాషా ప్రభావం — 'అవ్వ'
5. పరిపరిస = తీరుతీరు, రకరకములైన
6. జనపీనారాస = జనపనారతో (చేసిన) తెలుగు పదం

67

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

ఘారా మాగిల్లా ఘారూ   ధూమేటా[1] వంసీయాచా[2]
ధూమేటా వంసీయాచా   హూన్నేరూ భచ్చియాచా
హూన్నేరూ భచ్చియాచా   బందూ శంకారీ మాజా
దాదాలా సీరీ[3] కారూ   భవజాయీ దోలామోడూ
భవజాయీ దోలామోడూ   నెగ దాదా తూజా సీరీ
నెగ దాదా తూజా సీరీ   సీరీలా రంగా నాహీ
గామాతూ ఫాటూకారూ   మీ దేలా సంచాకారీ
మీ దేలా సంచాకారీ   బందూ సంతాజీ మాజా
సాత్తూ శంబరాచా ఘోడా   శారాతూ శరణూ[4] కేలా
శారాతూ శరణూ కేలా   వాజూలీ[5] ఊతారీలా
వాజూలీ ఊతారీలా   మవులాచా లెంకీ సాటీ
మవులాచా లెంకీ సాటీ   బందూ సీనయ్యా మాజా
ఆమి దోగా ఆతూ భచ్చే   గంగా సారీగా[6] నేసా
గంగా సారీగా నేసా   ఎక్కే వసారా[7] బాస
ఎక్కే వసారా బాసా   అత్త్యా శాంతవ్వా మాజీ
గామాలా ఖల్లేకాడా   పోచేమాయీచాగా గూడీ

పోచేమాయీచాగా గూడీ అమి దోగా మాయాభైనీ
అమి దోగా మాయాభైనీ ఊజే పదరానా ఝూడీ
ఊజే పదరానా ఝూడీ భైనూ హైమవ్వా మాజీ

—పాడినవారు : శ్రీమతి అస్నాల రామక్క
వయస్సు : 65 సం॥
గ్రామం : కడవెండి,
తా॥ కొడకండ్ల, జి॥ వరంగల్
ది. 27-3-1984

---

1 ధూమేటా = పొగచూరిన
2. వంసీయాచా = వాసాలుకలది
3. సీరీ = చీరె
4 శరణా = ?
5. వాజూలీ → అజూలీ = అమ్మమ్మగారి ఇల్లు (అచ్చుకు 'వ' గాగమం)
6 గంగాసారీ = రెండు రంగుల (డిజైనుల) చీరె
7. వసారా → వసిరి = అరుగు

68

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను

దంతాగా జకాముకా[1] ఖుంటాగా లింబానీచా
దంతాగా వోడావీలే మంకాటా[2] బాలావారే[3]
మంకాటా బాలావారే మండీచె బాలావారే
మండీచే బాలావారే మాయీచె దూదాబాలా
మాయీచె దూదాబాలా మాజేగా అంగానాతూ

మాజేగా అంగానాతూ పంచే పాండ్వాచా కాతా

పంచే పాండ్వాచా కాతా ఐకాలే జ్ఞానావంతూ

ఐకాలే జ్ఞానావంతూ భావూ లింగయ్యా మాజా

దీవాసా మవులాయాలే దిసకాడా మాజే దోలే

దిసకాడా మాజే దోలే భవు ఆలే చేల్నే వోలే

భవు ఆలే చేల్నే వోలే భావూ కొమురయ్యా మాజా
వసిరీ ఖాలీలే వాఃనా తే కోన్నే సోయీరాచే

తే కోన్నే సోయీరాచే భావూ లింగయ్య మాజా
తపుకూతూ[4] సూపావారీ[5] మిహూనాలా యాపావారీ[6]
మిహూనాలా యాపావారీ అయ్యోరూ[7] ఆనీలాతా

అయ్యోరూ ఆనీలాతా మిహూనా యీరన్నా మాజా

—పాడినవారు : శ్రీమతి పేర్వారం అమృతాబాయి
గ్రామం : ఖిలాషాహపురం, తా॥ జనగామ, జి॥ వరంగల్లు.

---

1. జకముక = జకముక రాయితో (చేసిన) 2. మంకాటా = మణికట్టు
3. బాలావారే = బలంతో 4. తవుకూతు = తవుకుతో (ఇది పర్షన్ పదము)
5 సూపావారి → సుపారి = బాగాలు, పోక చెక్కలు
6. యాపావారి = వ్యాపారి (వంటివాడు)
7. అయ్యోరూ → అహియేరు = కానుకలు

69

అంబాటు యంబరాణీ[1]
అంబాటు యంబరాణీ
గామాతు గాముదేవీ[2]
అంబాటు యంబరాణీ

అంబాల యంబుగోడూ[3]
అంబాల యంబుగోడూ
బహినించే భావుగోడూ
అంబాల యంబుగోడూ

బహినించే భావుగోడూ
బహినించే భావుగోడూ
దాదా నర్సింగరావూ
బహినించే భావుగోడూ

మాజేగ యంగనాతూ[4]
మాజేగ యంగనాతూ
కడివాచే పేండివాజో
మాజేగ యంగనాతూ

కడివాచే పేండివాజో
కడివాచే పేండివాజో
దూరీల నోయిరాచే
కడివాచే పేండివాజో

దూరీల సోయిరాచే
దూరీల సోయిరాచే
దాదా రాజన్న మాజే
దూరీల సోయిరాచే

అంగివరీల యంగి
అంగివరీల యంగి
బూజావరీల సేలా
అంగివరీల యంగి

సాసూరోడాల జేతా
సాసూరోడాల జేతా
బాలా పరమేశ మాజే
సాసూరోడాల జేతా

పండ్రిగ ముండవాచే[6]
పండ్రిగ ముండవాచే
గుండీచే[7] చెండువోరె[8]
పండ్రిగ ముండవాచే

గుండీచే చెండువోరె
గుండీచే చెండువోరె
దీసాతె పాండెవాలీ[9]
గుండీచే చెండువోరె

దీసాతే పాండెవాలే
దీసాతె పాండెవాలే
బాలా సీతన్న మాజా
దీసాతె పాండెవాలే

దివ జాల దేవవోరే
దివ జాల దేవవోరే
దెరు బో భాలొవవోరే
దివ జాల దేవవోరె

దెరు బోలో భావవోరె
దెరు బోలో భావవోరె
బాలా రాజన్న మాజా
దెరు బోలా భావవోరె

కాలేగ రేగడీతూ
కాలేగ రేగడీతూ
సుడె[10] హోత లావనీతూ[11]
కాలేగ రేగడీతూ

సుడె హోత లావనీతూ
సుడె హోత లావనీతూ
భవు హోత దీవనాతూ[12]
సుడె హోత లావనీతూ

భవు హాత దీవనాతూ
భవు హాత దీవనాతూ
దాదా మల్లన్న మాజా
భవు హాత దీవనాతూ

---

1. యంబరాణీ → అంబరాహీ = మామిడి పండ్లు ఉన్నవి ? (యడాగమం)
2. గాముదేవీ → గ్రామదేవీ = గ్రామదేవత
3. గోడు = ప్రేమ
4. యంగనాతు → అంగనాతు = వాకిలిలో (యడాగమం)
5. పేండివాజో = జొన్నకట్టలు
6. ముండవాచే = రుమాలు
7. గుండిచే = గుండ్రని
8. చెండువోరె = చెండువలె
9. పాండెవాలీ = దారవలె
10. సుడె → జూడె = కోయని జొన్నకట్టల కుప్ప
11. లావనీతు = వంపు ప్రదేశంలో
12. దీవనాతూ = దివాణంలో

70

ఈ పాట గొలుసుకట్టు వలె 'ముక్తపాదగ్రస్తం'లో సాగుతుంది

జెంతాగ వోడవీనా జెంతాగ వోడవీనా
వోడాన ఏకలీలా జెంతాగ వోడవీనా
వోడాన ఏకలీలా వోడాన ఏకలీలా
బొలుధాడు ఢాకలీలా వోడాన ఏకలీలా
బొలుధాడు ఢాకలీలా బొలుధాడు ఢాకలీలా
జావావొయీగ మాజా బొలుధాడు ఢాకలీలా
మధురవ్వ బామనీనూ మధురవ్వ బామనీనూ
వనజవ్వ కోమటీనూ మధురవ్వ బామనీనూ
వనజవ్వ బామనీనూ వనజవ్వ బామనీనూ
రాధవ్వ కోమటీనూ వనజవ్వ బామనీనూ
సాంగాట[1] ఏలవీనూ[2] సాంగాట ఏలవీనూ
వనజవ్వనాగ మాజా సాంగాట ఏలవీనూ
మాహేరి మాయి నాహీ మాహేరి మాయి నాహీ
మనినోకా సాసబాయీ మాహేరి మాయి నాహీ
అంసూను రూసువూనూ అంసూను రూసువూనూ
మాహేరి మాయి నాహీ మనినోకా సాసబాయీ
ఇత్తూను దీసయేతే ఇత్తూను దీసయేతే
ఎములూవాడీస టంబూ ఇత్తూను దీసయేతే
ఎములూవడీస గూడీ ఎములూవడీస గూడీ
గూడీవరీల లీంబూ ఎములూవడీస గూడీ
గూడీవరీల లీంబూ గూడీవరీల లీంబూ
తేలీంబు సోనియాసా గూడీవరీల లీంబూ
నాసాసె రాయ[3] గేలీ నాసాసె రాయ గేలీ
పోటీచె బాల సాటీ నాసాసె రాయ గేలీ

ఘోటీచె బాల సాటీ ఘోటీచె బాల సాటీ
రాదాబాయీల మాజో ఘోటీచె బాల సాటీ
గాయీన వంసురానా గాయీన వంసురానా
ఛాపందె మాజె వాడా[4] గాయీన వంసురానా
భారుందె మాజె వాడా భారుందె మాజె వాడా
సోడీత ధౌలె పాడా భారుందె మాజె వాడా
సోడీత ధౌలె పాడా సోడీత ధౌలె పాడా
దేవ మాజె రాజన్నాలా సోడీత ధౌలె పాడా
మంగాతు మాజె దాదా మంగాతు మాజె దాదా
నడదేరె[5] సోనియాసా మంగాతు మాజె దాదా
నడదేరె సోనియాసా నడదేరె సోనియాసా
గడ జాతె దేవ బాలా నడదేరె సోనియాసా
గడ జాతె దేవ బాలా గడజాతె దేవబాలా
దేవ మాజె యీరన్నాలా గడ జాతె దేవ బాలా
వసిరీ ఖల్లేగ వాఃనా వసిరీ ఖల్లేగ వాఃనా
హే కున్నె సోయిరాచే వసిరీ ఖల్లేగ వాఃనా
హే కున్నె సోయిదాచే హే కున్నె సోయిరాచే
దూరీల హివ్వయాచే హే కున్నె సోయిరాచే
దూరీల హివ్వయాచే దూరీల హివ్వయాచే
దాదా రాజన్నె మాజో దూరీల హివ్వయాచే
నర్సింగ తూజె భచ్చి నర్సింగ తూజె భచ్చి
అందాన[6] మాగ యాలీ నర్సింగ తూజె భచ్చి
అందాన మాగ యాలీ అందాన మాగ యాలీ
తలుపా మందీలి సాసీ అందాన మాగ యాలీ

తలుపా మందీలి సాసీ   తలుపా మందీలి సాసీ
వనజవ్వలాగ మాజా   తలుపా మందీలి సాసీ

---

1. సొంగాట → సంగ = వెంట
2 ఏలపీనూ = వెలమ స్త్రీ
3. నౌసాసెరాయ = మొ్రిక్కుబడులు
4. వాడా → వడ = కొట్టము
5. నడదేరె = తోలువార్నె (తోలు పగ్గం)
6. అంవాన = ?

71

ఈ పాట గొలుసుకట్టువలె 'ముక్తపాదగ్రస్తం'లో సాగుతుంది.

మావూసు భావు మన్నూ మానూను మానికేలా
మానూను మానికేలా బోలోను లెంకి దేలా
బోలూను లెంకి దేలో దాదా రాజన్న మాజ
సర్వాయి వొస్తవోరె దేతే కల్పోతె బాపూ
దేతే కల్పోతె బాపూ ఫాతే అరసీత[1] రూపూ
ఫాతే అరసీత రూపూ తానే బుజ్జవ్వ మాజా
బుజవాల[2] మాజ ఆలే దేశిదేశిచె పాండే
దేశిదేశిచె పాండే పల్కి భొంతాలె భొండే
పల్కి భొంతాలె భొండే తానే బుజ్జవ్వ మాజా
ఇల్లందకుంటమంది జావాల కడా యాలే
జావాల కడాయాలే సూపారి లావయంగూ
సూపారి లావయంగూ ఘేయాచె మాల జాలా
ఘేయాచె మాల జాలా బాలా యాదయ్య మాజె
లీఃవాల లీఃవుఘాలీ లిఃవనాల పండితాల
లిఃవనాల పండితాలా పంతూలాలాగ నేలా
పంతూలాలాగ నేలా బాలాకీసానరావు
సురియాల[3] సొంబయేలూ[4] బావను భారీల వంటీ
లింబా పాపాల మూటీ తానే బుజ్జవ్వ మాజ
వాడీలు భావు ఝూలీ అంగాన గౌరు దేవీ
అంగాన గౌరుదేవీ ఏసీల[5] ఫూల బాయీ
ఏసీల ఫూల మాయీ తానే బుజ్జవ్వ మాజ

---

1. అరసీత → అర్సితు = అద్దంలో 2. బుజవాల = బుజం మీద
3. జావాలకడాయాలే = పుట్టు వెంట్రుకలు తీయడానికి వచ్చినారు
4. సురియాల = సూర్యునికి 5. సొంబయేలూ = ఎదురుగా
6. ఏసీల = వేణికి

72

దంతాల దంతువోనూ   దంతాల దంతువోనూ
వాజోరి కాసి జోవూ   దంతాల దంతువోనూ
బాజోరి కాసి జోవూ   బాజోరి కాసి జోవూ
దేశాయి మాజె భావూ   బాజోరి కాసి జోవూ
దేశాయి మాజె భావూ   దేశాయి మాజె భావూ
మొగలాయి మాజె భావూ   దేశాయి మాజె భావూ
బారీకు నుగుడ వోరే   బారీకు నుగుడ వోరే
లావీలి మాసపాట   బారీకు నుగుడ వోరే
లావీలి మాసపాట   లావీలి మాసపాట
శారాస మారతీను   లావీలి మాసపాట
శారాసి మారతీను   శారాసి మారతీను
మాజో భయీను బాయీ   శారాసి మారతీను
బొంగూ వారీల బొంగూ[1]   బొంగూ వారీల బొంగూ
బొంబైతు మాజి భైను   బొంగూ వారీల బొంగూ
బొంబైతు మాజి భైను   బొంబైతు మాజి భైను
కస భైను రూసలీసు   బొంబైతు మాజి భైను
కస భైను రూసలీసు   కసభైను రూసలీసు
కనకా మోతాచె నాతు   కస భైను రూసలీసు
కనకా మాతాచె నాతు   కనకా మోతాచె నాతు
రాధాబాయీల మాజె   కనకా మోతాచె నాతు
కాలేగ రేగడీతు   కాలేగ రేగడీతు
కుందూరు భాలుకేలా[2]   కాలేగ రేగడీతు
కుందూరు భాలుకేలా   కుందూరు భాలుకేలా
పూతాయ రంగరీల[3]   కుందూరు భాలుకేలా

పూతాయ రంగరీల   కుందూరు ఖాలుకేలా
బాలా మల్లయ్య మాజే   పూతాయ రంగరీల
హానుమాను[4] సుక్కురారీ[5]   హానుమాను సుక్కురారీ
తే మాజి ఖాయిలెంకీ   హానుమాను సుక్కురారీ
తే మాజి ఖాయిలెంకీ   తే మాజి ఖాయిలెంకీ
తానే[6] లచ్చమ్మ మాజా   తే మాజి ఖాయిలెంకీ

---

1. బొంగూ వారీల బొంగు = వెదురు బొంగు మాదిరిగా గనెమీద గతె
2. కుందూరు ఖాలుకేలా = కుంకుమ మాదిరిగా నేల దున్ని పొతం చేసినాడు
3. పూతాయ రంగరీల = (చేను) పూతకు వచ్చింది
4. హానుమాను = అనుమానం ('అ'కారానికి 'హ'గాగమం)
5. సుక్కురారీ = శుక్రవారం (శుక్రవారం ఆడపిల్లల్ని అత్తవారింటికి పంపరు)
6. తానే = చిన్న, చిట్టి

73

ఈ పాట గొలుసు కట్టువలె 'ముక్తపాదగ్రస్తం'లో సాగుతుంది.

దుకసంగొ సూకపోటీ   దుకసంగొ మాయె పోటీ
దుకసంగొ మాయె పోట్   సక్కీల దూక ఎట్వీ   దు॥
సక్కీల దూక ఎట్వీ   డక్లీచే రాతమద్దీ
డక్లీచే రాతమద్దీ   అయెవాయే దూరు హొయిలె   డ॥
అయెవాయే దూరు హొయిలే   మజి యేసే దేసతూను
మజి యేసే దేసతూను   వగినాలీ[1] జాగ దాండీ   మ॥
వగినాలీ జాగ దాండీ   వాయ్యా[2] గావీతె మాల
వాయ్యా గావీతె మాలా   మజి యేసే దేసతూను   వా॥
సొమ్మావారీచె రాతీ   మాజే జీవాచె గేలే
మాజే జీవాచె గేలే   అయెవాయే దూరు హోయిలె   మా॥
అయెవాయే దూరు హోయిలే   వాయ్యా గావీతె మాల
వాయ్యా గావీతె మాలా   తానే మంజూర[3] మాజి   వా॥
యెవుడా థండాచె[4] పిండా   కోనూ నేయీలు దునియా
కోనూ నేయీలు దునియా   హేకాసీ పీండయాల   కో॥
హేకాసీ పీండయాలా   దివిచే ధారీతొ బాలా
దివిచే ధారీతొ బాలా   బాలా సోమాజి మాల   ది॥
మజి యేసె దేసతూనూ   వగినాలీ జాగ దాండీ
వగినాలీ జాగ దాండీ   వాయ్యా గావీతె మాల   వ॥
హేకాశీ మూలుకాలా   దివిచే ధారీతొ బాలా
దివిచే ధారీతొ బాలా   బాలా సోమాజి మాల   ది॥
వాయ్యా గావీతె మాలా   తానే మంజూర మాజీ
తానే మంజూర మాజీ   మోరే చాలాతె మాల   తా॥
జొమాయీ తీగశాలో   మాజీల సోమయాలే

మాతీ తాకీతె మాలా తానే లచ్ఛవ్వ మాజీ
తానే లచ్ఛవ్వ మాజీ మాతీ తాకీతె మాలా తా॥
మోరే చాలాతో మాలా బాలా రాజేసు మాలా
బాలా రాజేసు మాలా మోరే చాలాతో మాలా బా॥
దివిసే ధరీతో మాలా బాలా నర్సింగ మాల
బాలా నర్సింగ మాలా దివిసే ధరీతో మాల బా॥
ఎక్కేగా హీరి వోరే త్యామీగొ బాపు లేంకూ
త్యామీగొ బాపు లేంకూ త్యాంచే ఇసారు ఏకు త్యా॥
త్యామీగొ బాపు రేంకూ త్యాంచే ఇసార ఏకు
త్యాంచే ఇసార ఏకూ బాపూ నర్సయ్య మాజె త్యాం॥
బాపూ నర్సయ్య మాజా భావూ రాజేశ మాజె
భావూ రాజేశ మాజా త్యాంచే మానావ ఏకు భా॥
కాలేగా రెగడీతూ సుడె హాత లావణీతూ
సుడె హాత లావణీతూ భవు హాత శీవరాతు సు॥
సుడె హాత లావణీతూ భవు హాత శీవరాతూ
భవు హాత శీవరాతూ భావూ రాజేశ మాజె భ॥
మొట్టే మొట్టేగ జోడే ధిర సాలూ భైను బాయీ ధి॥
ధిరసాలూ భైనబాయీ అంగ్నాతూ ఈవాయీ
అంగ్నాతూ ఈవాయీ దాదా మల్లయ్య మాజె అం॥

---

1. వగినాలీ → వాగిను + అలి
   వాగు = పులి
   వాగీను = ఆడపులి
   = ఆడపులి వచ్చింది — అంటే
   — పులివంటి వనిత అని అర్థం
2. వొయ్యా = ఓవీలు (మరాఠీలో ప్రసిద్ధమైన ఒక ఛందస్సు)
3. మంజూర = బాలిక పేరు 4. ధండా → థాండ్ = శరీరం

74

దంతాగా తాకీవీతే వోడానా ఏక్లీలా
వోడానా ఏక్లీలా బోలావో ఢాక్లీలా వో॥
వోడానా ఏక్లీలా బోలావో ఢాక్లీలా
బోలావో ఢాక్లీలా తానే సత్తెవ్వ **మాజి** బో॥
లంబే లంబేగ కేంసూ లావంగాలాస వాసూ
లావంగాలాస వాసూ తేలంగించాగ దేసు లా॥
లావంగాలాస వాసూ తేలంగించాగ దేసు
తేలంగించాగ దేసూ జయినోకో కోనె ఘూరి తే॥
జాసీలు కో⁻ఘూరీ ఏయీాలూ జీవవోరె
ఏయీాలూ జీవవోరే తానే సత్తెవ్వ **మాజి** ఏ॥
ఉనలాచే ఊన హోయితే పని నాహి చామంతీల[1]
పని నాహి చామంతీల నేనంతీల[2] నాఃన యాలె ప॥
పని నాహి చామంతీలా నేనంతిల నాఃన యాతే
నేనంతిల నాఃన యాతే తానే జానాక **మాజి** నే॥
వారులా కడ్డాగ వాలీ[3] వోజంతాౢ వాజివీతే
వోజంతాౢ వాజివీతే వారులా కడ్డాగ వాలీ వో॥
వోజంతాౢ వాజివీతే వారిలీగ[4] భారివీతే
వాంటీగ భారివీతే తానే సత్తెవ్వ **మాజి** వాం॥
ఎక్కే ఏలానె సెంగా అమి దోగే **మాయీా** భయిసీ
అమి దోగే మాయీా భైసీ ఫులవాచే చోలే లేవీ అ॥
ఫులవాచే చోలే లేవీ హోలాలా[5] పానే జాయీా
హోలాలా పానే జాయీా తానే సత్తెవ్వ **మాజి** హో॥
హోలాలా పానే జాయీా తానే సత్తెవ్వ మాజీ
తానే సతెవ్వ మాజీ హోలాలా పానే జాయీా తా॥

సత్తెవ్వ కోమటీనూ రాంబాయీ బామనీను
రాంబాయీ బామనీనూ త్యమ సంగ ఏలవీనూ[6] రాం॥
రాంబాయి బామనీనూ త్యమ సంగ ఏలవీనూ
త్యమ సంగ ఏలవీనూ తానే లచ్చవ్వ మాజి త్యా॥
తిత్తూనూ దీపయేతే ఎముడా వాలీస టంబూ
ఎముడావాలీస టంబూ టంబూ వోరీలె లింబూ ఎ॥
ఎముడావాలీస టంబూ టంబూ వోరీలె లింబూ
టంబూ వోరీలె లింబూ తే లింబూ సోనియాస టం॥
ఘూరాతు మారతీనూ నేసీలీ పాండ్రి నుగుడ
నేసీలీ పాండ్రి నుగుడ లావీలి మాసుపాట నే॥
నేసీలీ పాండ్రి నుగుడ లావీలి మాసుపాట
లావీలి మాసుపాట తానే జానాకి మాజా లా॥
దగుడాచతీగ నాతూ తొండా వోరేగ సావులీ
తొండావోరేగ సావులీ శారాతిల్లీగ బవులి[7] తొం॥
తొండవోరేగ సావులీ శారాతిల్లీగ బవులీ
శారాతిల్లీగ బవులీ తానే రాంబాయి మాజి శా॥
సాత్తూ శంబ్రాస ఘోడా శారాతూ శరాను[8] కేలో
శారాతూ శరాను కేలో వాజూలీ[9] ఊత్తరీలో శా॥
శారాతు శరాను కేలో వాజూలీ ఊత్తరీలో
వాజూలీ ఊత్తరీలో సాత్తు శంబ్రాస ఘోడ వా॥
మజే యేతో దేసతూనూ మీ ఫాత పర్సతూనూ
మీ ఫాత పర్సతూనూ మాజేమా హేర్చ వాట మీ॥
మజే యాలో దేనతూనూ మజే యాలో దేసతూనూ
మీ ఫాత పర్సతూనూ మజే యాలో దేసతూనూ మీ॥
బపరాయ తోండ ధూపీ మాజేగ హీరి వోరే
మాజేగ హీరి వోరే బపరాయ తోండ ధూపీ మా॥

భహినే నాహీత భావా జోసీలు కోనె ఘారీ
జోసీలు కోనె ఘారీ గడ సోడూ మాజె ఘారీ జా॥
జెయినోకో కోనె ఘారీ గడ సోడూ మాజె ఘారీ
గడ సోడూ మాజె ఘారీ బంధూ రాజేశ మాజె గ॥

---

1. చామంతి = బాలిక పేరు
2. నేనంతి = అమాయకవు
3. వాలి → అలి = వాడ ('అ'కారానికి 'వ'గాగమం)
4. వోరిలి → వర్లి = అవిరేను కుండలు
5. పహోలాలా = వాగుకు
6. ఏలవీయ = వెలమ స్త్రీ
7 బవులి → భౌలి = అందమైన బొమ్మ
8. శరాను = ?
9 వాజూలీ → అజూలీ = అమ్మమ్మగారి ఇల్లు ('అ'కారానికి 'వ'గాగమం)

75

జాసూగ రాధబాయీ   తేదోనే టావధాము[1]
తే దోనీ టావధామూ   వరులాలీ కమ్మ జావు   తే॥
తే దోనీ టావధామూ   వరులాలీ కమ్మ జావు
వరులాలీ కమ్మ జావూ   మాలే బోలాలె భావు   వ॥
వరులాలీ కమ్మ జావూ   మాలే బోలాలె భావు
మాలే బోలాలె భావూ   మాహేర్చ ఘూరమద్ది   మా॥
మాలే బోలాలె భావూ   మాహేర్చ ఘూరమద్ది
మాహేర్చ ఘూరమద్దీ   బంధూ రాజేశ మాజ   మా॥
బైల్లెంకి ఆలి మన్నూ   పాయాల పానె దేయీ
పాయాల పానె దేయీ   బాసాయ పాట తాకి   పా॥
పాయాల పానె దేయీ   బాసాయ పాట తాకీ
బాసాయ బాట తాకీ   తానే అమృతమ్మ మాజి   బా॥
పివులాగా పీతాంబారూ   ఇనువాలావూల భావూ
ఇనువాలావూల భావూ   పివులాగా పీతాంబారూ   ఇ॥
గడ మోరే పటీకెధారీ[2]   దెల భావూ సాంచేకారీ[3]
దెల భావూ సాంచేకారీ   పివులాగా పీతాంబారూ   దె॥
పీవులాగా పీతాంబారూ   ఇనువాలావూల భావూ
ఇనువాలావూల భావూ   పివులాగా పీతాంబారూ   ఇ॥
బైల్లెంకిల పీతాంబారూ   హాతీల దేలా భావూ
హాతీలా దేలా భావూ   హాలదీ కుంకాల లవును   హా॥
హాలదీ కుంకాల లవునూ   హాతీల దేలా భావూ
హాతీలా దేలా భావూ   భావూ రాజేశ మాజ   హా॥
హతీల దేలా భావూ   భావూ రాజేశ మాజ
భావూ రాజేశ మాజా   హీరీవె మాండవాతు   భా॥

హీరీవె మాండవాతూ హిరివె నుగుడాచె కోనూ
హిరివే నుగుడాచె కోనూ హీరీవె మాండవాతు హీ॥
హిరివే నుగుడాచె కోనూ కాలా కంటాచే[4] నుగుడా
కాలా కంటాచే నుగుడా నేసూసాటాల మాల కా॥
కాలా కంటాచే నుగుడా నేసూ సాటాల మాల
నేసూ సాటాల మాలా పూసాత భాగాంచాల నే॥
పూసాత భాగాంచాలా భావూ రాజేశ మాజ
బాపూ నర్సయ్య మాజా పూసాత భాగాంచాల బా॥
వాసిరీ ఖాలీతె వాఃన హే కొాన్నె సోయిరాచె
తే కొాన్నె సోయిరాచే భాగాంచే మీహునాచే తే॥
తే కొాన్నె సోయిరాచే భాగాంచే మీహునాచే
భాగాంచె మీహునాచే మిహునా మల్లేశ మాజె భా॥
తిత్తూనూ దీసయేతే గారంపల్లీస[5] చింతా
గారంపల్లీస చింతా చింతా ఖాలీలి సీత గా॥
చింతా ఖాలీలి సీతా పానీ సెందీతె కాంతా
పానీ సెందీతె కాంతా గాగరీ ఘూల్లుముల్లు పా॥
పానీ సెందీతె కాంతా గాగరీ ఘూల్లుముల్లు
గాగరీ ఘూల్లుముల్లు తానే సత్తెవ్వ మాజి గా॥
ఎక్కేగా హీరి వోరే త్యామీగో మాయి లెంకీ
త్యామీగో మాయి లెంకీ తానే సత్తెవ్వ మాజి త్యా॥

---

1 తెదోనే రావధామ = ?
1 పటీకెధారి = పట్కారి (అపభ్రంశ రూపం)
3. సాంచకారి = సంచకారి (అడ్వాన్స్ అనే అర్థంలో వాడబడుతుంది)
4. కంటాచే = అంచుగల
5. గారంపల్లి = ఊరు పేరు

76

ఏయినగ మాజే మన మాజే మనా
డూబలాగ సమ్మసారూ[1] సమ్మసారూ
మజా ఆలా కట్టవాలూగా[2] కట్టవాలూ
దేవ మాజే రాజన్నాగా రాజన్నా
ఆమె మోతా సావుకారూ సావుకారూ

ఎములూడీచేగా టంబూకీగా టంబూ
టంబూవారెలాగా లింబూగా లింబూ

తేగా లింబూ సోనియాచే సోనియాచే
ఇత్తూనీగా దీసాయేతా
ఇత్తూనీగా దీసాయేతా

ఎములాడీచేగా టంబూకీగా టంబూ
టంబూవోరే లింబూ లావీలా లావీలా

దేవా రాజన్నాచే లింబూ లావీలా లావీలా
బైలా వరేకిగా మోటూ యేగా మోటూ
ఎములాడీలా జాగా హుటూకీగా హుటూ
సిదోరేగా బాందూ ఉటూకీగా ఉటూ
వారె మోతాచేగా పీటుకీగా పీటూ

ఎములాడీలా జేతోకీగా జేతో
పుంజీలేగా కుడవాంతూకీ[3] కుడివాంతూ

గేలే జేవూన మాండవాంతూకీ మాండవాంతూ

దేవా మాజే రాజన్నాచే రాజన్నాచే
సనామందీలె సనూకీగ సనూ

సంకరాచే సనూ హోయికీగా హోయీ

కొత్తకొండ జేతా హరహర మనిలా తూ

గాంవాంచేగా ఖిల్లాకడాకీ ఖిల్లాకడా

పోచమాయీచేగా గుడీకీగ గుడీ
రాజే గంగాదారీకీగా దారీ[4]
దేవ్ మాజే పోచామాయీ
సక్కాలె ఉటూని బోలీతె రామదాసూ
అంతకాలె ఇసార పుసూగ పూసూ
సక్కాలె ఉటూను సత్ బొలావా నారీ
అంతా ఉకలూ[5] దేవావారేగా దేవావోరె
బాపూ రాజన్న మాజేకీగా మాజే
గాలావాగా త్యాచావారే త్యాచావారే
బాపూ నాహేరీలే రుసావాగా కున్నావారె
గాలావాగా దేవావారెకీగా దేవావోరే
బాపూ రాజన్న మాజేకీగా మాజే
గాలావాగా త్యాచావారే త్యాచావారే

—సేకరణ: ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి
హైదరాబాదు.
(వరంగల్లు జిల్లా-ఆరెపల్లి గ్రామంలో)

---

1. సమ్మసారూ = సంసారం
2. కట్టవాలూ → కంటాలు = వేసట
3. కుడవాంటూ = గంప, గుల్ల
4. రాజే గంగా దారీకీగా దారీ = గంగానది దారిలో శోభాయమానంగా కనిపిస్తున్నది
5. ఉకలూ = భారం

77

గోరీచేగ గోర వాను   ఏయీాన మాజే మాను
ఏయీానగ మాజే మాను
గాలాచే గోందయేన   తానా మాజో లచ్చవ్వాలా
బైలు హంకరేలా   ఏసీచేగ కోసెవారే
ఏతే లక్ష్మీ ఘర   రామరావూ బాల మాజె
మాజో భైసీచే బాల   మాజె బాల బరాబరీ
ఆబాలాంతు చాందన హోయ ఖావాంతు భైసీ బయిసూ
చాందన జను చేంగల హోయా   తానీ మాజీ లచ్చవ్వాయా

కాలేగ రేగడీతూ   బారా బౌలాచే ఖాగు
ఖజ్జీ దురపాచా వాగూ   ఖజ్జీ దురపాచా వాగూ
హోతాచే కంకయేన   కితి కారూ జత్రాన
పాటీచే రత్తయేన   దాదా రాజన్న మాజా
సుజాతాలా మాగాయేత   దేశీ దేశీచేగ పాండే
దేశీ దేశీచేగ పాండే   పాలకి ఖాంతాలెగ గొండే
దైవూ హోయమన్ను   దోరనోకోగ నారీ
దోసీ హోత బరాబరీ   దోరనోకోగ నారీ
సోనియాచేగ సరీ   దోసీయే ఖుజవరీ
దురంగ చోలీవరే   తులా సాజగ సుజాతా
దలన సరేఆతే   సుపాచేగ కోనేవరే
లక్ష్మీ ఆలీగ ఘరే   ఏసీచే దారవంటే
బాలా సాంబవ్‌గా   మాజా లక్ష్మీ ఆలీగ ఘరే
ఎవడ మాజె థండ   వాగిలాచాగా కోనూ

తేమాజే మాయి బాపూ   వాగిలాచేగ కోనూ
భైనీ నాహీత భాపూ   జేతీల కున్నె గాంపాం
తాట ఏవూను వాడిత   దాదా రాజన్న మాజో
సేజీ బాయీచే గరీ   జేవూను ఆలగేలా
వాగిన తులా భీతీరే   వంజీ ధారమ్మ మాజే
సాసూ ఘరీచే సూను   తులా కోనె రాగె కేలే
ఘడీతు కోమలీతూ   సూను మాజే హిరవ్వాలే
మాయీ నాహీత లెంకీ   మాహేరాగ గేలీ
ఘడీతు కోమలీతూ   సూను మాజే హిరవ్వాలే
మాయీన మాహియేరీ   బాపు నసతా ఘోరూ
భావాంసు ధరంపూరూ   భచ్చేనా లంకా దూరూ
హోతాంతు సూయిదోరా   సింపీను ఆలీగ ఘార
అంగీ తులా జమేదార   బాలా గోపాల మాజే
లాంబాగా రూమాలూ   గుండీతో చెండువోనీ
దిసత్త పాండెవానీ   తానే రవీందర్ మాజో
పోచమాయీచే గుడి   పదరనగ జాడీ
పదరనగ జాడీ సూను   మాజీ హిరవ్వాగా
గాయీన వంసురానా   భారుందె మాజె వాడా
సోడీత ఢాలె పాడా   దెవ మాజె రాజన్నాలా
దేవా మందిరె దేవూ   కోంతే దేవు సతీపతీ
పానెమందీల జోతీ   దేవ మాజ రాజన్నాలా
కొత్తకొండ జేతమనీ   మనీల హరహర
పన్నీర వంటిలాత దేవ   మాజే హిరన్నాలా
బారీక శావా ఆలే   ఏలీలె పీతలీతూ
భూక ఏజీల కచేరీతూ   బాల మాజే రాజవ్వాలా

దండవాటీచె చోలే   దండా దేతీలె వోప
సూను మాజె హీరవ్వాలా   దండా దేతీలె వోపు
పాయీచేగ జోడూ   థిర లేవు కనకాయీ
అంబావురాని తూజే   కనకాయీ మాజే
గావాంతు పటకారీ   మీ దేత సాంచేకారీ
హీసీల పీతాంబరూ   రాజే కనకమ్మ మాజే
హీస్స ధాడిల ఏకూ   బూర్గులాంచే దేశమూకూ
దాదా రాజేందర్ మాజే   కుట్టితిత్త ఫయిలాన
నాగదేవాచే హోత బాల   ఖేలాయ గేల తిత్త
కుందూరు మాతీయేల   పూతన రంగిరేల
బాలా మల్లవ్వ మాజ   లవసీతూ జాతహోత
దివనాంతూ భావ హోత   దాదా పిరన్నా మాజా
పొచ్చామ్మాయీచేగ గుడీ   పదరానగ జాడీ
నేస ఫేడీచే లాడీ   తానే మాజె లచ్చవ్వాలా
ధురీన మాజె ధండూ   వాగవీలాతు కోనూ
గురు మాజే దొగ్గజన   తే మాజే మాయిబాపు
భయినూగ భావాలా   లయితీలే భండను
భండన్‌గ లాయీలే   కవతీక ఫాయీతె
పీవల పీతాంబరూ   తాకీలే దార్‌వరే
రూసీలే భావావరే   తానే మాజె లచ్చవ్వాలా
నాగస పంచమీసు   అవో భయినీచే సాను
దోరన్‌వరీల కాను   తులా సదా అంబాబాయీ
జావాయాలామన్నా పడలా   గావాంతూ పూలూ
సవాఖండీచే పూలూ   శంకర్‌రావు బాపు మాజా

చులతూ భావాచే ఏన   ఏనగ దోపారాస
సోన జరకల కటాయిస   దాదా రవీందర్ మాజా
మావూసు భావుమన్న   మానూను మానికేలా
బోలూను లెంకీల దేలా   దాదా రవీందర్ మాజా
మావూలసరే లెంకా   దావూ నొకోరె లాతా
పయిలూ వయ్యోగాతా   భయిన రాందేవీ మాజ
తికూన్ కోన్ ఏత   భావూ రాయాచే లేంకూ
హాతీ పారీత పూలూ   రాయే యిరోజీ మాజ
మోషే మోషేగ జోడీ   అంకడ రానీ తుజ
బైలూ బుజాలే గాడీంసు   రానీ కనకమ్మ మాజే
బోట బోటా సముదే   ఉరగలే ఘరీ పాండే
భచ్చా శ్రీనివాసు మాజా   దండుదాటుక చోలే
దండ దేతీలె వోప   మావుసీ ధాడీలె టోప
త్యానా మాజ భుజవ్వాలా   మావుసీ ధాడీలేగ టోప
లెంకరాచేగ మాయీ   పంకరాచేగ పాయీ
దూరీలె పానె జాయీ   నాతీ మాజే జానకీలా
దాంతగ ధడధడా ఘవూ   ఘాలీ మలీదాలా
దేవ మాజే అంకూశరావూ   ఇజాగరీచేగ గుమ్మటాలా
దంతే వరీలుగ పీటూ   బయిలా వరీలు మోటూ
ఎములాడీ జాయి ఊటూ   దేవ మాజ రాజన్నాలా
బందూ శ్రీనివాసు మాజ   నేనంత పానవందీ
జాల లెంకురాచే బాపూ   బాలా భూమాజీ మాజ
ఘర భీంతీ సారిలాత   లగీను లాయిలాత
ఘర భీంతీ సారిలాత   లగీను లాయిలాత
జను జాత జత్తయేలా   మీ జాత మాహీయేరా

సంగ మోతాచే జాలీ బందూ మాజే బాపురాజే
ధోరల మాజే దంత వడాన ఏకలీలా
బొలుధాడీ ఢాకలీలా తానే మాజే శ్రీదేవీలా
సుపస కోనేవాటీ ఏతే లచ్మీ ఘర
ఘర మాజే సాంబవ్వాలా తికూను కోన యేతా
తిక్కూను కోను ఏత భరల రాజాచే లేంకూ
హాతపారీ జాత పూలూ రాన యిరోజీ మాజే

—సేకరణ: ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి
హైదరాబాదు.
(వరంగల్లు జిల్లాలోని ముప్పారం గ్రామంలో)

78

నాగపంచమి పాట :—

అబలాతు సన్నహా అబలాతు సన్నహా
దేవిలీతు దీవ హా దేవిలీతు దీవ హా
నాగా సెగా పంచమి నాగు యాల ఫాడెవోరే
నాగు యాలా ఫాడెవోరే
భవు యాలా ఘోడేవోరే
భవు యాలా ఘోడేవోరే
బహాని సాటీ భవు యాలా
బహిని సాటీ భవు యాలా
జాత ఊటూ ఎములవాడీ
జాత ఊటూ ఎములవాడీ
దేవు మాజే రాజన్నాలా
దేవు మాజే రాజన్నాలా
జవలు కడిత రాజేశ్వరీ
రాజన్నాలా సోడిత ఢౌలపాడ
ఎములవాడిస లోంకు
చారీ బజారిసె లోంకు
రాజా మరాఠ ఏకు
దాదా మల్లన్న ఏకు

79

నాగపంచమి పాట :—

నాగాచేగ పంచమీలా నాగాలాగ దూదుతూపు
ఆమాలాగా మాయబాపు
ఆమా భయిసీచే సాను దారావరలేగ[1] ఖణ[2]
ఆమా భయిసీచగ సాను
రూసలీగ భావావరే తాకిలీగ దారావరే
రూసలీగ భావావరే
లెంకాకీరే మాజే లెంకా బాబీలా యా బొలవూను ఆనీ
బాబీలా బొలావూను ఆనీ
సను భాతే దూసరాందీ[3] సను జాతే తీసరాందీ[4]
బాబీలా యా బొలవూను ఆనీ
అంకీ బోలూనకా మందే అంకీ బోలూనకా మందే
బాబీలా యా బొలువూనానీ
దబదబా వాటాధరా సరసర వాటాధరా
బాబీలా యా బొలుఫ్లూనానీ
వాఃన త్యాన లేవలీల అంగీ త్యాన లేవలీల
హాతీ త్యానా కాటీ ధరలా
ఇంచర్న త్యాన ఇంచురూను ఘేతల
దబదబ పైల హోయిల సరసర పైల హోయిల
వాటా త్యాన ఘరీయేలా వాటా త్యాన ఘరీ యేలా
సను జాత దూసరాందీ
దబదబా ఘరా ఘేలా సరసరా ఘరాగేలా
అత్ర్యాకీగ మాజె అత్ర్యా
ఆత్ర్యాకీగ మాజె అత్ర్యా బాబీల బొలూను యేతో
బాబీలా యా బొలూను యేతొ

సను జాతే దూసరాందీ సను జాతే తీసరాందీ
అత్త్యాకీగ మాజె అత్త్యా
భచ్చాకీరె మాజె భచ్చా తుజే మామాలా పూసుగడే
మామాకీ వో మాజె మామా బాబీలా యా బొలూను దేతా
అంకీ బోలూనకా మామా అంకీ బోలూనకా మామా
సను జాతే దూసరాందీ
మాజా సునలా పాయ హాతీ మాజా లెంకీలా పాయ హాతీ
దబదబ చూలుపెట్లీ సరసరా చూలుపెట్లీ
భాజీ తీన రందీలీ భాతు తీన రందీలీ
దబదబ పైను హోయిలీ సరసర పైను హోయిలీ
దాదాకీరె మాజె దాదా అత్త్యాకీగ మాజె అత్త్యా
సను జాతె దూసరాందీ సను జాతే తీసరాందీ
భచ్చాకీరె మాజె దాదా తూజా భావోలా పూసుగడే
భావోకీవో మాజె భావో బాబీలా యా బొలూను యేతా
సను జాతే దూసరాందీ అంకీ కాయిః బొలూనకా భావో
దబదబ పైను హోయిలీ సరసర పైను హోయిలీ
అగన్ తిన తోవిలీ పానీ తిన షేతీ అతా
ఇంచర్న తిన ఇంచూర్రిను షేతలీ వాటా తిన ధరలీ
దబదబ ఘరా ఆలీ సరసరా ఘరా ఆలీ
భాబేకీగ మాజె భాబే భావూ జయిసా చోలీ లేవూ
భావూ జయిసా నుగుడ నేసూ భాబేకీగ మాజె భాబె
లాఃయే తిన వంటీ ధరలీ లాఃయె తిన వంటీ భరలీ
దూదు తూపు ఘాలతా పుడె పాంచే మిర్వన లావూను మేతే
నొకా దాదా తుజే చోలీ నొకా దాదా తుజీ చోలీ
భవుజయీ డోలమోడీ భావుజయి డోలమోడీ

దబదబ ఘరా ఆలీ సరసరా ఘరా ఆలీ
నుగుడ తిన ఫేడీలీ చోలి తిన ఫేడీలీ
మాజె నుగుడ జాలలావీ మాజె చోలీ జాలలావలీ
భాబేకీగ మాజె భాబే సను జాతే దూసరాందీ
సను జాతే తీసరాందీ భాబేకీగ మాజే భాబే

—సేకరణ: ప్రొఫెసర్ ఎస్. ఆర్. కులకర్ణి,
హైదరాబాదు.
(వరంగల్లు జిల్లా- ఆరెపల్లి గ్రామంలో)

---

1. దారావరలేగ = దరువాజ మీది
2 ఖణ = రవిక కనుము
3. దూసరాందీ = రెండవసారి
4. తీసరాందీ = మూడవసారి
6. అగన = అగ్ని

80

అన్నవచ్చి చెల్లెల్ని తల్లిగారి ఇంటికి తీసుక వెళ్లునప్పటి పాట :—

అన్న :—

మిచ్చాపె మాల లావాల్తా లావాల్తా[1]
మాజే లెంకిల తుల దేతా తుల దేతా
బెగిబెగి చల్గా బహినవ్వా బహినవ్వా[2]

చెల్లెలు :—

కస్సా చాలూ[3] దాదవ్వా దాదవ్వా
పాయాసె పాయింజన గాలాల్తా గాలాల్తా

అన్న :—

గల్లాన గల్లే వాఃనాచే వాఃనాచే
అంక్[4] కర్తా సోనాచే సోనాచే

2

అన్న :—

అంబాస మాల లావాల్తా లావాల్తా
మాజే లెంకిల తుల దేతా తుల దేతా
బెగిబెగి చల్గా బహినవ్వా బహినవ్వా

చెల్లెలు :—

కస్సా చాలూ దాదవ్వా దాదవ్వా
పాయాసె పాయింజన గాలాల్తా గాలాల్తా

అన్న :—

గల్లాన గల్లే వాఃనాచే వాఃనాచే
అంకీ కర్తా సోనాచే సోనాచె

ఇట్లాగే— 'జమ్లాసె మాల', 'లింబాసె మాల', 'చించాంన మాల', 'ఘండాచె మాల', 'వంగిచె మాల', 'దొడికిచె మాల' అంటూ వివిధ రకాలకు చెందిన తోటల్ని ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.)

---

1. ఎంచాల్లా ఎంచాల్తా (రూపాంతరం)
4. చేల్గా ఐహినీ దడదడా దడదడా రూపాంతరం)
3. కితిమాను చాలూ (రూపాంతరం)
2. అంకి → 'వంకి', 'హంకి' అనే రూపాంతరాలు కూడా కొన్ని ప్రాంతాల్లో వ్యవహారంలో ఉన్నాయి. ('అ'కారానికి 'వ'కారం లేక 'హ'కారం ఆగమం)

81

అన్నా చెల్లెలు సంవాదం :—

చెల్లెలు :—

కమ్మల్ దేతా బుట్టాల్ దేతా
దాదా తుజే లగ్నా లేతా
దాదా తుజే లగ్నా లేతా

అన్న :—

కమ్మల్ నాక్కొ బుట్టాల్ నాక్కొ
బహినీ మజె లగ్నాల్నాక్కొ
బహినీ మజె లగ్నాల్నాక్కొ

2

చెల్లెలు :—

నానుల్ దేతా గొలుసుల్ దేతా
దాదా తుజే లగ్నా లేతా
దాదా తుజే లగ్నా లేతా

అన్న :—

నానుల్ నాక్కొ గొలుసుల్ నాక్కొ
బహినీ మజె లగ్నాల్నాక్కొ
బహినీ మజె లగ్నాల్నాక్కొ

3

చెల్లెలు :—

పాయెనెల దేతా పట్టగొలుసుల్ దేతా
దాదా తుజె లగ్నా లేతా
దాదా తుజె లగ్నా లేతా

అన్న :—

పాయెనెల నాక్కొ పట్టగొలుసుల్ నాక్కొ
బహినీ మజె లగ్నాలొన్నక్కొ
బహినీ మజె లగ్నాలొన్నక్కొ

'కమ్మలు', 'బుట్టాలు', 'నానులు', 'గొలుసులు', పట్టగొలుసులు' ఇవన్నీ తెలుగు పదాలు.

82

అన్న వచ్చి చెల్లెల్ని తల్లిగారి ఇంటికి తీసుక వెళ్లే పాట :-

సొనాచే రాఃటూ రుపాస కాపుసు
సుకాన కాంతిలి ససు మాజీ
సుకాన కాంతిలి ససు మాజీ
కంతితత్త కంతితత్త మీ పూసత
మాజే భావండ బొలయాలే
మాజే భావండి బొలయాలే

కొనాసె కొనుబాయి మల కా పూసను
తూజే ససురాల పుసుజేవునే
తూజే ససురాల పుసుజేవునే

2

సొనాచే బాజూ రుపాస సూంబూ
సుకాన నీజేల ససృ **మా**జా
సుకాన నీజేల ససృ **మా**జా
నిజితత్త నిజితత్త మీ పూసత
మాజే భావండ బొలయాలే
మాజే భావండ బొలయాలే

కొనాసె కొనుబాయి మల కా పూసను
తూజే భావోల పుసు జేవునే
తూజే భావోల పుసు జేవునె

3

బాజార[1] ఫిర్వతి[2] బసూల్తె భావో
మాజే భావండ బొలయాలే
మాజే భావండ బొలయాలే

కొనాసె కొనుబాయి మల కా పూసను
తూజే జేవల పుసు జేవునే
తూజే జేవల పుసు జేవునే

4

సొనాచే మడ్కా రుపాస ఖాతూ
సుకాన ఏలిలి జేవు మాజీ
సుకాన ఏలిలి జేవు మాజీ
ఎలితత్త ఎలితత్త మీ పూసత
మాజే భావండ బొలయాలే
మాజే భావండ బొలయాలే

కొనాసె కొనుబాయి మల కా పూసను
మాజే దేరాల పుసు జేవునె
మాజే దేరాల పుసు జేవునె

5

మలెవర్ల మనుసా మక్కాసె కనుసా
మాజే భావండ బొలయాలే
మాజే భావండ బొలయాలే

హాతాచే కాటీ పటీల లాగో
* అంతా మాహేరి కంచేగో
అంతా మాహేరి కంచేగో

6

మండవార్ల కావ్లా మామీచే మవ్లా
మామీల బడనొకొ **మామా**
మామీల బడనొకొ **మామా**

ఝడవార్ల పంకురూ మమీచే లెంకురు
మామీల బడనొకొ మామా
మామీల బడనొకొ మామా

మక్కాచే ఖర్వడి[3] మమీల పర్వడి[4]
మామీల బడనొకొ **మామా**
మామీల బడనొకొ మామా

---

1. బాజార = బజార్లు, వీధులు
2 ఫిర్వతి = తిరుగుతున్న
3. ఖర్వడి = మాడుచెక్క
4, పర్వడి = ప్రీతి

* కస్వా దిస్లా మాహేరీ కస్వా జాసూ మాహేరీ (పాఠాంతరం)

83

ఆరెవాళ్లను యాచించుట :—

మరతాతు జల్మాను ధొల్లి హొాయిలాసూ
కాదు ఔతూ జాగు సప్తానె కంసాౡ
పుడె శంబరూ బైల కాలె రెగడీతూ
కాలె రెగడిన గొల్బ్ర కాష్ట పాడూనా
నవరీ దోసీ దానె తాకు పీకూనా
కారాయి చామంతు హజ్జార దెవునా
గీతగావు చామంతు చొక్కాన దెవునా
దెవును వట్లాకాండి మాను పూరాగా
కాలు హోనాయి మన్నా రంది పడనోకో
కమ్మానె తుంచె ఘారి ఆమి ఎయినామూ
వరుసాల ఎగుదయీా ఆమి ఏతామూ
అమవరె తూమాల మాను రాఃవావో
రీను నహ్వా తూమాల బార పోశాయీ
మతిమాల[1] దేవావా పాంచు రుప్పాయీ
అములాయి[2] దేవావా పవులాయ ఖుర్దా
పావులాయ ఖుర్దాయి దాలు గూలూయీ
ధీరాస నర్సిమ్మానె గూను చొక్కాటూ
హజ్జారు వరుసా వంచావా త్యామీ
వరుసాన వార్మాయి హోవావా త్యామీ

—పాడినవారు : శ్రీమతి కాంటోడి యశోద (30 సం॥)
కంచనపల్లి, తా॥ జనగామ, జి॥ వరంగల్లు.

---

1 మతిమాల → మహాత్మ → మహాత్మి → మతిమి = మహాత్ముడు
మహానుభావ పంథాకు చెందినల గురువు

2. అములాయి → అమాలా = మాకు

మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతం

వ్యవసాయపు పాటలు

నాట్ల మీది పాట :—

84

అరిసాచ చోలివరే
అర్సాచ చోలివరే
హరి అంబరే[1] మోతే పీసరె[2]
బారీకు చందాడీ[3]
హే సంబూచ[4] నారీవరే
చంద కలికీలే[5]

తుజే తంబాచ చోలీవరే
తుజే తంబాచే చోలీవరే
హరి అంబరే మోతె పీవరే
బారీకు చందాడీ
హే సంబూచే నారీవరే
చంద కలికీలే

(ఇట్లాగే 'పండ్రాచ చోలీ' 'హిరువాచ చోలీ' 'పివ్వలాచే చోలీ' అంటూ ఉదహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు

—పాడినవారు : శ్రీమతి కంటాల రాజమ్మ 60 సం॥)
(గ్రామం : సీతారాంపురం, (కడవెండి) తా॥ కొడకండ్ల, జి॥-వరంగల్లు

---

1 హరి అంబరే = పసుపు పచ్చని బట్టలు 2 మోతే పివరే = ముత్యాలు కుట్టిన
3. చందాడి = ? 4. నంబూచే = ? 5. కలికీలే = ?

కలుపు తీసే పాట :—

85

* తిత్త తిలాస మాను తిత్త తిలాస మాను
చల్లా గోరే డొంగార నేత ఫాయా
ఏయినర పంపా సంసార రీతు మాజే
ఏయినర పంపా సంసార రీతు మాజే
తిత్త తురీచే మాను తిత్త తురీచే మాను
చల్గా గోరే డొంగార నేత ఫాయా
ఏయినర పంపా సంసార రీతు మాజే
ఏయినర పంపా సంసార రీతు మాజే

(ఇట్లాగే జుంల్లె, నలి, సద్దురె, మూగు, హర్వ్వరె, ఎరండె, చొలె, నాచిరె, ఘూఁవ్లు వంటి వివిధ రకాలకు సంబధించిన ధాన్యం పేర్లను ఉదహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటూరు.)

* ఇదేపాట కొంత మార్పుతో తలుపు దగ్గరి పాటగా ప్రచారంలో ఉన్నది.

—పాడినవారు : శ్రీమతి కంటాల రాజమ్మ (60 సం॥)
గ్రామం : సీతారాంపురం, (కడవెండి) తా॥ కొడకండ్ల, జి॥ వరంగల్లు

వర్షం కోసం పాడే పాట :—

86

ఒక్కొక్క చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

ఘూడు ఘూడీలే ఘడాయీ[1]
గఢలా కాయేతే[2] ఫాయీజే[3]
గఢలా ఘూగరీ ఫాయీజే
ఘూడు ఘూడీలే ఘడాయీ
గఢలా కాయేతే ఫాయీజే
గఢలా శీబూలా ఫాయీజే
ఘూడు ఘూడీలే ఘడాయీ
గఢలా కాయేతే ఫాయీజే
గఢలా చాటూగా ఫాయీజే
ఘూడు ఘూడీలే ఘడాయీ
గఢలా కాయేతే ఫాయీజే
గఢలా ఘూగారే ఫావూజే
ఘూడు ఘూడీలే ఘడాయీ
గఢలా కాయేతే ఫావూజే
గఢలా తేలూగే ఫావూజే

---

1. ఘూడు ఘూడీలే ఘడాయీ = కుండను చక్కగా అలంకరించి పూజించినారని పిండితార్థం
2. కాయేతే = ఏమి   3. ఫాయీజే (ఫావూజే = కావలెను.)

వర్షం కోసం పాడే పాట :—

87

పనియేకు[1] ఘుర్కే[2]   పనియేకు ఘుర్కే
పానాల లాగలే[3]   పానాల లాగలే
సుందరీ శుభ కళ్యాణి
వరసు వరసుగా మేఘువ్వా
వరసు వరసుగా మేఘువ్వా

పనియేకు మర్కే   పనియేకు మర్కే
పానాల లాగలే   పానాల లాగలే
సుందరీ శుభ కళ్యాణి
వరసు వరసుగా మేఘువ్వా
వరసు వరసుగా మేఘువ్వా

(ఇట్లాగే 'సాలీ' 'మూగూ' 'హర్బరే' 'తూరీ' 'చౌలే' 'ఘౌలెజుండ్లె' అంటూ వరుసగా ఆ యా ధాన్యములను పేర్కొంటూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు)

---

1. పనియేకు = నీళ్లకోసం   2. ఘుర్కే = బొబ్బెర్లు
3. పానాల లాగలే = నీళ్ల కోసం తపిస్తున్నారు.

వర్షం కోసం పాడే పాట :—

88

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను

పవుసు పడ్డ ధారొాధారీ
పవుసు పడ్డ సేతొాసేతీ
అస్నాలాంచే[1] సేరివోరే
పవుసు పడ్డ ధారొాధారీ
పవుసు పడ్డ సేతొాసేతీ
గోపాలు గేలా సేరి ఫాయా
సేలా భిజ్నా ఘారి ఆలా
నారీ తూతారా జానాకీ
సేలా యంబడూను[2] ఫేగా
వట్టీను తూతారా సారమ్మా
సేలా కున్నీ[3] కారునాలా
లెంకా తూతారా నరహరీ
లెంకీ తూతారా కవితవ్వా

2

పవుసు పడ్డ ధారొాధారీ
పవుసు పడ్డ సేతొాసేతీ
దుంబాలాంచే[4] సేరివోరే
పవుసు పడ్డ ధారొాధారీ
పవుసు పడ్డ సేతొాసేతీ
సోమయ్య గేలా సేరిఫాయా
సేలా భిజ్నా ఘారి ఆలా
నారీ తూతారా రుక్కువ్వా
సేలా యంబడూను ఫేగా

వట్టీను తూతారా కనకమ్మా
సేలా కుస్పీ కారునాలా
లెంకా తూతారా శ్రీనివాసూ
లెంకీ తూతారా పద్మవ్వా

3

పవుసు పడ్డ ధారొధారీ
పవుసు పడ్డ సేతొసేతీ
శాపూరాంచే[5] సేరివోరే
పవుసు పడ్డ ధారొధారీ
పవుసు పడ్డ సేతొసేతీ
రవీందర్ గేలా సేరిఫాయా
సేలా భిజ్వా ఘూరి ఆలా
నారీ తూతారా హైమవ్వా
సేలా యంబడూను ఘేగా
వట్టీను తూతారా అయిలమ్మా
సేలా కుస్పీ కారునాలా
లెంకా తూతారా అంజయ్యా
లెంకీ తూతారా వాహీనీ
పవుసు పడ్డ ధారొధారీ
పవుసు పడ్డ సేతొసేతీ

(ఇందులో ఇంటిపేర్లనూ, వ్యక్తి నామాలనూ మారుస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

1, 4, 5 = ఇంటి పేర్లు
2. యంబడూను → అంబడూను = అందుకొని 'య'డాగమం.
3 కుస్పీ = శుభ్రపరచి చక్కగా మడత పెట్టుట.

వర్షం కోసం పాడే పాట :—

89

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను

1

ఇంచు[1] జెల్మలగ చించోచే ఖోడే[2]
ఇంచు నెసిలాగ నాసియాచే[3] ధొంత్రా
ఇంచు పంగర్లాగ శాపూరాస సేలా[4]
తిత్తూనించూ పాడ కేలా[5]
కుంబారాచే ఘూరి గేలా
కందీ ఏయింతేగా రాజ యాలో
బైసో బైసోగా రాజేశా
బసాయీాచే కామ నహ్వో
ఘూడు ఘడీతే ఘడాయీా
ఘడలా ఘూగరీ ఫాయీాజే

2

తిత్తూనించు పాడ కేలా
బురడే దాదా[6] ఘూరి గేలా
కందీ ఏయింతేగా రాజ యాలో
బైసో బైసోగా రాజేశా
బసాయీాచే కామ నహ్వో
ఘూడు ఘడీతే ఘడాయీా
ఘడలా శీబూలా ఫాయీాజే

3

తిత్తూనించూ పాడ కేలా
తేలియాచే ఘూర గేలా

కందీ ఏయింతేగా రాజ యాలో
బైసో బైసోగా రాజేశా
బసాయిాచే కామ నహ్వో
ఘాడు ఘడీతే ఘడాయిా
ఘడలా తేలూయిా ఫాయజే

4

తిత్తూనించూ పాడకేలా
పింజారాచే ఘూర గేలా
కందీ ఏయింతేగా రాజ యాలో
బైసో బైసోగా రాజేశా
బసాయిాచే కామ నహ్వో
ఘూతు ఘడీతే ఘడాయిా
ఘడలా కాపూసూ ఫాయిాజే

5

తిత్తూనించూ పాడకేలా
వాడీవాచే ఘూర గేలా
కందీ ఏయింతేగా రాజ యాలో
బైసో బైసోగా రాజేశా
బసాయిాచే కామ నహ్వో
ఘూడు ఘడీతే ఘడాయిా
ఘడలా చాటూగా ఫాయిాజే

6

తిత్తూనించూ పాడకేలా
బుక్కాపర్చే ఘూర గేలా
కందీ ఏయింతేగా రాజ యాలో

బైసో బైసోగా రాజేశా
బసాయాచే కామ నహ్వో
ఘాడు ఘడీతే ఘడాయీ
ఘడలా హాలదూ ఫాయీజే
ఘడలా కుంకూయీ ఫాయీజే

---

1. ఇంచు = వృశ్చికం ఆకారంలో ఉండే 'మృగశిర' నక్షత్రం
2. ఖోడే = చెట్టు మొదలు
3. నాసీయాచే → నఖియాచే = జరీ అంచు గలిగిన
4. శాహూరాన సేలా = శాపురంలో తయారైన ఉత్తరీయం
5. పాడకేలా → ఫడ్కేలా = దుమికినది
6. బురడే దాదా = బుట్టలు అల్లే అన్నయ్య
= మేదరి అన్నయ్య

పశు సంపదను చూసి
ఆనందంతో పాడే పాట :—

90

గాయి ఆలె దాదా   గాయి కోన్నా సే
గాయి ఆలె దాదా   గాయి కోన్నా సే
నందనా బాయిసే   సూర్యనారాయణచే
నందనా బాయిసే   సూర్యనారాయణచే

పాడె ఆలె దాదా   పాడె కోన్నా సే
పాడె ఆలె దాదా   పాడె కోన్నా సే
నందనా బాయిసే   సూర్యనారాయణచే
నందనా బాయిసే   సూర్యనారాయణచే

(ఇట్లాగే ఈ పాటలో 'మసి ఆలె', 'మెండె ఆలె', 'సేలె ఆలె' 'హాల్గ టాలె', 'వంన్రి ఆలె' అంటూ ఆయా పశువుల పేర్లను ఉదహరిస్తూ ఈ పాటను పాడుతుంటారు)

మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతం

భక్తి పాటలు

హారతి పాట :-

91

ఆరతి ఘేవావా తూజె శ్రీరామచంద్ర
ఆరతి ఘేవావా హా మల దయ దేవావా
భరూల హారతి నివాళి తులాచు
వానరాచే కలపాన[1] వారథి బాందూను
వారథి బాంధూను తూ శ్రీరామచంద్ర
హనుమాలా చేలా కరూను తూ
వాలీల మారూనూ శ్రీరామచంద్ర
ఆరతి ఘేవావా తుజె శ్రీరామచంద్ర
లంకల జావూనూ రావణాల మారూను
సీతాల ఘేవూనూ అయోధ్యనగరీ ఏవూను
తగ్గాల ధనీ హోవూనూ శ్రీరామచంద్ర
ధరణి ఉపేంద్రాలా దయా ఫావావో శ్రీ రామచంద్ర
ఆరతి ఘేవావా తూజె శ్రీరామచంద్ర
భరూల ఆరతీ నివాళి తూలాచే

—“మరాఠీ పెండ్లి పాటలు” నుండి

—పాడినవారు : శ్రీ మూదాటి ఉపేందర్‌జి

సంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజి

ప్రచురణ : 1, నవంబరు 1967

---

1 కలపాన = సమూహంతో

భవానీ హారతి :—

92

ఆరతి మాయీ అంబా భవానీ పావనీ[1]
భరూల ఆరతి నివాళి తూలాచే
అనసుటు [2]ఫుల తుల పూజాలా ఆర॥

ఆరతి ఘేవావో తూజా అమాల దయా ఫవావో
ధరణీ మాతాచే రాణీ అంబా భవానీ ఆర॥

హాలద కుంకూతు అవుతారు ఉచులూను
పరశు రామాల కడాల ఘేవూనూ
జలజలాటు[3] జలకూన[4] రహిలీసు ఆర॥

మరాఠీ వంశు ఉతుపత్తి కరాయీచి
ఉక్షలవనీ[5] అంబాభవానీ ఆర॥

తుళ్జాపురాతు అవుతారు ఉచులూను
ధరణీ ఉపెందర్‌ల పావంత[6] ఝూలీసు ఆర॥

—“మారాఠీ పెండ్లి పాటలు” నుండి
—పాడినవారు : శ్రీ దూదాటి ఉపేందర్‌జి
సంపాదకుడు : శ్రీ పేర్వారం సంతాజి
ప్రచురణ : 1, నవంబరు 1967

---

1. పావనీ = ప్రసన్నమగుమా
2. అనసుటు = అనాఘ్రాతం ?
3. జలజలాటు = వైభవంగా
4 జలకూన = ప్రకాశిస్తూ
5. ఉక్షలవనీ = ? ?
6 పావంత = ప్రసన్నం



మహారాష్ట్ర సమీప ప్రాంతం

నిజామాబాదు జిల్లా
కామారెడ్డి తాలూకా

1) చిట్యాల
2) బొంపల్లి
3) లింగంపల్లి గ్రామాలలో

ది. 6 & 7 ఫిబ్రవరి 1982
తేదీలలో సేకరించినవి.

1

పెండ్లి పిల్లవానిని చేసేపాట :—

నౌర గేలా మార్వతి[1] పాసీ
నౌర గేలా మార్వతి పాసీ
మార్వతీ మాందేసీ రాజా రాంచంద్రా
సూకీ నిద్రా రాజా రాంచంద్రా

నౌర గేలా బొచ్మాయి పాసీ
నౌర గేలా బుచ్మాయి పాసీ
బొచ్మాయీ మాందేసీ రాజా రాంచంద్రా
సూకీ నిద్రా రాజా రాంచంద్రా

నౌర గేలా గాందేయి[2] పాసీ
నౌర గేలా గాందేయి పాసీ
గాందేయీ మాందేసీ రాజే రాంచంద్రా
సూకీ నిద్రా రాజే రాంచంద్రా

(ఇల్లాగే ఆ యా దేవతల పేర్లను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.)

—పాడినవారు : శ్రీమతి లాండె భీంబాయి
వయస్సు : 58 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్.

---

1. మార్వతి → మారుతి = హనుమంతుడు
2. గాందేయి → గ్రామదేవి = గ్రామదేవత

2

పెండ్లి పిల్లవాడు అలుకపోయినప్పటి పాట :—

నౌర మాగాతె ధోడా ధోడా రేసకానా
కాయి మాగాతె ధోడ ధోడా
కాయి మాగాతె ధోడ ధోడా రేసకానా
బసాయిూల ఘూడి మాగాతె ధోడ ధోడా
బసాయిూల ఘూడి మాగాతె ధోడ ధోడా రేసకానా
నౌరి మాగాతె ధోడ ధోడా
నౌరి మాగాతె ధోడ ధోడా రేసకానా
బసాయిూల పాట మాగాతె ధోడ ధోడా
పాట మాగాతె ధోడ ధోడా రేసకానా
వాచవాయిూల వాచి మాగాతె ధోడ ధోడా
వాచి మాగాతె ధోడ ధోడా రేసకానా
మూది మాగాతె ధోడ ధోడా

—పాడినవారు : శ్రీమతి అంజన్‌బాయి
వయస్సు : 40 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్

3

తలుపు దగ్గరి పాట :—

దార్ సోడావో దారికా
దార్ సోడావో దారికా
దారీ గంబీలే గామే
దారీ గంబీలే గామే
తుంచే నౌరీల కా ఫావుజే
తుంచే నౌరీల కా ఫావుజే
అంచే నౌరీల మచ్వాట ఫావుజే
అంచే నౌరీల మచ్వాట ఫావుజే
మచ్వాట గిచ్వాట పార్కారీ
కోంటీనా డబ్బేవారీ
కితివోరె సొనార మాయి
కాలాగిలీ కిరివిడి కరీతొ మాయి

తుంచే నౌరాల కా ఫావుజే
తుంచే నౌరాల కా ఫావుజే
అంచే నౌరాల గడారం ఫావుజే
అంచే నౌరాల గడారం ఫావుజే
గడారం గిడారం పార్కారీ
కోంటీనా డబ్బేవారీ
కితివోరె సొనార మాయి
కాలాగిలీ కిరివిడి కరీతొ మాయి

దార్ సోడావో దారికా............

ఇట్లాగే పెండ్లిపిల్ల పట్లనూ, పెండ్లి పిల్లవాని పట్లనూ ఆ యా నగలను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీమతి ఘనశ్యాం అనసూయాబాయి
వయస్సు : 30 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్

4

పొన్పు మీది పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను

చర్‌చర్ మోతాచే బాసింగా
నౌరా గేలాగా సీమంతీ
తీత్రా పొచ్మాయీ ఆడాలే
పొచ్మాయీల కోబారా చెడ్వావో
నౌరా తిత్తూనీ ఆనీతే

చర్‌చర్ మోతాచే బాసింగా
నౌరా గేలాగా సీమంతీ
తీత్రా హనుమంతా ఆడాలే
హన్మంతాల నారేలా చెడ్వావో
నౌరా తిత్తూనీ ఆనీలే

చర్‌చర్ మోతాచే బాసింగా
నౌరా గేలాగా సీమంతీ
తీత్రా కూష్ణదేవా ఆడాలే
కూష్ణ దేవాలా నారేలా చెడ్వావో
నౌరా తిత్తూనీ ఆనీలే

చర్‌చర్ మోతాచే బాసింగా
నౌరా గేలాగా సీమంతీ

తీత్రా రాజన్నా ఆడాలే
రాజన్నాలా నారేలా చెడ్వావో
నౌరా తిత్తూనీ ఆనీలే

ఇదే విధంగా ఈ పాటలో ఆ యా దేవతల పేర్లను ఉదాహరించుకుంటూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

ఈ పాటను పెండ్లి పిల్లవాని (నౌర పరంగానూ, పెండ్లిపిల్ల (నౌరి) పరంగానూ పాడవచ్చును.)

—పాడినవారు : శ్రీమతి జాదవ్ సత్యాబాయి
వయస్సు : 55 సం॥
గ్రామం : బొంపల్లి

5

నాకబలి పాట :—

వడ్లూరీ దేశీచా
వడ్లూరీ దేశీచా
సోనారా బొల్వావో
సోనారా బొల్వావో
ఆమంచా నౌరీలా
కాడేబీ గడ్వావో
కాడేబీ గడ్వావో

గాందారీ దేశీచా
గాందారీ దేశీచా
సోనారా బొల్వావో
సోనారా బొల్వావో
ఆమంచా నౌరాలా
మూదేబీ గడ్వావో
మూదేబీ గడ్వావో

ఇట్లాగే 'మచ్చాటా' 'గెంటేబీ' 'పోగోబీ' వంటి నగలను పెండ్లిపిల్లపట్లనూ పెండ్లి పిల్లవాని పట్లనూ ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు. 'వడ్లూరి' గాందారి'వంటి గ్రామనామాలకు బదులుగా ఆ యా ప్రాంతాల్లోని గ్రామ నామాలను ఈ పాటలో పేర్కొనవచ్చు పిల్ల పక్షాన కొందరు, పిల్లవాని పక్షాన మరికొందరు ఉండి పాడుతుంటారు.

'అడ్లూరి'అనే గ్రామనామాన్ని 'వడ్లూరి'గా ఉచ్చరించడం గమనించాలి. తరచుగా 'అ'కారానికి బదులు 'వ'కారాన్ని ఉచ్చరిస్తుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీమతి లాండె భీంబాయి
వయస్సు : 58 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్.

6

నాకబలి పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను.

ఎకు పానా హలదాయీ
దొని పానా లాయాలా
హలదాయీ ఖందీలే
గోనాయీ ఖారీలే
నవ్వారీచె ఖావూ

దొను పానా హలదాయీ
తీను పానా లాయాలా
హలదాయీ ఖందీలే
గోనాయీ ఖారీలే
నవ్వారీచె ఖావూ

తిను పానా హలదాయీ
చార్ పానా లాయాలా
హలదాయీ ఖందీలే
గోనాయీ ఖారీలే
నవ్వారాచె ఖావూ

ఇట్లాగే సంఖ్యావాచక పదములను పెంచుకుంటూ పెండ్లి పిల్లవాని (నౌర) పరంగానూ, పెండ్లిపిల్ల (నౌరి) పరంగానూ ఈ పాటను పాడుతుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీమతి జాదవ్ సత్యాబాయి
వయస్సు : 55 సం॥
గ్రామం : బొంపల్లి.

7

నామకరణం పాట :—

నందాచె ఘారీ ఆనంద ఝూలా
నందాచె ఘారీ ఆనంద ఝూలా
దేవ కృష్ణాజీ వరివసి ఝూలే
సోడూని గేలే బందు సోడీలే
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్
సోడూని గేలే బందు సోడీలే
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్

దోనయ్యా పారీ సట్వీచే పేరా
దోనయ్యా పారీ సట్వీచే పేరా
గోపి బాలాంతీన అవురూ నిదారా
లింబ నారేలా టాకి ఉత్తారా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్
లింబ నారేలా టాకి ఉత్తారా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్

తీనయ్యా పారీ సట్వీచే పేరా
తీనయ్యా పారీ సట్వీచే పేరా
గోపి బాలాంతీన అవురూ నిదారా
లింబ నారేలా తాకి ఉత్తారా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్
లింబ నారేలా తాకి ఉత్తారా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్

—పాడినవారు : శ్రీమతి జాదవ్ గంగూబాయి
వయస్సు : 70 సం॥
గ్రామం : బొంపల్లి.

8

నామకరణం పాట :—

పాహిళ మాసీ పహిళ మనోడా పా॥
గర్భనారిచా రంగ పీవళా
పిండ గడ్వీతో క్రిష్ణ చేవలా జోజో జోజో పిం॥
జోజోరె జోజో మాజే శ్రీహరీ జో॥
గోకుల బందీ అవతార ధరిలా జోజో జోజో గో॥

దూసారె మాసీ పాదార బందా దూ॥
మాయ బాపాలా ఝూల ఆనంద
హిర్వ చోళీవరె కాడావె చేందా జోజో జోజో హి॥
జోజోరే జోజో మాజే శ్రీ హరీ జో॥
గోకుల బందీ అవతార ధరిలా జోజో జోజో గో॥

తీసారె మాసీ కంతాళ తావా తీ॥
హోలద కుంకూ లల్లాట లేవా
వోటీ భరూన కోబార ఘేవా జోజో జోజో వో॥
జోజోరె జోజో మాజే శ్రీహరీ
గోకుల బందీ అవతార ధరిలా జోజో జోజో గో॥

చారెవ్వ మాసీ కూసావ సేదే చా॥
అన్నసి సారే లాగాని ఘోడే
కాటె పానాచీ కారావా వీడే జోజో జోజో కా॥
జోజోరె జోజో మాజే శ్రీహరీ జో॥
గోకుల బందీ అవతార ధరిలా జోజో జోజో గో॥

పాంచేవ్వ మాసీ పాచే పేరాన పాం॥
దేవ సారానే సాండీల మోతీ
ఘేవ భరూన జోజో జోజో దే॥
జోజోరె జోజో మాజె శ్రీహరీ జో॥
గోకుల బందీ అవతార ధరిలా జోజో జోజో గో॥

—పాడినవారు: శ్రీ హంబీరు జయవంతరావు
వయస్సు: 30 సం॥
గ్రామం: లింగంపల్లి.

9

నామకరణం పాట :—

క్రిష్ణ జన్మమూ మాస స్రావణా
తిధి నక్షత్రి బుధవార దీన
రోహిణి నక్షత్రి రాత్రి మధ్యాన
ఆట వర్షాచా మూర్ధ ధరూనా జోబాల జోజోరె జోజో ఆట॥

దేవకీ మాతా సుంభణ ఘేతా
కృపా కరావే మజవారె ప్రితీ
కైవల్య దాసే బోలె మగూతీ
నేవూనిఘాలా గోకూల ప్రితీ జోబాల జోజోరె జోజో నేవూ॥

వసుదేవ బోలే దేవకీ సూతా
పాయే సంకేళీ కైసే కడీత
సొండ ధరీయే మేఘ వర్షాచా
ద్వారపాలాయే రక్షణ హోతా జోబాల జోజోరె జోజో ద్వార॥

ఊసుంగ ఘేవూన ఆనావె హారీ
బంధ తులాసీ పద రక్షకారీ
మార్గ ఘేవూనా నీగే బహిరా
గోకూల మార్గ వసుదేవ దారీ జోబాల జోజోరె జోజో గో॥

—పాడినవారు : శ్రీమతి సినాబాయి (సన్యాసిని)
వయస్సు : 45 సం.
గ్రామం : లింగంపల్లి– శ్రీకృష్ణ మఠం.

10

నామకరణం పాట :-

తులసి యేరే బాబ ఏకూ పానా
తులసి యేరే బాబ ఏకూ పానా
ముఖవర్సి కేశవ కలశీతి రామా
ముక వోరీల బాబ అమృత పానా
ముక వోరీల బాబ అమృత పానా

తులసి యేరె బాబ దోనీ పానా
తులసి యేరే బాబ దోనీ పానా
ముఖవర్సి కేశవ కలశీతి రామా
ముక వోరీల బాబ అమృత పానా
ముక వోరీల బాబ అమృత పానా

తులసి యేరే బాబ తీనూ పానా
తులసి యేరే బాబ తీనూ పానా
ముఖవర్సి కేశవ కలశీతి రామా
ముక వోరీల బాబ అమృత పానా
ముక వోరీల బాబ అమృత పానా

ఇట్లాగే 'చారూపానా' 'పాంచూపానా' అంటూ సంఖ్యావాచక పదములను పెంచుతూ పాడుతారు.)

—పాడినవారు : శ్రీమతి జాదవ్ గంగూబాయి
వయస్సు : 70 సం॥
గ్రామం : బోంపల్లి.

---

* ఏ తులసి కేశవా కొలసిరి రామా రూపాంతరం)

11

నామకరణం పాట :—

తొలిసీల దివసీ ఆనంద ఝూలా
హత్తీ వరాచీ అంబారి ఝూలా
నంద రాజాచీ పుత్రి విఝూలా
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్... తొ॥

దూసారె దివసీ ఖందీలె నాఃనీ
పానీ ఘాలీతా సోడావా యేసీ
లబాడు బొలాతీ రాజేచీ రాణీ
పుత్రి జన్మలా వుశాల ధనీ
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్... పు॥

తీసారె దివసీ తీసారి కరతీ
హాతి ఘేవూనీ సోనాచి ఆరతీ
శ్రీరామాచీ పూజావి కరతీ
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్... శ్రీ॥

చారవ్వ దివసీ పాంకేసా సేరా
లెంకిస మాయీన వేడిలి గాడా
లింబ నారేలా దేవాల ఖోడా
యేశోద మాతాచే జువ్వావి కాడా
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్... యే॥

పాంచవ్వ దివసీ వాజాలె ఘంట
ఆలె బ్రిహ్మదేవు బాసాయ పాటా
వాచ్వ పంచాంగ నానంద మోఠా
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్... వా॥

సాహవ్వ దివసే సాహవ్వ కరితీ
ఏనా జానాలా మిహువీచ గావా
ఆయీ బాపాచే రా కేలి నావా
యేయీల గర్జానా మారీలె జువ్వా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్ యే॥

సాత్తవ్వ దివసీ సాత్తవ్వ కరితీ
సోనార్ బోలేలా ఆపలే ఘారి
సారి తాకూవీ కంఠేకు కారీ
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్... సా॥

ఆతెవ్వ దివసీ ఆటు ఖండె పేరాచా
ఆయీ బాపాచే పండరి నవ్వే
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్... ఆ॥

నౌవ్వ దివసీ నవ్వాసి కేలీ
ఖేలూతా పాయేన వాజూలె తుజెలా
కృష్ణ చాలేతో లావూడె మజెలా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్... కృ

దాహవ్వ దివసీ దాహవ్వ కరతీ
నారీల కొన్నే బోలీ పాటావా
లహాను ఘొరాసా ఆయేరే కోరా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్... ల॥

అకరివా దివసీ అకారివె కరతీ
వసెరి చాలాతో బందూదే పానా
యేశోద మాతా ఝోపావి దేగా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్... యే॥

—పాడినవారు : శ్రీమతి కమలాబాయి
వయస్సు : 42 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్.

12

జోల పాట .—

మోతియాచే చెండూ
మోతియాచే చెండూ
డుండీచా డుండీచా
హాయేళా జాతో
హాయేళా జాతో
హిడెవారె షేతో
బాజారే నాంతో
బాజారే నాంతో
రాకేసా సితపాలా
నారంగి దేతో
రాకేసా సితపాలా
నారింగి దేతో
రడునోకో బాలా
రడునోకో బాలా

—పాడినవారు : శ్రీమతి హంబీరు ఇందిరాబాయి
వయస్సు : 36 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్.

13

జోల పాట :—

జోజోబా జోజో మాజా తానయ్యా జో॥
కంసా మర్దానీ ఝూలా విజయాసీ జోజోబా జోజో

పాహిలి నామాన శ్రీకృష్ణరాయా పా॥
తన మాన ధాన అర్ప్వాని కాయా జోజోబా జోజో
జోజోబా జోజో మాజా తానయ్యా జో॥
కంసా మర్దానీ ఝూలా విజయాసీ జోజోబా జోజో

దూసారె నామాన దత్తాత్రేయాసీ దూ॥
చౌయుగా మద్దీ సారే జీవాసీ జోజోబా జోజో
జోజోబా జోజో మాజా తానయ్యా జో॥
కంసా మర్దానీ ఝూలా విజయాసీ జోజోబా జోజో

తీసారే నామాన చక్రాపానీసీ తీ॥
విద్యాసాబందా దేయీ జీవాసీ జోజోబా జోజో
జోజోబా జోజో మాజా తానయ్యా జో॥
కంసా మర్దానీ ఝూలా విజయాసీ జోజోబా జోజో

చౌతె నామాన శ్రీపఢూరాయా చౌ॥
యోగ్య జీవాసీ ఫేడీ అ విద్యా జోజోబా జోజో
జోజోబా జోజో మాజా తానయ్యా జో॥
కంసా మర్దానీ ఝూలా విజయాసీ జోజోబా జోజో

పాంచావె నామాన చక్రధరాలా పా॥
వీనంతి కరితో ప్రాప్తిదే మజలా జోజోబా జోజో
జోజోబా జోజో మాజా తానయ్యా జో॥
కంసా మర్దానీ ఝూలా విజయాసీ జోజోబా జోజో

సహావె నామాన సామా ప్రసాద స॥
భిక్షుక వాసనీక ప్రేమ సావీలా జోజోబా జోజో
జోజోబా జోజో మాజా తానయ్యా జో॥
కంసా మర్దానీ ఝూలా విజయాసీ జోజోబా జోజో

కృష్ణవర్ణాచే నామాన తనులా కృ॥
కలియుగ గీతా చందాచే మజలా జోజోబా జోజో
జోజోబా జోజో మాజా తానయ్యా జో॥
కంసా మర్దానీ ఝూలా విజయాసీ జోజోబా జోజో

—పాడినవారు : శ్రీ గంగాధర్ మహానుభావు
వయస్సు : 48 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్ - శ్రీకృష్ణ మఠం.

14

జోల పాట :—

ఝురీచే నవరత్నా
పాలానా హలదితి రాధారమణా
నారీ మిలోనియా
జగజీవనా ధ్యాతీచా జగజీవనా బాలా జోజారే
జగజీవనా దేవకీచా కానా బాలా జోజారే

శ్రావణ మాసీ హో
అష్టమిచా నక్షత్ర రోహిణీ
జన్మ దొనిపారా చంద్రజానా
జన్మ త్యాచీ కృష్ణా బాలా జోజారే
జగజీవనా దేవకీచా కానా బాలా జోజారే

మండపి పాకోడా
సుటొడా కరోనియా
వ్రజాంగతా వాహో త్యాహో
లలనా యశోద మిలోనియా
అంగానా ధ్యాతీచా జగజీవనా బాలా జోజారే
జగజీవనా దేవకీచా కానా బాలా జోజారే

మండపి పాకోడా అనారచా
కారంగాచే తరోని
తమారి సోగ్ని కహా
సోజానా సీనాకరితే సానా బాలా జోజారే
గోపాలకృష్ణ మహరాజ్‌కీ జై!

—పాడినవారు : శ్రీ బాబా మహానుభావు
వయస్సు : 50 సం॥
గ్రామం : బొంపల్లి- శ్రీకృష్ణ మఠం.

15

జోల పాట :—

దొని హోటీ వరివంతర్లే ధాటీ
బాలా జోజోరే
హరి రాంచంద్రా కసీ లాగలీ నిద్రా
బాలా జోజోరే

తిని హోటీ వరివంతర్లే ధాటీ
బాలా జోజోరే
హరి రాంచంద్రా కసీ లాగలీ నిద్రా
బాలా జోజోరే

చార్ హోటీ వరివంతర్లే ధాటీ
బాల్లా జోజోరే
హరి రాంచంద్రా కసీ లాగలీ నిద్రా
బాలా జోజోరే

—పాడినవారు : శ్రీమతి జాదవ్ సత్యాబాయి
వయస్సు : 55 సం॥
గ్రామం : బొంపల్లి

16

విసురాయిమీది పాట :—

దీవసాయే మావోయాళో
దీవలావా దళిజామందీ దళిజామందీ
నందీ ఆలా ఊజేడాచే రాజేసా భాయీ నం॥
దీవసాయే మావోయాళో
దీవలావా అడువాభీతీ అడువాభీతీ
బైలాచీ జోడే కీతీ రాజేసా భాయీ బై॥

జాతెవారీ లావేపీటా
గాల బైలాలా మూటా గాయీ మూటా
లాహేరీలా జానా ఊటా రాజేసా భాయీ లా॥
దళనాయే సరాయాలా
సరాయాలా సడతీగంగా సడతీగంగా
అడితికరా పాండూరంగా రాజేసా భాయీ అ॥

—పాడినవారు : శ్రీ హంబీరు జయవంతరావు
వయస్సు : 30 సం॥
గ్రామం : లింగంపల్లి.

17

వలపు పాట :—

ఐకా ఐకా సాసుభాయి హో స్వప్న మలా పడలే ఐ॥

ఖరఖర మాజే మామ మలా దీసలే ఖ॥

కాయ్ ఝాలా ?

త్యా లింబాచే ఝూడా ఖాలే బస్లహోతే

దవ హాతాల ఘడియల్ త్యానా బంద్లెహోతే

సుందరమూర్తీ పావును త్యాచే డోలె మజే ఫిరలే సుం॥

ఖరఖర మాజే మామ మలా దీసలే ఖ॥

—పాడినవారు : శ్రీ హంబీరు జయవంతరావు
వయస్సు : 30 సం॥
గ్రామం : లింగంపల్లి.

18

భక్తి పాట :—

కితీ సాంగూ మీ సాంగూ కొనాలా
ఆజు ఆనందీ ఆనంద ఝూలా
రాచే కేశీ పనా రంగ ఉదలూచనా
ఆలా ఆలా ఆకానా ఆలా
అష్టమిచా రాత్రిగా యమునాచే కాటీ
గోకూల అవతారలే......

—పాడినవారు : శ్రీమతి శ్రీమతిబాయి
వయస్సు : 32 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్

19

భక్తి పాట :–

కుఠె పాహు తులా కుఠే పాహు తులా
ప్రేమ లాగలే తుఝా మలా
కుఠే పాహు తులా కుఠే పాహు తులా
ప్రేమ లాగలే తుఝా మలా
నౌ మహినే మీ గరిభీ అసతా
నౌ మహినే మీ గరిభీ అసతా
నావ సకేలే తూఝా కరీతా
నావ సకేలే తూఝా కరీతా
బాహిర నిగునీ భొలాలా తులా
భొలాలా తులా
ప్రేమ లాగలే తుఝా మలా
కుఠే పాహు తులా కుఠే పాహు తులా
ప్రేమ లాగలే తుఝా మలా

బాలపనా మదీ కేళ కేళతా
బాలపనా మదీ కేళ కేళతా
తరుణపనా మదీ విషయ భోగితా
వృద్ధపనా మదీ ధమ కొకలా
ధమ కొకలా
ప్రేమ లాగలే తుఝా మలా
కుఠే పాహు తులా కుఠే పాహు తులా
ప్రేమ లాగలే తుఝా మలా

సత్య ధర్మ హే జగమే నాహీ
సత్య ధర్మ హే జగమే నాహి
శ్రీకృష్ణ దాస విన విజయాలా
శరణు జాగ శ్రీకృష్ణాలా
కృష్ణాలా
ప్రేమ లాగలే తుజా మలా
కుపే పాహు తులా కుపే పాహు తులా
ప్రేమ లాగలే తుజా మలా

—పాడినవారు : శ్రీ హంబీరు జయవంతరావు
వయస్సు : 30 సం॥
గ్రామం : లింగంపల్లి

20

భక్తి పాట :-

మనినహి భావా దేవా మలా పావా
ఆశానె పావాచే నాహిరే
బజారత్లా భాజీపాలా నాహిరే

మనినహి భావా దేవా మలా పావా
ఆశానె పావాచే నాహిరే
బజారత్లా భాజీపాలా నాహిరే

మాతీచే దేవకేలా
పుటయాచీ భీతీ త్యాలా
పని నాహి ఘాలూన జాయిరే
బజారత్లా భాజీపాలా నాహిరే
మనినహి భావా దేవా మలా పావా
ఆశానె పావాచె నాహిరే
బజారత్లా భాజీపాలా నాహిరే

లక్డాచే దేవ కేలా
మోడాయాచీ భీతీ త్యాలా
కీడాన ఖావో నజాయిరే
బజారత్లా భాజీపాలా నాహిరే
మనినహి భావా దేవా మలా పావా
ఆశానె పావాచె నాహిరే
బజారత్లా భాజీపాలా నాహిరే

సోనాచే దేవ కేలా
చొరయాచీ భీతీ త్యాలా
చోరాన చోరన జాయిరే
బజారత్లా భాజీపాలా నాహిరే
మనినహీ భావా దేవా మలా ఫావా
ఆశానె ఫావాచె నాహిరే
బజారత్లా భాజీపాలా నాహిరే

—పాడినవారు : శ్రీ హంబీరు శ్యాంరావు
వయస్సు : 42 సం॥
గ్రామం : లింగంపల్లి

21

భక్తి పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను

కేశవా మాధవా తుజె నామాతరే గోడవా

తూజా సారికా తూజే దేవా
తూల కునాచా నాహీ హేవా
లోలోవేశీ సంకటాతునీ
తారిసీ మాధవా కే॥

వేడా వోహునీ భక్తాసాటీ
గోపు ఝడాచా యమునాకాటీ
నందా గర్భా గాహిచరాసీ
గోకులీ మాధవా కే॥

వీర జనోద్ధర పాధాసాటీ
చక్ర సుదర్శన ఘేవుని హోతీ
రచవాతునియా పాండవాచా
సారిసీ కౌరవా కే॥

—పాడినవారు : శ్రీ హంబీరు శ్రీహరిరావు
వయస్సు : 45 సం॥
గ్రామం : చిట్యాల్.

22

మంగళ హారతి :—

కాసీద దత్తా ప్రభూ సిమంతా
రాజెకరీతో సహ్యాద్రి పర్వత
చలా మిలూనియా జావు సామిలా
కరోజి హారతీ

దండ కమండక విభూసి సరసుని
కాశీ పితాంబర
కన్యావరతీ కావడి ఫేతీ
చలా మిలూనియా జావు సామిలా
కరోజి హారతీ

—పాడినవారు : శ్రీమతి జాదవ్ సత్యాబాయి
వయస్సు : 70 సం॥
గ్రామం : బొంపల్లి.

23

మంగళ హారతి :—

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను.

శ్రీక్ర్యాష్ణ తూలసీలా   కరుణ మన పూర్ణిమేలా
పుష్పాది కుంకు హోవూ   ధ్యావూలి లాహిగావూ
శ్రీచరణ ఉదక ఘేవూ   చిత్తశుద్ధి శాంత దేలా
ఉదకాపురాచి హారతీ   కరుణీ హోవాలు ప్రీతీ
ధరువేక భావచిత్తి   శ్రీచరణ ద్వ్యెపదాలా
శ్రీక్ర్యాష్ణ తూలసీలా   కరుణ మన పూర్ణిమేలా
చనువేళ హీపుకాచీ   గనువూన కావుఘేచీ
హీవాని భాస్కరాచీ   జాచరణ క్ర్యాష్ణలీలా
గోపాల కృష్ణ మహరాజ్‌కీ జై

—పాడినవారు : శ్రీ బాబా మహానుభావు
వయస్సు : 50 సం.
గ్రామం : బొంపల్లి– శ్రీకృష్ణ మఠం.

మహారాష్ట్ర సరిహద్దు రేఖా ప్రాంతం

ఆదిలాబాదు జిల్లా

ముథోల్ తాలూకాలోని భైంసా ప్రాంతం

1) హస్గల్
2) కోతల్‌గామ్
3) వాడి
4) హంపోలి
5) బామ్ని
6) రాజార్‌వాడి గ్రామాలలో

తా. 16, 17, & 18 ఫిబ్రవరి 1982
తేదీలలో సేకరించినవి

1

పెండ్లిలో పసుపు పూస్తూ పాడే పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసి సార్లు పాడవలెను.

ఆనా ఆనా హాలదీచే గోనేజీ
లావాలావా కేరుమక్కా దారీజీ
త్యాలా పానీ పాని యేలావ దేతేజీ
త్యాలా కడివా కడివె జొంబయ్ యేతేజీ
రాంతోడీ లక్ష్మన్ దురిడా గోరేజీ
చిన్నేలా హారీ బస్లె పలంగె వరీజీ
ఈడా దేవూన్ చంద్రా జాగీర్ కేలేజీ

—పాడినవారు : శ్రీమతి రుక్కుంబాయి
వయస్సు : 70 సం॥
గ్రామం : హంపోలి

4

లగ్నం పాట :—

గరబు చాలా నాగేలి మజి పాపాయీచే యేలా
గరబు చాలా నాగేలి
కోన్ పూసాతే బామానా నౌరాచే బాస్పానా
కోన్ పూసాతే బామానా
గరబు చాలా నాగేలి మజి పాపాయీచే యేలా
గరబు చాలా నాగేలి
నౌరాచే మాయి కోనె కోన్ పూసాతె బామాన
నౌరాచే మాయి కోనె కోన్ పూసాతె బామాన
గరబు చాలా నాగేలి మజి పాపాయీచే యేలా
గరబు చాలా నాగేలి
నౌరీచి మాయి కోనె కోన్ పూసాతె బామాన
నౌరీచి మాయి కోనె కోన్ పూసాతె బామాన
గరబు చాలా నాగేలి మజి పాపాయీచే యేలా
గరబు చాలా నాగేలి

సూకాన రగిలె పాయె గరభునీచే పాపాల
సూకాన రగిలె పాయె ఎకిగడీచే పాపాల
నౌరాచే బాపు కోనె కోన్ పూసాతె బామాన
నౌరాచే బాపు కోనె కోన్ పూసాతె బామాన
గరబు చాలా నాగేలి మజి పాపాయీచే యేలా
గరబు చాలా నాగేలి

నారీచి బాపు కోనె కోన్ పూసాతె బామాన
నారీచి బాపు కోనె కోన్ పూసాతె బామాన
గరబు చేలా నాగేలి మజి పాపాయిాచే యేలా
గరబు చేలా నాగేలి

—పాడినవారు : శ్రీమతి కళావతి (35 సం॥)
శ్రీమతి అంజన్‌బాయి (40 సం॥)
గ్రామం : బామ్ని.

5

లగ్నం పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను.

లేగానాలె చీవావరీ
తేత్రా చాందానె ఆడవిలా
త్రైలా కలెదానె దేవూ కేలా
లేగానాలె పారాపసీ
తేత్రా మారుతి ఆడవిలా
త్రైలా చేలాబి దేవూ కేలా
లేగానాలె రచ్చామందీ
త్రైలా మారుతి ఆడవిలా
త్రైలా ఖజదానె దేవూ కేలా
త్రైలా ఖనబీ దేవూ కేలా
లేగానాలె దరాబాచే
తేత్రా భోయీనె ఆడవిలీ
తీలా ఖనేబి దేవూ కేలె
లేగానాలె మాండవాచె
తేత్రా వరికిలి ఆడవిలా
త్యాలా ఖజదానె దేవూ కేలా
లేగానాలె వరేలాచి
తేత్రా బామని ఆడవిలా
త్రైలా కజదానె దేవూ కేతే
లేగానాలె దేవారాచీ
తేత్రా భోయీనె ఆడవిలీ
త్రైలా ఖనేబి దేవూ కేలె

—పాడినవారు : శ్రీమతి రుక్మాంబాయి
వయస్సు : 70 సం॥
గ్రామం : హంపోలి.

6

నామకరణం పాట :

పయీాల రోజీ ఆనంద ఝూలా
మోతీ పడాచా ధోరాన కేలా
హత్తీ వరాగా అంబూర దేలా
సక్రి వటీతో దత్త దేవాలా
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్ వ్ సక్రి॥

దూసర రోజీ ఖందీలె నాసీ
మాదిన్ బోలాతే రాజాచీ రాణీ
ఝూల కూతారా గాదీల ధనీ
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్ వ్ ఝూల॥

తీసర రోజీ తిజవరె కరాతీ
హాతీ ఘెవూనీ సోనాచి హారతి
హరి నామాచే పూజాన కరతీ
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్ వ్ హరి॥

చారాచే రోజీ దేవాచే భావా
యేయ జాయాలా భయినీచే గావ
ఆయీా బాపాచా యారకిల నావ
జువ్వాడ జువ్ రే జువ్ వ్ వ్ ఆయీా॥

సక్రివరోజీ వాజీలె ఘంటా
లేలై రానే తాకూని పాట
వచ్వ పంచాంగా ఆనంద మోటా
జువ్వాడ జువ్ రె జువ్ వ్ వ్ వచ్వ॥

సావయె రోజీ సాయె సర్కాలా
దైపద్ మైపడా వెల్దాడె సోడ
బారాచె మూకీ అపూత ఘోడా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్ బారా॥

సాత్తావ రోజీ సత్తావ ఛేతీక
చెత్తిన్ కోటీయా దెవ్ మరహాటా
మాయా జంజాడే సంసార నేతా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్ మాయా॥

ఆటావరోజీ ఆట ప్రియాణీ
బాల జాతేరే దేవాచె రాణీ
సాండీలె మోతీ ఘూర భరూనీ
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్ సాండీ॥

నవ్వావె రోజీ నావస కేలీ
సంగీల తూతార జిజాయిచి హోవావె
అయి బాపాచీ పండారి న్యావే
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్ అయి॥

ధయావె రోజీ ధావంత కారీ
ధయా ఖండాచా హోయీల రాజా
యేయె యశోదీ బాలాగ తూజా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్ యేయె

అక్రివ రోజీ అక్రివ పాటా
ఉడువ చలావూనీ రీతీన పాట
గాయీచె వంటీ హోయెగ బాటా
బాలా ఖేలీతో ఆనంద వాటా
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్ బాలా॥

బారాయె రోజీ బార సాకరీ
సోనార బొల్వావా ఆపూల ఘారీ
సరిదిండేలా బాలాచి కరీ
జువ్వాడ జువ్‌రే జువ్‌వ్‌ సరి॥

—పాడినవారు : శ్రీమతి ఆనందబాయి
వయస్సు : 32 సం॥
గ్రామం : హస్గుల్‌

7

నామకరణం పాట :—

సాతాయ దిసీ సతీచే తేరా
రామసతీన యేడీలి వాడా
లింబ నరీల దేవాల సోడా
తానె వంసుర దేవాల సోడా
తానె ములాచీ దీసాతె కాలా
యశోద మాతాచే దీసాల సోడా
జువ్వాడె జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్‌

సాయే రోజీ కార్నిచే హారా
కస్స ఫికాతీ యస్మానితారా
ఉటావి మీరా ఘాగర ఘేర
క్రిష్ణ జల్మలాయ్ మాణీక హీర
జువ్వాడి జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్‌

సాతాయె రోజీ సాతాయె మాలా
సాతె లింబాచే కాడీల ఝూడా
త్యామి భజీలే చారీయె గేలే
నాది హాయెనా చందాన నేలే
క్రీష్ణ మాండీవరీ యశోద ఢీలా
జువ్వారె జువ్‌రే జువ్‌వ్‌వ్‌

ఆటాయె రోజీ ఆటాయె సాటా
చతుప్రదాలీ పానాచీ వాటా
ఝూాల మాడూసీ మాదుర పీట

తట్ట ఫోడీలే ధయాచె మోటా
క్రిష్ణ బాలాచా జానాయి వాటా
జువ్వారె జువ్‌రే జువ్వ్వ్వ్

ధాయె రోజీ ధాయె రాత్రి
చతుర్ కోటాయా దేవాయె ఉత్రి
తాతె ములాచే చర్ణ వందతీ
ఉత్రింటకావో మానిక మోతీ
జువ్వారె జువ్‌రే జువ్వ్వ్వ్

బారాయె రోజీ భారూలె దాదా
హాతీ ఘెవూనీ సేకర దేగా
వాటె సొడావో జావుందె దాదా
జువ్వారె జువ్‌రే జువ్వ్వ్వ్

—పాడినవారు : శ్రీమతి లక్ష్మిబాయి
వయస్సు : 30 సం॥
గ్రామం : హాస్గుల్.

8

పోచమ్మకు బోనాలు పెట్టే పాట :—

కుంకు దేవిలీ కారల్యాచే
కుంకు దేవిలీ కారల్యాచే
లెవునర్ మాజిమాయి బారెడాచే
పానర్ మాజి మాయి గడ్ చాందాచే

మాని దేవిలీ కారల్యాచే
మాని దేవిలీ కారల్యాచే
లెవునర్ మాజి మాయి బారెడాచే
పావర్ మాజి మాయి గడ్ చాందాచే

ఇట్లాగే 'సీతం దేవిలీ' 'ధూల దేవిలీ' 'సార దేవిలీ' 'పూల దేవిలీ' అంటూ అలంకార వస్తువుల్ని ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడు తుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీ రామదాస్
వయస్సు : 16 సం॥
గ్రామం : హస్గుల్

9

వర్షం కోసం పాడే పాట :—

అంచీ మారుతి లేకాౘిచఢా
అంచీ మారుతి లేకాౘిచఢా
ఖేల్తా ఖేల్తా లేఢగా
ఖేల్తా ఖేల్తా లేఢగా
ఢేగా మాఫీ హోతే మగా
ఢేగా మాఫీ హోతే మగా
గర్జా గర్జాతేగ అంగానీ
పానీ భరాతే అంగానీ

అంచీ పోచమ్మ లేకాౘి చఢా
అంచీ పోచమ్మ లేకాౘి చఢా
ఖేల్తా ఖేల్తా లేఢగా
ఖేల్తా ఖేల్తా లేఢగా
ఢేగా మాఫీ హోతే మగా
ఢేగా మాఫీ హోతే మగా
గర్జా గర్జాతేగ అంగానీ
పానీ భరాతే అంగానీ

ఇట్లాగే— 'అంచీలచ్చిమి' 'అంచిమరెమ్మ'[1] 'అంచాఫ్తిలీ' 'అంచిమసాయి'[2] 'అంచాగణ్ పతి' 'అంచాహీరన్న'[3] అంటూ ఆ యా దేవతల పేర్లను ఉదాహరిస్తూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీ రామదాస్
వయస్సు : 16 సం॥
గ్రామం : హస్గుల్

---

1. మరెమ్మ → మారమ్మ = గ్రామదేవత 2. మసాయి → మైసమ్మ = గ్రామ దేవత
3. హీరన్న → వీరన్న 'వ'కారానికి బదులు 'హ'కారం వస్తుంది.

10

వర్షం కోసం పాడే పాట :—

జిమ్ జిమ్ పానీ సదాశివాలా
జిమ్ జిమ్ పానీ సదాశివాలా
మారుతి యాలీ దారా
గౌరాచే వాడికాడా
మారుతి యాలీ దారా
గౌరాచే వాడికాడా

జిమ్ జిమ్ పానీ సదాశివాలా
జిమ్ జిమ్ పానీ సదాశివాలా
పోచమ్మ ఆలీ దారా
గౌరాచే వాడికాడా
పోచమ్మ ఆలీ దారా
గౌరాచే వాడికాడా

ఇట్లాగే 'లచ్చిమిఆలీ' 'మరెమ్మఆలీ' 'పోతులింగు ఆలే' 'గణ్‌పతి ఆలీ' 'శివులింగు ఆలే' 'యీరన్న ఆలే'వంటి ఆ యా దేవతలను పేర్కొంటూ ఈ పాటను పొడిగించి పాడుతుంటారు.

—పాడినవారు : శ్రీ రామదాస్
వయస్సు : 16 సం॥
గ్రామం : హస్గుల్

11

మంచెమీది పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను

నామాత్వి గోపన ధీరీధీకి
రాకన కరతే మాలావరీ
దాత్త ప్రభూచే సోనియాచే చరణ
హతామందీ ధరాతో మోతీయాచే దానా
దేవ ఉత్తరలే భూమీవరీ
రాకన కరతే మాలావరీ
వార సుటలా ప్రేమామద్దీ
కంస ఢులతే ఢూలావ ద్దీ
ఆనంద వాహే మానామందీ
రాకన కరతే మాలావరీ
నామాత్వి గోపన ధీరీధీరీ
రాకన కరతే మాలావరీ
యావన్నాచే వనపా కారే
ఖావును మజలా కరతే పోలే
ఝూడవరీ కరతే కీలాబిలా
రాకన కరతే మాలావరీ
నామాత్వి గోపన ధీరీధీరీ
రాకన కరతే మాలావరీ
హోంస మాతా గుంపినిమాలా
దత్త దిగాంబర మోటావరీ
రాకన కరతే మాలావరీ

—పాడినవారు : శ్రీ మారుతీరావు పటేలు
వయస్సు : 75 సం॥
గ్రామం : హంపోలి

12

ఇతరములు :—

ఘరాల్యా బాజారాత తరుమానీచే దిండ
మామా సంగా జాతే హిండ ఘ॥

మీ సోనాచే మజ హారీ
మామా సంగా జాతే హిండ
మాజాగే అంగనాత మీ సోనాచాగ గంగాళ
మామా బసాచీగ అంగర
యిత్త సోనాచేగ గంగాళు
యిత్త మామా త్యానీ
మామా బసాయీచే అంగన

—పాడినవారు : శ్రీమతి లక్ష్మిబాయి
వయస్సు : 30 సం॥
గ్రామం : హస్గుల్.

13

ఇతరములు :—

ఛా ఎక్క ఛా
ఛా దోని బీడా
కస్స గేలే మాడా ఛానగర్
కస్స గేలే మాడా ఛానగర్

ఛా ఎక్క ఛా
ఛా దోని సాకర్
కస్సి సుట్లి భాకర్ ఛానగర్
కస్సి భుట్లి భాకర్ ఛానగర్

ఛా ఎక్క ఛా
ఛా దోని పత్తి
కస్సి ఝూలి బత్తి ఛానగర్
కస్సి ఝూలి బత్తి ఛానగర్

ఛా ఎక్క ఛా
ఛా దోని సుపారీ
కస్స ఝూల ఖికారీ ఛానగర్
కస్స ఝూల ఖికారీ ఛానగర్

ఛా ఎక్క ఛా
ఛా దోని బీడా
కస్స గేలే మాడా ఛానగర్
కస్స గేలే మాడా ఛానగర్

—పాడినవారు : కళ్యాణ్‌కర్ పండరి
వయస్సు : 24 సం॥
గ్రామం : రాణార్‌వాడి.

14

భక్తి పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను.

దత్తాచి మూర్తీ పావుద్యా
కిరాచరాని బేల్‌పూల్ హోవ్‌ద్యా
పూజాచె తీకాని దేవ్‌దేవ్ సోరా
కేలా సెజార కాళా ధోరా దత్తా॥

భగు రేణూకాచె మందిరా
త్యాచే మూర్తీ లయి సుందరా
ఇంజాళ తళాచె నావుద్యా
కిరచరాని బేల్‌పూల్ హోవ్‌ద్యా దత్తా॥

త్యా సర్వ్యా తీర్ధావరా
గాయి ముఖాంతూన్ పడ్తే ధారా
వడ గుంపేచి సాప్లీ గారా
ఫెవు విసావ ఘట్కావరా
ఝరాచె పానీ పివ్‌ద్యా
కిరాచరాని బేల్‌పూల్ హోవ్‌ద్యా దత్తా॥

లయ్ పావని హే సీకరా
త్యాచీ కీర్తీ దునియా బరా
గుడగాని లైనాదొరా
రవి చంద్రాచె గీతావరా దత్తా॥

గర్ది దోమాని భరా పురా
గర్ది దోమాని భరా పురా
కపాలి వీభూతి లవ్‌ద్యా
కిరాచరాని బేల్‌పూల్ హోవ్‌ద్యా దత్తా॥

సిర్ని వాటాయిచి కీలా భరా
పేడాన భర్రీ ఘెవ్‌ద్యా
పేడాన భర్రీ ఘెవ్‌ద్యా
కిరాచరాని బేల్‌పూల్ హోవ్‌ద్యా దత్తా॥

—పాడినవారు : శ్రీ సూర్యవంశీ సాయినాథ్
వయస్సు : 25 సం॥
గ్రామం : వాడి-కోతల్‌గాం

15

భక్తి పాట :—

ప్రతి చరణం రెండేసిసార్లు పాడవలెను.

మావోరే గాడావరీ అనూ సయ్యాగా మావరీ
దేవ్ దత్తాల సావలీ ఆనంద ఆనంద మా॥

మావరే గడావరీ రామ లాచ్చుమణ
మారువతి హోయెసంగె ఆనంద ఆనంద మా॥

మావరె గడావరీ అనుసయ్యాగ సోనాచీ
పుడె బారువ్వ పానాచి ఆనంద ఆనంద మా॥

పైలి మజీ హోయీగ మనేత దేవ దత్తా
పునా జన్మ నకో అత్త ఆనంద ఆనంద పై॥

యేతానీ జాతానీ తినె యెయీనాత్త
మానీతో దేవదత్త ఆనంద ఆనంద యే॥

—పాడినవారు : శ్రీమతి సైనాబాయి
వయస్సు : 62 సం॥
గ్రామం : హస్గుల్.

రాయలసీమ ప్రాంతం

1) శ్రీకాళహస్తి — చిత్తూరు జిల్లా

ది. 5-9-1983

2) కడప — కడప జిల్లా

ది. 7-9-1983

తేదీలలో సేకరించినవి

1

జోల పాట —

రడునాకా క్రిష్ణా కారుందె ధందా
కితిజావా ఈశ్వర బాళ ముకుందా
ఝుళా ఝుళా[1] క్రిష్ణా కాళాకోళా[2] దేతా
సంఘ ఖేళాల గోపిస్త్రీ దేతా
రడునాకా క్రిష్ణా కారుందె ధందా
కితిజావా ఈశ్వర బాళ ముకుందా

ఛల్ మజె ఘరాలా
ధయి దూదు దేతా
సంఘ ఖేలాల గోపిస్త్రీ దేతా
హీరాచే చెండూ యమునాచే తీరే
నాకొజారె క్రిష్ణా కారుందె ధందా
రడునాకా క్రిష్ణా కారుందె ధందా
కితిజావా ఈశ్వర బాళ ముకుందా

—పాడినవారు : శ్రీమతి చవాన్ అనసూయాబాయి
వయస్సు : 50 సం॥
గ్రామం : కడప, కడప జిల్లా
ది. 7-9-1983

---

1. ఝుళా ఝుళా = ఊగుమూగుము
2. కాళాకోళా = ఆడుకునే ఆట వస్తువు

2

మంగళ హారతి :—

హారతి హోతి శంకరాచీ
గిరిజావర శాంభవాచీ
ముకుటే శోభనీల గంగా
మశానే భూతవాచే చాంగా
సుప్రదేన చిత్త భస్మ అంగ
దీప దగద గిత్ శంక బణబణీత
తరుల తలతలీత్ శంకరాచే
దైత్యలాగి మర్దనాచే
హారతి హోతి శంకరాచీ
గిరిజావర శాంభవాచీ

—పాడినవారు : శ్రీమతి ఫడ్డోల్కార్ సులోచనాబాయి
వయస్సు : 55 సం॥
గ్రామం : శ్రీకాళహస్తి, చిత్తూరు జిల్లా
ది. 5-9-1983



కృతజ్ఞతలు

నేను ఊరూరికివెళ్ళి కోరగానే పనిపాటల్ని వదులుకొని వచ్చి ఆదరంతో గంటలకొద్ది పాటలుపాడి నా పరిశోధన సఫలీకృతం కావడానికి తోడ్పడిన మాతృమూర్తులూ, సోదరీమణులూ, సోదరులూ—

మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతం:—

అప్పిరెడ్డిపల్లి

తా॥ కొడకండ్ల జి॥ వరంగల్లు

ది. 23-4-1978

శ్రీమతులు —

1. బాచుపల్లి నర్సమ్మ (70)
2. హింగ్లె రాధాబాయి (30)
3. ఉసిరిపల్లి యాదమ్మ (30)

సీతారాంపురం (కడవెండి)

తా॥ కొడకండ్ల జి॥ వరంగల్లు

ది. 14-6-1981

శ్రీమతులు —

1. కంటాల రాజమ్మ (55)
2. దుక్కిడి నర్సమ్మ (60)
3. కాత్మాండె నర్సమ్మ (60)

కంచనపల్లి

తా॥ జనగామ జి॥ వరంగల్లు

ది. 2-5-1982

శ్రీమతులు—

1.	కాంబోడి యశోద	(30)
2	ఇంగ్లె పెద రాధాబాయి	(25)
3.	ఇంగ్లె చిన రాధాబాయి	(20)
4.	పగిడె ఉపేంద్ర	(20)
5.	లోనె లక్ష్మి	(22)
6.	పేర్వారం విజయ	(18)
7.	దూదాటి సత్తెమ్మ	(30)

మల్లకపల్లి

తా॥ ఘనపురం జి॥ వరంగల్లు

1982

శ్రీమతులు —

1. వరికెల ఉమ
2. వరికెల యశోద
3. రంపీస వీరమ్మ
4. రంపీస లక్ష్మి

వంచనగిరి

తా॥ వరంగల్లు జి॥ వరంగల్లు

ది. 12-4-1982

శ్రీమతులు—

1. మోకిడె కనకమ్మ (70)
2. రగుసాల అమృతమ్మ (45)
3. మోడ్రాల లచ్చమ్మ (50)
4. మోడ్రాల రాంబాయి (55)
5. కొండెగాని అమృతమ్మ (60)
6. కొల్లూరు వీరాబాయి (55)
7. తిమ్మాపురపు శాంతమ్మ (70)

నేరెళ్ల

తా॥ హుజూరాబాదు జి॥ కరీంనగర్

ది. 28-3-1982

శ్రీమతులు —

1. కొండెగాని అమృతమ్మ
2. కొండెగాని రాజమ్మ
3. ఉసేన్‌పల్లి శాంతాబాయి
4. ఉసేన్‌పల్లి కమలాబాయి
5. బాసిరె వనజ
6. బాసిరె లక్ష్మి
7. ఉపాసి ఆగమ్మ
8. సురావు వీరమ్మ
9. కోలె రాంబాయి
10. సంగెకారి చాందవ్వ

అంకుశాపురం (మడిపల్లి)

తా॥ హుజూరాబాదు జి॥ కరీంనగర్

ది. 21-12-1986

శ్రీమతులు —

1. రస్కోల వీరమల్లమ్మ (42)
2. రస్కోల దానకాబాయి (18)

సాములవారి లింగోటం

తా॥ రామన్నపేట జి॥ నల్లగొండ

ది. 16-5-1982

శ్రీమతులు —

1. బేంబిడి నర్సమ్మ (21)
2. బేంబిడి భారతమ్మ (16)
3. అచ్చో లలిత (17)
4. కొంటాడి సత్తెమ్మ (28)

ఇంకా హనుమకొండలో పాడినవాళ్లు :—

1. శ్రీమతి అస్నాల రామక్క (65)
కడివెండి తా॥ కొడకండ్ల జి॥ వరంగల్లు
ది. 27-3-1984

2. శ్రీమతి పేర్వారం అమృతాబాయి (48)
ఖిలాషాహపురం తా॥ జనగామ జి॥ వరంగల్లు
ది. 28-3-1984

3. శ్రీమతి ఉపాసి ఈశ్వరి (30)
కొత్తపల్లి తా॥ వరదన్నపేట జి॥ వరంగల్లు
ది. 21-5-1984

* మధ్య తెలంగాణా ప్రాంతంలో పాటలు పాడిన వాళ్లంతా మహిళామతల్లులే వృత్తి వ్యవసాయం.

మహారాష్ట్ర సమీప ప్రాంతం:—

తా॥ కామారెడ్డి జి॥ నిజామాబాదు

గ్రామాలు :

1. చిట్యాల 2. బోంపల్లి 3. లింగంపల్లి

ది. 6 & 7–2 1982

	1.	శ్రీ హంబీరు జయవంతరావు	(30)
	2.	శ్రీ హంబీరు శ్యాంరావు	(42)
*	3.	శ్రీ బాబా మహానుభావు	(50)
*	4.	శ్రీ గంగాధర మహానుభావు	(48)
	5.	శ్రీ హంబీరు శ్రీహరిరావు	(45)
	6.	శ్రీమతి కమలాబాయి	(42)
	7.	శ్రీమతి శ్రీమతిబాయి	(32)
	8.	శ్రీమతి అంజన్‌బాయి	(40)
	9.	శ్రీమతి ఘనశ్యాం అనసూయాబాయి	(30)
	10.	శ్రీమతి లాండె భీంబాయి	(58)
	11.	శ్రీమతి హంబీరు ఇంద్రాబాయి	(36)
*	12.	శ్రీమతి సినాబాయి–సన్యాసిని	(45)
	13.	శ్రీమతి జాదవ్ సత్యాబాయి	(55)
	14.	శ్రీమతి జాదవ్ గంగూబాయి	(70)

* ఈ గుర్తుగలవాళ్లు శ్రీకృష్ణ మందిరములకు చెందినవాళ్లు

మహారాష్ట్ర సరిహద్దు రేఖా ప్రాంతం:—

తా॥ ముథోల్ జి॥ ఆదిలాబాదు

గ్రామాలు :

1. హస్గుల్ 2. కోతల్‌గావ్ 3. వాడి 4. హంపోలి 5. బావ్ని 6. రాణార్‌వాడి

ది. 16-2-1982 నుండి 18-2-1982 వరకు

1. శ్రీ మారుతీరావు పటేల్ (75)
2. శ్రీ సూర్యవంశీ సాయినాథ్ (25)
3. శ్రీ సూర్యవంశీ శంకర్‌పాటిల్ (22)
4. శ్రీ కళ్యాణ్‌కర్ పండరి (24)
5. శ్రీమతి సైనాబాయి (62)
6. శ్రీమతి రుక్మింబాయి (70)
7. శ్రీమతి కళావతి (35)
8. శ్రీమతి అంజన్‌బాయి (40)
9. శ్రీ మతి లక్ష్మిబాయి (30)
10. శ్రీమతి ఆనందబాయి (32)
11. శ్రీ రామదాస్ (16)

మహారాష్ట్ర సమీప ప్రాంతంలోనూ మహారాష్ట్ర సరిహద్దు రేఖా ప్రాంతంలోనూ స్త్రీలేకాక పురుషులు కూడా పాటలు పాడినారు. వీళ్లందరికీ వ్యవసాయమే వృత్తి.

రా య ల సీ మ ప్రాం త ం :—

1. శ్రీకాళహస్తి — చిత్తూరు జిల్లా

ది. 5-9-1983

శ్రీమతి ఫడ్డోల్కార్ సులోచనాబాయి (55)

2. కడప — కడప జిల్లా

ది. 7-9-1983

శ్రీమతి చవాన్ అనసూయాబాయి (50)

రాయలసీమ ప్రాంతంలో పాటలు పాడినవాళ్ల స్త్రీలు మాత్రమే. వీళ్ల కుటుంబ వృత్తి : వ్యాపారం

నేను ఆ యా గ్రామాల్ని పర్యటించినప్పుడు నాతో సహకరించి ఆదుకున్న బంధుమిత్రులు—

సర్వశ్రీ

1.	డా॥ మోడ్తాల రాజేశ్వరరావు	రఘునాథపల్లి	జి. వరంగల్లు
2.	బుస్సారి మైసారావు	కంచనపల్లి	,,
3.	మోకిడె మోహన్‌రావు	వంచనగిరి	,,
4.	బుస్సారి చందర్‌జి	నారాయణపురం	,,
5.	సింధె కొమురాజి	అప్పిరెడ్డిపల్లి	,,
6.	గాజులపాటి రాములు	ఫతేషాహపురం	,,
7.	కౌడెగాని బాబూరావు	కోలుకొండ	,,
8.	డా॥ సింధె రామనర్సయ్య	జనగామ	,,
9.	వరికెల మన్మధరావు	మల్లకపల్లి	,,
10.	అంగరికె రాజన్న	హుజూరాబాదు	జి॥ కరీంనగర్
11.	లింగంపల్లి బాలకిషన్‌రావు	హుజూరాబాదు	,,
12.	హుసేన్‌పల్లి లింగయ్య	నేరెళ్ల	,,
13.	ఉగిలె సత్యనారాయణ	కిష్టంపేట	,,

14.	బాసిరి సాంబశివరావు	జమ్మికుంట	,,
15.	పి. శివరాం	కరీంనగరం	,,
16.	బామండ్లపల్లి వీరన్న	అంకుశాపురం	,,
17.	డా॥ అడగాని మాదాజి	జమ్మికుంట	,,
18.	ఖేంబిడి శంకరాజి	సాములవారి లింగోటం జి॥ నల్లగొండ	
19.	ఢాలె నరసింగరావు	ఖమ్మం	
20.	పొన్నాల వెంకటరామనర్సయ్య	ఖమ్మం	
21.	వర్కాల శ్యాంరావు పటేల్	సదాశివనగర్ జి॥ నిజామాబాదు	
22.	జి. శ్యాంరావు (ఉపాధ్యాయుడు)	బొంపల్లి	,,
23.	జి. విఠల్‌రావు (ఉపాధ్యాయుడు)	చిట్యాల్	,,
24.	అంబీరు శ్రీహరిరావు	చిట్యాల్	,,
25.	డా॥ ఏ. సురేంద్రకుమార్	ఆదిలాబాదు	,,
26.	టి. కృష్ణమూర్తి (వి.డి.వో.)	భైంసా	,,
27.	జి. గంగారాం (వి.డి.వో.)	భైంసా	,,
28.	తుకారాం భోంస్లే	చింతల్‌బోరి	,,
29.	చవాన్ శేషగిరిరావు	కడప	
30.	ఫడ్డోల్కర్ నాగభూషణరావు	శ్రీకాళహస్తి జి॥ చిత్తూరు	
31.	మొహమ్మద్ సాబిద్‌అలి	మేనేజర్	

—ఉస్మానియా యునివర్సిటీ గెస్ట్ హౌజ్ హైదరాబాదు

32. పాటల్ని రికార్డు చేయడానికి తగిన సామగ్రిని సమకూర్చిన నా అనుజుడు చి॥ పేర్వారం లక్ష్మణ్

ఇంకా ఎందరో మహానుభావులు

అందరికీ వందనాలు